T.C
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

1950 YILI MİLLİYET GAZETESİ ÖZELİNDE BASIN DİLİNE SÖZCÜKBİLİM AÇISINDAN BİR BAKIŞ

Gökhan ÇİLENTİ
17915012

Danışman
Doç. Dr. Faruk GÖKÇE

Diyarbakır 2020

T.C
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

1950 YILI MİLLİYET GAZETESİ ÖZELİNDE BASIN DİLİNE SÖZCÜKBİLİM AÇISINDAN BİR BAKIŞ

Gökhan ÇİLENTİ
17915012

Danışman
Doç. Dr. Faruk GÖKÇE

Diyarbakır 2020

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "1950 Yılı Milliyet Gazetesi Özelinde Basın Diline Sözcükbilim Açısından Bir Bakış" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

..../..../.....

Gökhan ÇİLENTİ

İmza

ÖNSÖZ

İlk çağlardan beri insanoğlu sosyal bir varlık olma özelliğine binaen çevresini anlama ve anlamlandırma, yaşadığı olayları, karşılaştığı durumları, edindiği izlenimleri diğer kişilere aktarma ihtiyacı hissetmiştir. İnsan, tek başına varlığını sürdüremeyeceği için duygusunu, düşüncelerini, görüşlerini, tecrübelerini ve ihtiyaçlarını ortaya koymasıyla günümüzdeki haberciliğin temelleri atılmıştır.

İnsanoğlunun en büyük kazanımlarından ve dönüm noktalarından biri yazıyı bulmasıdır. Yazının bulunmasıyla bilgi birikimi ve kültürel kazanımlar gelecek nesillere ulaşmıştır. İletişim kolaylaşmış, duygu ve düşünce alışverişi ve bunların aktarılma hızı artmıştır. Bu noktada, yazı, tek kişinin kaleminden dökülmesine rağmen içinde taşıdığı anlam dünyası sebebiyle kişilerin sadece tanıdıklarına değil tanımadıklarına da duygu, düşünce, görüş ve deneyimlerini anlatmak, duyurmak ve iletmek için yazılmıştır. Yazı duygu dünyasının, düşünce evreninin somut hale getirilmiş formlarıdır.

Kâğıt, kalem ve mürekkep gibi yazı malzemeleri, matbaanın bulunması gibi teknik gelişmeler yazıyla koşut bir gelişme izlemiştir. Kâğıdın bulunmasıyla bilginin saklanma güçlüğü azalmış, bilgiye erişim çok daha rahat olmuştur. Bununla beraber matbaanın icadıyla tüm insanlığın cehaletten uyanıp aydınlanması, bilim ve sanat eserlerinin tüm dünyaya yayılması, matbaanın bulunması sayesinde olmuş, bu yolla kitaplara erişim daha kolay olmuş ve bireylerin kültürel düzeyi artmıştır. Ayrıca matbaa sayesinde, işitsel üstünlük yerini görsel üstünlüğe bırakmıştır.

Yazı ile insanlar, tahayyül ve tasavvur edilen düşüncelerini daha etkili ve sistematize bir biçimde dile getirir, belli konularda bilgi sahibi olur, iletişim kurar, dünyada olup bitenlerden haberdar olur. Kâğıt da yazının görselleşmesine olanak sağlar. İnsanın, ülkede ve dünyada yaşanan olayları, gelişmeleri merak etme ihtiyacı, basın kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Bir ülkenin basın hayatı, onun uygarlık tarihi ile doğrudan ilintilidir. Bir milletin asırlar içinde geçirdiği siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik hadiseler ve

gelişmeler basın hayatına yansımış, ona biçim vermiş ve gidişat kazandırmıştır. Toplumlar, bu gidişat esnasında habere ve haberciliğe ihtiyaç duymuş, kendi gelişim süreçlerini dikkate alarak bilgilenme, aydınlanma ve bilinçlenme yolunda önemli mesafeler kat etmiştir.

Basın unsuru, halkı bilinçlendirme, kültürel değerleri aktarma, haber sunma, kamuoyu oluşturma, etkileme, yönlendirme ve eğlendirme yoluna giderken kendisine has dili de ortaya çıkarmıştır. Basın dili olarak adlandıracağımız bu örüntüde, basın dilinin en önemli iletişim aracı yazılı dildir. Basın, bu dili haber alma tekniklerine uygun bir biçimde büyük bir yetenekle kullanıp okur üzerinde etki bırakmakta ve onu istediği gibi yönlendirmektedir.

"1950 Yılı Milliyet Gazetesi Özelinde Basın Diline Sözcükbilim Açısından Bir Bakış" başlıklı bu çalışma, dünya ve Türk basın tarihinin oluşum süreçleri, bu süreçlerin dünya tarihi açısından önemi, kültürel kazanımların devamlılığı noktasında hayati öneme sahip olan dil olgusunun kültürü aktarmadaki rolü ve haber dilinin kendine özgü yapısı, gazete ve gazeteciliğin basın hayatımıza etkisi, Milliyet gazetesinin zaman içinde tarihi serüveni ve yaşadığı değişimler, gazetenin haber ve gazetecilik anlayışı; genel bağlamda zaman içinde dilde yaşanan değişimler ve buna etki eden unsurlar, 1950 yılına ait basın dilinde kullanılan yabancı kelimeler, bu kelimelerin günümüzdeki kullanım sıklığı ya da kullanımdan düşme durumlarını incelemeyi amaçlamıştır.

Çalışmamızda özellikle medya, basın ve iletişim hususunda gerekli literatür taraması yapılmış ve 1950 yılına ait Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında, rastgele (random) yöntemle seçilmiş ve günümüzde kullanım sıklığı azalmış ya da günümüzde kullanımdan düşmüş sözcükler, *Milliyet* gazetesi arşivinden ulaşılarak mayıs, haziran ve temmuz ayına ait gazetelerde tespit edilmiş ve sözcüklerin taşıdığı anlamlar, sözlüklere başvurularak ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca, incelenen kelimelerin, kelime türlerine, ait olduğu dillere ve kullanım ile kullanımdan düşme sayılarına yer verilmiştir.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızın ilk bölümünde dünya üzerinde baskı tekniğinin oluşumu ve baskı teknolojisindeki gelişmeler ele alınmıştır. Yazı, kâğıt ve matbaanın insanlık tarihinde yarattığı değişim ve gelişim incelenmiştir. Türk basın tarihine kronolojik sıraya uygun bir biçimde vurgu yapılmış, basın tarihimizde iz bırakan gazetelere yer verilmiştir. Yazılı basının dönüşümü ve bilgiyi kalıcı hale getirişiyle insanlığın işini kolaylaştırdığı ifade edilmiştir. Hayatı değerli ve anlamlı kılan iletişimin insanlık açısından hayati önemine değinilmiş, süreç bazlı iletişimin oluşum ögeleri, medyanın kavram alanı ve sınırlılıkları, medya- iletişim ilişkisi üzerinde durulmuştur. Birlikte yaşayışın ürünü olan dil ile zamanın birikimini taşıyan kültür arasındaki ayrılmaz ilişkiye dikkat çekilmiş, kavram alanlarının tanımlanmasıyla bu ilişki pekiştirilmeye çalışılmıştır. Dil türleri üzerinde durulmuş, bu yolla Türkçenin zengin ifade biçimleri ortaya konmaya çalışılmıştır. İdeoloji ve dil arasındaki bağa vurgu yapılmış, dünyadaki düşünürlerin ideoloji ele alış biçimlerine kulak verilmiştir. Propagandanın anlam sınırlılıklarına değinilmiş, medyada kullanılan propaganda türleri ortaya konmuştur. *Milliyet* gazetesi özelinde, gazetenin yayın hayatına başlamasından günümüze doğru geçirdiği değişim, gelişim ve dönüşüm ele alınmıştır. Sözcük kavramının neyi ifade ettiği ve sözcükbilimin kapsam sahası, alanda nitelikli çalışmaların ışığında ele alınmış, gazete metinlerinin sözcükbilim boyutunda incelenmesine hazırlık yapılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, Milliyet gazetesinin rastgele seçilen bir güne ait örneğiyle ilgili içerik çözümlemesi yapılmış, bu yolla gazetenin yayıncılık anlayışı saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca dilde zamanla meydana gelen değişimler, bu değişimleri yaratan sebepler üzerinde durulmuştur. Daha sonra, *Milliyet* gazetesinde bulunan 1950 yılına ait Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarının gazetelerinde geçen ve rastgele seçilen, günümüzde kısmen kullandığımız veya tamamen kullanımdan kalkan yabancı kökenli sözcükler, sözcük türlerine göre sözcük bilim düzeyinde incelenmiştir.

Tezin yaratım sürecinde orijinal fikirleriyle özgür dünyanın kapılarını açmama yardımcı olan, zihnimde oluşan yeni pencereleri keşfetmemi sağlayan, engin bilgisi ve tecrübesiyle çalışmaktan kıvanç duyduğum, kıymetli hocam Doç. Dr. Faruk GÖKÇE'ye teşekkürlerimi sunarım.

Yorucu bir çalışma temposu süresince, nezaketi ve hoşgörüsüyle bana yardım eli uzatan, bilgi birikimi ve ilmine saygı duyduğum Doktor Öğretim Üyesi Murat ÖZAYDIN'a en samimi duygularımla teşekkür ederim.

Yazım sürecinde, yardımını, ilgisini ve desteğini her daim hissettiğim, moral ve motivasyon açısından yardımlarını her daim diri tutan aileme sonsuz teşekkür ederim.

Tezin abstract bölümünün yazımı hususunda, gerekli tavsiyeleri ve değerli desteğini esirgemeyen, yardımsever kişiliği ve konuya bakış açısına güvendiğim, Hilal GÜMÜŞ'e teşekkürü borç bilirim.

Gökhan ÇİLENTİ

Diyarbakır, 2020

ÖZET

İnsanın yeryüzünde var olduğu günden bugüne, kendisini diğer canlılardan ayıran en önemli yanı dil vasıtasıyla sürekli bildirim ve bildirişim ihtiyacı hissetmesidir. İnsanın çevresiyle sürekli bir iletişim ihtiyacı içinde olması farklı iletişim boyutlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamış, gerek sözlü ve gerekse yazılı iletişim formlarını; kendini, ihtiyaçlarını ve amaçlarını gerçekleştirmede araç olarak kullandığı dil vasıtasıyla ortaya koyarak iletişim ortamındaki eylemlerini yerine getirmeye çalışmıştır. Yazının, kâğıdın ve matbaanın ortaya çıkışıyla duygu, düşünce ve bilginin geleceğe taşınması gerçekleşmiş ve bu yolla kültürel devamlılık sağlanmış, uygarlıkların oluşmasına zemin hazırlanmıştır.

Konunun sosyal boyutunu ihtiva eden, amacı haber ve bilgi vermek olan, kitle iletişiminin esasını oluşturan araçlar; dergi, gazete, kitap, sinema, televizyon, radyo, internet gibi kitle iletişim araçlarıdır. Medya da bu araçlarla oluşan bilginin saklanması, depolanması ve geniş halk kitlelerine ulaştırılması amacına hizmet etmektedir. İnsanlar siyasi, ekonomik, sosyal/ toplumsal vb. konulardaki bilgiye medya vasıtasıyla erişmekte ve bunları medyanın ortaya koyduğu doğrultuda anlamlandırmaktadır.

Medyanın, basılı kitle iletişimin ayağını oluşturan araçlarından biri olan gazeteler, modern anlamda 17.yüzyılda yayınlarını ortaya çıkarmaya başlamıştır. İnsanların haberdar olma gereksinimi, ilgi ve merakı, gazetelerin yaygınlaşmasını sağlamış, gazeteler yeni anlam ve işlevlerin yüklenmesine katkı sunmuştur.

Çalışmamıza konu olan Milliyet gazetesi, yayın hayatımıza yeni anlamlar ve farklı bakış açıları kazandırmıştır. Bu çalışmamızın sonucunda, *Milliyet* gazetesi, 1950 yılının Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarına ait rastgele seçilmiş cümlelerde geçen yabancı kelimeler tespit edilmiş, günümüzde kullanım sahası ya daralmış ya da tamamen kullanımdan kalmış yabancı kelimeler, sözcükbilim çerçevesinde, analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler
Yazı, kâğıt, matbaa, iletişim, medya, gazete, kelime

ABSTRACT

Since the day human existed on earth, the most important way that seperates himself, human feels the need for constant notification and communication. That human needs for constant communication with the enviroment leaded up to arise different communication dimensions, tried to fulfill his actions in the communication environment by revealing both verbal and written communication forms by means of the language he uses as a tool to carry out his needs and goals. With the arise of writing, paper and printing, emotion and thoughts and knowledge have been carried into future and by this way continuity of culture has been provided and it has leaded up to be formed of civilizations.

The inclusive the dimension of the issue, tools that form the basis of mass media, the purpose which is to provide news on information are the mass media tools such as magazine, newspaper, book, cinema, television, radio and internet. Media serves for the purpose of transmit of keeping, storing and delivering the information to the vast majority of public. People acces information on political, economic, social, social issues etc.through the media and they interpret in the direction that provided by the media.

Newspapers, one of the tools that form the pressed mass media part of the media, started to publish in the 17. century in the modern sense. People's need to be informed, their needs and curiosity, generalized the newspaper and it contribute to ascribe new meaning and function. Milliyet newspaper, mentioned in our study bring in different perspective and new meanings to our broadcast life.

As a result of our study, foreign words have been fixated in randomly selected sentences belonging to May, June, July in Milliyet newspaper in 1950, and it is tried to analyze the foreing words whose usage area is narrowed or that are completely removed from use at the present time.

Keywords
Paper, printing, communication, media, newspaper, word.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **I**
ÖZET ..... **V**
ABSTRACT ..... **VI**
İÇİNDEKİLER ..... **VII**
RESİM LİSTESİ ..... **X**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **XI**
TABLO LİSTESİ ..... **XII**
KISALTMALAR ..... **XIII**
GİRİŞ **1**
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU **1**
2. ARAŞTIRMANIN AMACI **1**
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI **1**
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ **2**
5. LİTERATÜR TARAMASI **2**

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL, İLETİŞİM VE MEDYA

1.1. DÜNYADA BASIN TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ **4**
1.2. ANA HATLARIYLA TÜRK BASIN TARİHİ **8**
1.3. MİLLİYET GAZETESİ ÖZELİNDE TÜRK BASIN TARİHİ **11**
1.4. GAZETE VE GAZETECİLİK **15**
1.5. BASININ TARİHİ SERÜVENİNDE GAZETE VE GAZETECİLİK ALGISINA GENEL BİR BAKIŞ **17**
1.5.1. Tanzimat Döneminde Gazete ve Gazetecilik 17
1.5.2. Tanzimat Devrinde Gazeteciliğin Önemi 20
1.5.3. Meşrutiyet Dönemi Basın Hayatımızda Gazete ve Gazetecilik Anlayışı 22
1.5.4. Cumhuriyet Dönemi Basın Hayatımızda Gazete ve Gazetecilik Anlayışı ... 24

1.6. PROPAGANDA VE MEDYA **26**
1.7. İDEOLOJİ VE DİL **32**
1.8. MEDYA VE İLETİŞİM **36**
1.8. İLEŞİTİM ÖGELERİ **41**
1.8.1. Kaynak-(Gönderici) 42
1.8.2. Mesaj-(İleti)-(MESSAGE) 42
1.8.3. Kanal-(Oluk)-(CHANNEL) 43
1.8.4. Alıcı-(Hedef) 43
1.8.5. Geri Bildirim-(Geri Besleme)-(Dönüt)-(Feedback)-(Yansıma) 43
1.9.1. Resmi Dil (Uyruk Dil) 44
1.9.2. Ulusal Dil 44
1.9.3. Bölgesel Dil 45
1.9.4. Bireysel Dil 45
1.9.5. Eğitim Dili 46
1.9.6. Bilim Dili 47
1.9.7. Argo Dili 48
1.9.8. Sokak Dili- (Varoş Dili)-(Slang) 49
1.9.9. Basın Dili 49
1.10. BASIN DİLİ ve ÜSLUBU **50**
1.11. BASIN DİLİ VE YAZILI DİL **56**
1.12. DİL-KÜLTÜR İLİŞKİSİ **57**
1.14. KELİME DÜNYASININ BİLİMSEL AÇILIMI: SÖZCÜKBİLİM **60**

İKİNCİ BÖLÜM

1950 YILI MİLLİYET GAZETESİNE

SÖZCÜKBİLİM AÇISINDAN BİR BAKIŞ **67**
2.1. İHTİYAÇ SERÜVENİNDEN AYDINLIK GELECEĞE: DİL DEVRİMİ **67**
2.2. YAŞAYAN VARLIĞIN GELİŞİMLİ DOĞAL SÜRECİ: DİL DEĞİŞİMİ **72**
2.3. 1950'Lİ YILLARIN MİLLİYET GAZETESİNE AİT BİÇİM VE İÇERİK ANALİZLİ BAKIŞ **77**
2.4. 1950 YILI MİLLİYET GAZETESİ, RASTGELE SEÇİLEN CÜMLELERDE GEÇEN KELİMELERİN SÖZCÜKBİLİMSEL İNCELEMESİ **80**

2.4.1. Arapça Sözcükler 80
2.4.2. Farsça Sözcükler 120
2.4.3. Fransızca Sözcükler 123
2.4.4. Türkçe Kökenli Sözcükler 124
2.4.5. İtalyanca Sözcük 125
2.4.6. Almanca Sözcük 125
2.4.7. Halk Ağzında Kullanılan Sözcük 125
2.4.8. Farsça-Arapça Karma Sözcüksel Unsurlar 126
2.4.9. Arapça + Türkçe Yardımcı Fiille Oluşan Sözcüksel Unsur 127
SONUÇ 129
KAYNAKÇA 132
EKLER 146

RESİM LİSTESİ

Sayfa No.

Resim 1. 5 Mayıs 1950 tarihli Gotik Harfli Milliyet Logosu 78

Resim 2. 5 Mayıs 1950 tarihli Milliyet gazetesi künyesi 78

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. 05.05.1950 Tarihli Milliyet Gazetesi İçerik Analizi 80

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Kelime Türleri ve Oluşma Biçimleri 128

Tablo 2. Kelimelerin Ait Olduğu Diller 128

Tablo 3. Kelimelerin Kullanım ve Kullanımdan Düşme Sayısı 128

KISALTMALAR

bkz	Bakınız
çev.	Çeviren
Çing	Çingenece
der.	Derleyen
EFr.	Eski Fransızca
Fr.	Fransızca
İt.	İtalyanca
Lat.	Latince
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türk Diyanet Vakfı
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
vs.	Vesaire
yay.	Yayınları

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmamızın konusu, Milliyet gazetesinin 1950 yılı Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarına ait günlük çıkan gazete sayfalarındaki rastgele seçilmiş cümlelerde geçen ve günümüzde kullanım sıklığı azalmış ya da kullanımdan tamamen düşmüş yabancı kökenli kelimelerin tespitini yapma üzerinedir. Yapılan tespitlerin neticesinde 1950 yılında basın dilinde kullanılan yabancı kökenli kelimelerin hangi dillere ait olduğu, taşıdıkları anlam dünyaları ile verilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışma, dünyada basın kavramının oluşması ve yaygınlaşması ile medya dilinin var olup olmadığı varsa bu dilin sınırlarını, Türk basın tarihi, basın dili ve üslubunun ne olduğu, dilsel değişimlerin boyutlarını, Türkçenin dil devrimi ve değişimi konusunda yaşamış olduğu gelişim, etkileşim ve dönüşümler ele alınırken, Milliyet gazetesinin basın hayatımıza ne gibi kazanımlar sunduğunu, Milliyet gazetesinin 1950 yılında yazılı basın hayatımızda kullandığı dili ve bu dilde kullanılan yabancı kelimeleri tespit etmeyi amaçlamaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Çalışmamız, basın hayatımız ve sözcük bilimin inceleme alanları ile kapsamını ortaya çıkarmaktır. 1950 yılında basın hayatımıza kazandırılan Milliyet gazetesinin 1950 yılı Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarına ait sözcükbilimsel malzemelerin oluşturduğu sınırlandırmalara başvurulmuştur. Bu çalışma, Milliyet gazetesinin arşivinden alınan günlük gazetelerdeki haber, görüş, reklam, bilgi vs. ile sınırlıdır. Bu sınırlandırmalar yapılırken, varsa kelimelerin taşımış olduğu metaforik anlamlar kapsam dışı bırakılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

"1950 Yılı Milliyet Gazetesi Özelinde Türk Basın Diline Sözcük bilimsel Açıdan Bir Bakış" adlı yüksek lisans tezi çalışmamızı, sözcükbilim düzeyinde incelemeye çalıştık. Çalışmamızın ilk bölümünde, medya, dil ve iletişim ile sözcükbilim bölümleri için gerekli literatür taraması yapıp tezin iletişim, dil, basın, medya, konularıyla ilgili kaynaklarda, fişleme yoluna gittik. Çalışmamızın ikinci bölümünde, dil değişimleriyle (language exchange) ilgili gerekli literatür taramasından sonra, Milliyet gazetesi arşivinden 1950 yılına ait ilk 3 ay içinde (mayıs, haziran, temmuz) günlük çıkarılan gazetelerdeki, rastgele (random) yöntemiyle seçilmiş cümlelerde geçen ve bugün çeşitli sebeplerden dolayı kullanılmayan veya kullanım sahası çok daralmış yabancı kökenli kelimeler tespit edilmiş ve incelenmiştir.

Rastgele (random) yöntemi, ele alınan gazetelerin ve bu gazetelerde incelenecek kelimelerin çok fazla olması neticesinde, tezin sınırlarını aşması nedeniyle kelimelerin rastgele seçilmesiyle izlenen metodu ifade eden bir kavramdır.

5. LİTERATÜR TARAMASI

Dünyayı**,** milletleri, ulusları, kültürleri, insanları tanıma ve anlama hususu, basın sayesinde de gerçekleşmektedir. Sanayi devrimi ile gelişen ve ilk kitlesel araç olan gazeteler de topluma ulaşma, toplumsal olayları ortaya koyma, bir konunun tartışılmasında ve çözüm noktalarının aranmasında önemli bir misyon yüklenmiştir. Yapılan literatür taramasında Türkiye'de konu ile ilgili geniş bir literatür oluşmuş durumdadır. Konumuzu ihtiva eden bazı ilmi çalışmalar şunlardır;

1. İNUĞUR, M. Nuri, (1993), Basın ve Yayın Tarihi, Der Yayınları, İstanbul.
2. AKSAN, Doğan (1990), Her Yönüyle Dil, TDK Yay., Ankara.
3. AKSAN, Doğan, (2000), Türkçenin Söz Varlığı, Engin Yayınları, Ankara.
4. KANAR, Mehmet, (2015), Farsça-Türkçe Sözlük, Say Yayınları, İstanbul.

5. Erkan, Arif, (2013), “Arapça-Türkçe Büyük Sözlük” Huzur Yayınevi.
6. KARADEMİR, Fevzi, (2019), Kavramsal Değerleri Açısından “Söz, Sözcük ve Sözcük Türü Terimleri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research, Cilt: 12, Sayı: 62.
7. PARLATIR, İsmail, (2006), Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yayınevi, Ankara.
8. SARI, İsa, (2013), Dil Etkileşimi Bağlamında Ses-Anlam Eşlemesi ve Türkçedeki Örnekleri, Türk Kültürü, 2013/1, ss. 1-27.
9. YILDIZ, Osman, (1999), “Dilimizdeki Arapça ve Farsça Kökenli Kelimelerde Görülen Fonetik Değişmeler”, SDÜ Fe11-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 4, ss. 321-338.

Yaptığımız literatür taramasında, basılı yayın anlayışının en önemli aracı olan gazetelerde, yabancı kelimelerin söz varlığı açısından herhangi bir akademik çalışma yapılmamış olması, bu çalışmanın oluşturulmasına gerekçe teşkil etmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
DİL, İLETİŞİM VE MEDYA

1.1. DÜNYADA BASIN TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Yazının icat edilmesinden önce insanlar, iletişimi sağlamak için deneyimlerini, görüşlerini, inançlarını, bilgilerini ve haberleşme ihtiyaçlarını; resim, işaret ve çeşitli sesler yoluyla sağlamaya çalışmıştır. Yazının icat edilmesiyle düşünce ve bilgi dünyası kalıcı olacak şekilde daha fazla insana ulaştırılmıştır. Yazının bulunması, düşüncenin ve bilginin ebedileşme sürecine girmesini sağlamış, sözle ifade edilen her şeyin zihinden uçup gitmesinin önüne geçilmiştir. El yazması eserler, yaratım süresince çok zaman alması ve ekonomik olmaması sebebiyle geniş kitlelere ulaşılması konusunda sıkıntı yaşanmasına neden olmuş, baskı tekniğinin ortaya çıkmasıyla bazı eserlere ulaşmak çok daha rahat bir hal almıştır.

M.Ö. 4000'lerda yazının bulunuşundan sonra, yazılı nesneleri yaymak ve saklamak amacıyla çoğaltma teknikleri araştırılmaya başlanır. İlk baskı çalışmaları insanoğlunun ilk eserlerini yarattığı mağaralarda kendini göstermeye başlar. Yontma Taş Devri'yle başlayan bu ilk baskı faaliyetleri neticesinde; duygu, düşünce ve yaşantılarını dile getirildiği eserlerinin doğduğu buluntular tespit edilmiştir.[1] İlk baskı tekniği Mezopotamya'da bulunan çivi yazıları ile oluşturulmuş yaş kil ve pişmemiş çamur üzerine basılmış olan mektuplar ve mühürlerdir. İnsanlar, daha sonra, düşüncelerini dile getirmek için yaprak, havyan derileri ve ahşap kabukları kullanmış, bu yönde düşünsel birikimin artmasıyla papirüs, parşömen ve kağıtlarla o zamanın şartlarına uygun baskı teknikleri oluşturulmuştur. Yazının bulunmasından sonra iletişim ortamının ve kullanılan materyalin artmasıyla matbaanın oluşum süreci tamamlanmış, dünya tarihinde sosyal ve kültürel alanda önemli bir aşama

[1] Bora Erdem, **Matbaacılık ve Basım Süreci**, Cinius Yayınları, İstanbul, 2013, s.48.

kaydedilmiştir. Bu bağlamda, dünya basın tarihinde, mekanik prensibe dayanan ve dünyanın seyrini fikirsel olarak da etkileyen matbaa, 1450 yılında Johannes Gutenberg tarafından Almanya'nın Mainz şehrinde geliştirilmiştir.[2] Almanya'da yaygınlık kazanan çağdaş matbaa, Avrupa'da geniş ölçüde kabul görmüştür.

Basın kavramından söz edince akla ilk gelen kitle iletişim aracı gazetelerdir. Gazete tarihi demek basın tarihi demekle eşdeğerdir. Bu sebeple gazetelerin toplumda yarattığı derin değişim ve dönüşüm daha etkili ve daha köklüdür.

Tarihsel belgeler bize, düzenli bir haber anlayışı benimseyen ve gazete değeri olan ilk yayının Çin'de çıkarıldığını göstermektedir. Dünyanın en eski gazetesinin 911 yılında Pekin'de kurulan, KİNG PAO gazetesi olduğu söylenmektedir.[3] Günümüzde kullandığımız anlamıyla ve süreli olarak yayımlanan ilk gazetelerin varlığı 17.yüzyılı işaret etmektedir 1605 yılında Johann Carolus'un yayınladığı "Aller Fürnemmen Und Gedenckwürdigen Historien" adlı gazete kâğıt üzerine basılan ilk gazete olarak kabul edilmektedir.[4] İlk İngiliz gazetesi, Londra'da, 1622 yılında, Nathaniel Butter tarafından "The News Fran İtaly and Germany" adıyla yayımlanmıştır. İlk Fransız gazetesi, Théophraste Renaudot tarafından, 1631 yılında yayınlanmış olan "La Gazette" dir. 1640 yılında Roma'da yayımlanan ilk İtalyan gazetesi Gazetta Publica'dır.[5] Kimliğini bulan gerçek Amerikan basını ise, "Penny Press" ile ortaya çıkmıştır. Amerikan kolonilerinin bağımsızlığını ilan etmesinin ardından yaşanan büyük sınai, ekonomik ve sosyal gelişmelerin ardından işçi

[2] Mehmet Emin Begtimur, "İlk Matbaanın Mucidi", **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi**, 2018, sayı: 2018/12, s.161.

[3] E. Özgür Gönenç**, "**İletişimin Tarihi", İstanbul Üniversitesi**, İletişim Fakültesi Dergisi**, 2003, sayı 18, s.61.

[4] Hakan Çetin ve Hakan Akar, "Üniversite Öğrencilerinin Geleneksel ve İnternet Gazeteciliğine İlişkin Görüşleri: Akdeniz Üniversitesi Örneği", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2012, sayı 33, s.264.

[5] Gönenç, "**İletişimin Tarihi"**, s.64.

olaylarına, polis ve mahkeme haberlerine yer veren ve bu haberleri izlemek için ilk defa muhabir kullanan gazete 1833 yılında çıkarılan "The Sun" Gazetesi'dir.[6]

18.yüzyılda yaşanan Fransız İhtilali, gazeteler açısından da bir dönüm noktası olmuştur. Fransız İhtilali ile modern bağlamda demokratik düzene geçme çabası esnasında gazeteler, haber sunan süreli yayınlar olmaktan çıkmış; düşündüren, fikir üreten ve geniş halk kitlelerini peşinden sürükleyen bir nitelik kazanmıştır.

19. yüzyılda gazeteler çok daha önemli bir güç haline geldi. Gazeteler bu yüzyılda halkın eğilimlerini yansıtan araçlar olarak siyasal ve toplumsal düşüncelerin etkili olmasını sağladı. Bilgi akışı ve reklam, ticari yaşamı canlandırdı. Gazetelerin kamuoyunu yönlendirmedeki etkisi gittikçe daha hissedilir hale geldi. [7]

20.yüzyılda, basın tarihinde, gazetecilik geniş halk kitlelerine daha çok ulaşarak basılı kitle iletişim aracı olmanın yanında, diğer kitlesel iletişim araçlarıyla beraber gazetecilik yapabilme gücüne de kavuşmuştur. Radyo, televizyon ve daha sonradan internet ortamının gazetecilik alanında kullanılmaya başlanması, okuru pasif noktada ele alan geleneksel habercilik anlayışını değiştirmiştir.

İnsanoğlu zaman içerisinde müzik yaparak dil farkını aşabileceğini keşfetmiş, elektromanyetik dalgaları sese çeviren ve kitle iletişim aracı olarak değerlendirilen "radyolar" bu keşif sonucu doğmuştur. 1831 yılında Michael Faraday'ın elektromanyetik indiksiyonu keşfetmesi ve telsizin ilim babası olarak da nitelenen İskoç James Clerk Maxwell'in 1864 yılında elektromanyetiğin atmosferde dalgalar halinde hareket ettiği ve atmosferin bu dalgaları taşımak için ışık hızında kapasiteye sahip olduğunu bulması bu araştırmaların temelini oluşturmaktadır.[8] Alman Fizikçi Hertz, 26 yaşında 1886 yılında yaptığı deneylerle Maxwell'in buluşunu, yani radyo

---

[6] Özkan Özbey, **Basın ve Halkla İlişkiler: İşbirliksel ve Birliktelikte Karşılıklı Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, İstanbul, s.11-12.

[7] Erdem, **Matbaacılık ve Basım Süreci**, s.24.

[8] Hüseyin Altunbaş, **Başlangıçtan Günümüze Radyo ve Radyo Reklamcılığı, Türkiye'de Yerel Radyo İstasyonlarının Reklam Aracı Olarak Kullanılışı Sorunları ve Model Önerisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, Eskişehir, s. 3.

dalgalarının varlığını ve ses titreşimlerinin elektromanyetik alanda ışık hızı ile yayıldığını kanıtlamıştır.[9] Daha sonra, ilk radyo yayını, Kanada doğumlu Prof. Reginald Aubrey Fessenden tarafından 24 Aralık 1906 günü Massachussets eyaletinin Brat Rock kentinde bulunan National Electric Signalling Co.'ya ait 140 metre yüksekliğindeki radyo anteni aracılığıyla yapıldı.[10]

Eğitimin, eğlencenin, sosyal tartışmanın, düşünce özgürlüğünün ve tarafsız haberciliğin teminatı olan radyoların, 20.yüzyılın sonlarına doğru televizyonun görüntü ile sesi de ihtiva etmesi sebebiyle etkisi giderek azalmıştır.

Dünyada olup bitenlerden en kısa sürede haberdar olabilmemize imkân sağlayan, önemli bir bilgi ve eğlence kaynağı olan, sosyal yaşamımıza yön veren kitle iletişim araçlarından biri de televizyonlardır. Televizyonu etimolojik olarak; Grekçe Tele (Uzak), Latince Vidi (Görme) kelimelerinin birleşmesinden oluşmaktadır ve uzaktan görmek anlamına gelmektedir.[11]

"1923 yılında Amerikalı Jenkins, 1925 de ise İngiliz Logie Baird, Nipkow'un döner diskini kullanarak ilk deneme yayınlarını yaptılar. Ancak, alman sonuçlar belli belirsiz kaba çizgilerden ileri gitmiyordu."[12] "Elektronik taramada gelişme, 1930 yılında Philo Farnsworth'un denemeleri ile olmuştur. Farnsworth, verici ile alıcı arasında etkili bir senkronizasyon (aynılık) olması üzerinde durdu. Böylece vericiden verilen görüntü sinyallerinin elektromanyetik dalgalar aracılığı ile alıcılarda daha net bir biçimde izlenme olanağı elde edilmiş oluyordu."[13]

İlk başta siyah beyaz yayın yapan daha sonra renkli yayına geçen ve günümüzde yüksek çözünürlüklü yapısıyla devam eden televizyonlar, ilgiyi en çok çeken kitle iletişim araçlarından olmuş, insanları derinden etkileyen, yönlendiren

[9] Aysel Aziz, **Radyo ve Televizyona Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 480, Genişletilmiş 2. Basım, 1976, s.8.

[10] Fırat Tufan, **Radyo Yayıncılığı**, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2010, s.11.

[11] Mustafa Ak, **Televizyon Yayıncılığındaki Gelişmeler ve Etkileşimli Televizyon Yayıncılığı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s.4.

[12] Aziz, **Radyo ve Televizyona Giriş**, s.13.

[13] Aziz, **Radyo ve Televizyona Giriş**, s.14.

özelliği ve canlı yayın sunma olanağı ile toplum üzerinde inandırıcılığı yüksek bir konumda yer edinmesini sağlamıştır.

Dünya üzerinde habere, bilgiye, güncel hayatı ilgilendiren yeniliklere hızlı bir şekilde ulaşma ihtiyacı, internetin ortaya çıkma sürecini hızlandırmıştır. İnternet, görüntülü olarak da iletişim ortamının doğmasına olanak tanımış, bireyin sosyal ilişkilerini düzenleyerek yaşadığımız çağın vazgeçilmez unsuru haline gelmiştir.

"İnternetin ilk kullanımı A.B.D. Savunma Bakanlığı'nın araştırma ve geliştirme kolu olan DARPA (Defence Advenced Research Project Agency) ile başlamıştır. 1969 yılında yine A.B.D. Savunma Bakanlığı tarafından kurulan ARPANET adındaki ağ ise, A.B.D.'deki üniversite ve araştırma kurumlarının da katılımıyla büyümeye başlamıştır."[14] "1991 yılında, Türkiye internet bağlantısını gerçekleştirmek için Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ve TÜBİTAK tarafından TR-NET adlı ortaklaşa bir proje oluşturulmuştur. Bu grubun oluşturulma amacı ülkemizde çok gecikmiş olan internet bağlantısını bir an önce sağlamak ve ardından ülke içine yaymaktı."[15]

1.2. ANA HATLARIYLA TÜRK BASIN TARİHİ

Kitle iletişim araçları; dergiler, gazeteler, televizyon ve radyo gibi yazılı, görsel ve işitsel materyalleri içine alan bir kavramdır. Hızlı basım ve çabuk dağıtım anlayışı neticesinde oluşturulan matbaa ile düşüncelerin, duyguların ve isteklerin ihtiyacından doğan yazının icat edilmesi ve kâğıdın bulunmasıyla ilerde doğacak "basın" kavramının temelleri atılmıştır.

İnsan sosyal bir varlıktır ve bir şeyleri anlama, anlatma ihtiyacı hisseder. İnsanın içinde bulunduğu topluluk/toplum ile iletişime geçme ihtiyacı doğmuştur. Bu noktada, insanoğlunun sıkıntısını, mutluluğunu, sevincini, hayretini, üzüntüsünü, düşüncesini iletme ve bunları duyma yoluyla sözlü iletişim kavramı ortaya çıkmış,

---

[14] Selim Yazıcı, "XXI. Yüzyılın Eğitim Kurumlarında İnternet Kullanımı", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1999, s.103.

[15] E. Özgür Gönenç, "İnternet ve Türkiye'deki Gelişimi", İstanbul Üniversitesi, **İletişim Fakültesi Dergisi,** sayı 16, 2003, s.95.

bu iletişim türü ile bilgisini, birikimini, kültürünü nesilden nesile kuşaktan kuşağa aktarmaya başlamıştır.

İlerleyen zamanda, sözlü olarak yaşayan bu dil unutulmasın ve ağızdan ağıza eksik anlatılmasın diye yazının bulunma süreci ihtiyaca binaen hızlanmıştır. Buna istinaden yazı dilinin ortaya çıkmasıyla düşünce ve bilgi kalıcı olarak saklanabilmiş, yarınlara güvenle aktarılabilmiştir.

İnsanlık kültürünün temeli yazı ile atılmış, uygarlık dünyasında kültür birikimi yazı ile sağlanmıştır. Tarihin konusuna giren zaman, insanlığın yeryüzündeki yaşına göre çok kısadır. Çünkü medeniyet ateşin icadıyla başladığı halde, tarih ancak yazının icadıyla başlayan dönemi kapsamaktadır.[16]

18.yüzyılda, matbaa, Batı'nın üstünlüğünün kabul edilmesiyle birlikte daha sonradan Müslüman olan İbrahim Müteferrika ile Osmanlının toplumsal ve kültürel hayatına girmiştir. İlk basılan eser "Kitab-i Lügat-i Vankulu" olmuştur. Osmanlıda, matbaanın kabul edilmesi ve yaygınlaşmasından sonra kitapların seri üretimi başlamış, kitapların muhtevasından çok cildinin güzelliği ve cazibesinden dolayı seçkin insanların erişebildiği değerli bir süs eşyası olarak kullanılmıştır. Seçkin insanların dışında kalan kesimin kitaplara ulaşması zor olmuş, genelde medreseler ve tekkelerde erişim imkânı sağlanmıştır. "Lale Devri" ve bu dönem padişahların bu konudaki ılımlı politika izlemesiyle birlikte Batılı güçlerin de zorlamasıyla 18.yüzyılda Osmanlıda kütüphanelerin ve kütüphanelerde basılan kitapların sayısında artış meydana gelmiştir. Bu kitaplar daha çok dil, tarih, coğrafya, matematik alanında yazılmıştır. Bu dönemden sonra sırasıyla Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemi'nde kitap basımı artarak devam etmiştir. Bu dönemlerde özellikle öykü, roman, şiir ve tiyatro alanında kitapların basılmasına önem verilmiştir.

Hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olan, günümüzde teknolojik aletlerin gelişip yaygınlaşmasına rağmen, değeri hiçbir zaman değişmeyen ve birçok alanda kullanılan modern kâğıt, Çin'de, M.Ö. 2. yüzyılda, modern kâğıdın öncüsü olarak

[16] M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul, 1993, s. 28.

kabul edilen kâğıt selüloz Cai Lun tarafından icat edilmiştir. Çinli kâğıt üreticilerinin 751 yılındaki Talas Savaşı esnasında kaçırılmaları sonucunda, kâğıt yapımına ilişkin bilgi ve tecrübe, Arapların kontrolüne geçmiştir.

Barut ve pusula gibi Doğudan gelerek insanlığın gidişini etkileyen buluşlardan birisi olan kağıt, XII.yüzyılda Araplarla ticari ilişkileri bulunan tüccarlar tarafından İtalya'ya getirilmiş ve matbaanın icadına kadar olan dönemde hızla tüm Avrupa'ya yayılmıştır.[17]

Yazı, kâğıt ve matbaa üçgeninin oluşumuna zemin hazırlayan nedenlerden sonra bilme ve bildirme ihtiyacı neticesinde haber anlayışını sağlam zemine oturtacak "gazete" kavramı ortaya çıkmıştır.

Dünya üzerinde İlk haber gazetesi, M.Ö. 59 yılında 2.000 kopya olarak Roma Senatosu'nca çıkarılıp imparatorluğun değişik yerlerine dağıtılan Acta Diurna'dır. Bu gazete, Toplumsal gelişmeleri, fethedilen toprakları, siyasi hadiseleri ve gladyatör dövüşlerinin sonuçlarını içeren bir gazete niteliğindedir. İlk Türkçe gazete ise 1828'de Kahire'de yayınlanmaya başlayan ve Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınan Vekâyi-i Mısriyye'dir. Bu gazetenin çıkarılış amacı, Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'da, Osmanlı'ya karşı propaganda yapma çabasıdır. "Toplumu asrın çağlarına getirecek tarım ve endüstri alanındaki gelişmelerin izlenmesi ve yapılan yenilikleri anlatarak yeni düzenin propagandasını yapma"[18] nedeniyle çıkarılmıştır.

Türk basın tarihi, Tanzimat'tan önce sönük bir havada seyreden yapıdayken, özellikle 1860 yılından itibaren gerek muhteva gerekse biçim açısından Türk basını pek çok yeniliğe yelken açmış, bu dönemde gazete, gazeteci ve gazetecilik mesleğinin icrası bağlamında birçok ilkler yaşanmıştır. İstibdat olarak anılan baskı Dönemi'nde, basın ve yayın hayatını istendik yönde kontrol altına almak, istenilmeyen haberlerin çıkmasını engellemek için birçok düzenleme yapılmış ve bazı sakıncalı görülen gazeteler kapatılmıştır. İkinci Meşrutiyetin ilanıyla, basında

[17] Ercan Türkmen, **Bilginin Kağıt Üzerindeki Yolculuğu**, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İstanbul, 2013, s. 2-3.

[18] Kenan Demir, "Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler", Iğdır Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, S.5, Nisan, 2014, s.61.

sınırsız özgürlüklerin yaşandığı bir anarşi ve nizam dönemi oluşmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra, Türk basın tarihi farklı bir soluk ve anlayışla yeni döneme girdi. 1930 yıllarından İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, hükümetin, basına özgürlükler tanıdığı, kimi zaman da kısıtlamalar getirdiği görüldü. 1946'da çok partili hayata geçilmesiyle, hükümetlerin gazete kapatma yetkisi yürürlükten kaldırıldı. 24 Temmuz 1960 tarihinde, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ile Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın teşebbüsü neticesinde, basın ahlak yasası çıkarıldı. Daha sonraki tarihlerde, kitle iletişim araçlarının (gazete, dergi, televizyon, radyo vs.) hızla gelişimini sürdürmesiyle 1980'li yıllar itibarıyla medya, günümüz anlamında bilginin internet ortamında bilgi ve veri paylaşımının olduğu, sayısal teknolojilerin ağır bastığı modern medyanın temelleri atılmış oldu.

1.3. MİLLİYET GAZETESİ ÖZELİNDE TÜRK BASIN TARİHİ

Güncel olarak günlük tirajı 122.787 bin olan Milliyet gazetesinin ilk sayısı, 1926 yılında başyazar Mahmut Nedim Soydan tarafından yayınlanmaya başlamıştır. 1928 yılında Arap harfleriyle basılan gazete, 1935 yılında "Tan" ismiyle devam etmiştir. Demokrasinin varlığına inanıp tek parti rejiminin değişime uğramasında etkili olan "Tan Gazetesi"nde, Sabahattin Ali ve Aziz Nesin gibi yazarların varlığıyla liberalizm savunuculuğundan sol eksene kayış süreci hızlanmıştır. Sol siyasi kadroları yapısında barındırması sebebiyle, iktidara karşı muhalif bir çizgide yayın hayatını sürdürmüştür. Kışkırtılan üniversite öğrencilerinin gazete matbaasını basmasıyla, Tan gazetesi ve matbaasının tahrip süreci tamamen bitmişti. Bu siyasal şiddete istinaden, gazete, süresiz olarak kapatılmıştır. Gazeteci kökenli biri olarak 3 Mayıs 1950 tarihinde, Ali Naci Karacan tarafından Demokrat Parti'yi destekleme vaadiyle ve bu parti tarafından büyük mali destek verilerek ülke basınına kazandırılan Milliyet, kısa süre içerisinde önemli atılımlarla Türkiye'nin en önemli gazeteleri arasındaki yerini almıştır.[19] 1954 yılında, güçlü kalem olma özelliğiyle Abdi İpekçi'nin yazı işleri müdürlüğüne getirilmesiyle Milliyet gazetesinin basın-

[19] Emre Osman Olkun, **Türkiye'de Medya Sahiplik Yapısındaki Değişim: Milliyet ve Vatan Gazeteleri Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2013, s. 76.

yayın hayatında önemli bir yere geldiği söylenebilir. Abdi İpekçi döneminde, gazetenin genel yayın politikası, Atatürkçü düşünce sistemine göre şekillenmiş, Atatürk ilkelerine bağlılık her fırsatta göze çarpmıştır. Gazetenin milliyetçi bir çizgide durması, Türklüğü doğru yaşama ve doğru yansıtma ihtiyacı, samimi duygularla işlenmeye çalışılmıştır. Yine bu dönemde bağımsız ve tarafsız bir yayıncılık anlayışı benimsenmiş, her siyasi partiye ve kişilere eşit durma düşüncesiyle hareket edilmiştir. Sosyal tabakalaşmaya karşı çıkarak, insanlar arasındaki içtimai ve iktisadi uçurumlara net tavır geliştiren yapısıyla toplumcu anlayışın derin hassasiyeti yansıtılmıştır. Demokratik düzenin getirdiği olgulara inanmış, insanların düşünce ve seçimlerine saygı duyulmuştur. Faşizm ve komünizm gibi baskıcı rejimler, kabul edilmemiştir. Din ve vicdan özgürlüğünden yana tavır sergilenmiş, insanların benimsedikleri dinlere saygı duyulmuş, dini duygularının istismar edilmesine izin verilmemiştir. Ali Naci Karacan'ın 1955 yılında ölmesiyle gazetenin başına oğlu Ercüment Karacan geçmiştir. Bu dönemde, Reşat Ekrem, Peyami Safa ve Çetin Altan gibi usta yazarlar yine bu dönemde köşe yazarlığı yapmaya başlamıştır. Daha sonra, gazetede, Refik Erduran, Burhan Felek, Sami Kohen, Bülent Ecevit ve Mümtaz Soysal gibi yazarlar 1960'lara damgasını vuran yazılar kaleme almıştır. Günlük tirajı iki yüz binlere dayanan Milliyet gazetesi, siyasi bir gazete olarak yayın hayatına devam etmiştir. 1980 yılında, gazeteyi Aydın Doğan'ın satın almasıyla birlikte, Ali Gevgilili baş yazarlığa getirilmiştir. 1984 yılında Mehmet Barlas ve Mehmet Ali Birand gibi yazarlar bu dönemde, çeşitli yazılar kaleme almıştır. 1990'lı yıllarla birlikte gazetenin siyasi çizgideki yayıncılık anlayışı yerini magazinel haberlere bırakmıştır. 2005 yılında, gazetenin genel yayın yönetmeliğine Sedat Ergin'in getirilmesiyle beraber gazetenin popülerliği artmıştır. Bu dönemde, gazete, zamanın ihtiyaçlarına cevap verebilen, yaşama dönük, geleneğini unutmadan gelişimlere açık yapıya büründürülmüştür. Daha ciddi ve daha titiz bir yayıncılık anlayışı benimsenmiştir. Güneri Cıvaoğlu, Hasan Pulur gibi ünlü yazarlar, bu dönemde, Milliyet gazetesinde çeşitli yazılar kaleme almıştır. Daha sonra Taha Akyol, demokratik ve muhafazakâr çerçevede, şeffaf ve modern dünya beraber hareket edilmesi gerektiği inancıyla yazılar kaleme almış; açık toplum ve liberal demokrasi, liberal tarafsızlık ilkesine bağlı bir hukuk devleti algısıyla yol alınması gerektiği inancı taşımıştır. 1985 yılında, Milliyet gazetesinde çalışmaya

başlayan ve halen gazetede yazarlık yapan Abbas Güçlü, Türkiye'deki eğitim sistemine getirdiği bakış açıları ve güncel sorunlarla ilgili yazılarıyla tanınmış, eğitimci bir yazardır. Gazetenin patronu konumunda olan Aydın Doğan, Milliyet gazetesini, 2011 yılında, Erdoğan Demirören ile Ömer ve Ali Karacan kardeşlerin oluşturduğu ortaklığa satmıştır.

Milliyet gazetesi, 1954 yılında gazete eki kavramını kendi yayın hayatına uyguna hale getirmiştir. Bunlar; başlangıç itibariyle haftanın belirli günlerinde yayın hayatına sunulan ve 4 sayfa halinde çıkan "Haftalık İlave" adındaki magazin eki ile büyük tarih ilavesi olan "Türk Zaferleri" dir. 1955 yılında 8 sayfalık spor ekinin verildiği görülmektedir. Burada bir sezonda yaşanan futbol gelişmelerine yer verilmiştir. 1962 yılında, çıkarılan sağlık eki 12 sayfa halinde, okurların dikkatine sunulmuştur. Eklerde, doktorların çeşitli hastalıklara ilişkin görüşleri, hastalıklar ve bunlara ilişkin ilaçlara yer verilmiştir. 1962 yılında, yerli ve yabancı filmler ve bunlara ait gelişmelerin ele alındığı 8 sayfalık sinema eki verilmeye başlanmıştır. 1962 yılından itibaren sayfa sayısı değişiklik gösteren turizm eki yayın hayatına girmeye başlamıştır. Bu eklerde, farklı coğrafi bölgelere ait vilayetlerin özellikleri ve tanıtımı okurların bilgisi ve beğenisine sunulmuştur. Yine 1962'de, 16 sayfalık moda eki verilmeye başlanmıştır. Bu eklerle giyim-kuşam alanındaki gelişmeler ve fotoğraflar ele alınmıştır. 1962'de, 16 sayfalık yemek ekiyle çeşitli yemeklerin yapılışlarını anlatan tarifler kaleme alınmıştır. 1968'de, "Magazin Kadın" ekiyle kadının sosyal hayattaki önemi ve başarısı irdelenmiştir.

Gazete, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeleri yakından takip ederek, 26 Kasım 1996'da internet yayıncılığına başlamıştır. Milliyet, geleneksel gazetesinin tamamını düzenli bir şekilde internetten yayınlayan ilk gazete niteliği taşımaktadır.www.milliyet.com.tr adresinden internet yayını gerçekleştiren Milliyet gazetesi, sayfasında oluşturduğu haber portalı sayesinde okuyucusuna güncel

haberler sunmaktadır.[20] Milliyet'in internet sitesi (www.milliyet.com.tr), 2011 yılında en çok ziyaret edilen beşinci haber sitesi unvanını almıştır.

Günlük çıkan ve fiziki ortamda satın alınan Milliyet gazetesinin birinci sayfasında günlük ortalama 15 haber yayınlanırken, bu sayı internet gazetesinde günlük 80'e ulaşmaktadır. Sitenin en üst bölümünde soldan başlayarak Milliyet gazetesinin logosu ve "basında güven" şeklinde sloganik söyleme sahip ifade tarzı ile kırmızı harflerle yazılı Milliyet yazısı göze çarpmaktadır. Milliyet yazısının yanında ve aynı hizada sırasıyla "Son dakika, Gündem, Ekonomi, Dünya, Alışveriş, Uzmanpara (Borsa, Döviz, Altın, Tahvil-Bono, Pariteler, Varant, Analiz, Kredi, Haberler, Kripto Para, Kobi), Skorer (Futbol, İspanya Ligi, Basketbol, Yazarlar, Voleybol, E,Spor, Diğer, Puan Durumu ve Fikstür, Skorer Tv), Pembenar (Aile, Sağlık, Moda, Güzellik, Yemek, Diyet, Dekorasyon, İlişkiler, Astroloji, Etkinlik, Yazarlar, Pembenar Tv), Cadde- magazin haberleri (Moda, Sağlık, İlişkiler, Foto Haber, Son Dakika), site içi arama ve menü yer almaktadır. Bu sekmenin sol altında sıcak haber, sağ altında tüm haberler başlıkları yer almaktadır. Bu bölümün hemen altında, ülkemizde yürütülen kampanyalar ve yine onun da altında reklamlar yer almaktadır. Reklam bölümünün alt kısmında yer alan ve gündemde bulunan son dakika 5 haber verilmektedir. Bu 5 haberin aşağı bölümlerinde ülkemizdeki diğer haberlere yer verilmektedir.

Bunların dışında 2018 yılında basın hayatına merhaba diyen Milliyet Express, yeni nesil e-gazete olma özelliği taşımaktadır. Türkiye'nin ilk dijital akşam gazetesi özelliği taşıyan gazete, bir yılda bir buçuk milyon insan tarafından indirilmiştir. Gazetede, güncel haberler, spor, sanat, moda, astroloji gibi hayatın her alanını ilgilendiren çeşitli konular yer alabilmektedir.

[20] Mehmet Özdemir ve Erol İlhan, "Geleneksel ve İnternet Gazeteciliği'nde Haber ve Fotoğraf Kullanımı: Milliyet Örneği"**,** Batman Üniversitesi, **Yaşam Bilimleri Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2012, s.811.

1.4. GAZETE VE GAZETECİLİK

İnsanlar, yaşadığı topraklar üzerinde yaşanan olayları, kendilerinin işlerine yarayabilecek faydalı bilgileri, bakış açılarını genişletebilecek yazıları, doğayı ve çevreyi anlamadaki merak duygusunu bilgi edinme yollarına başvurarak gidermeye çalışır. Bu bağlamda, gazete; ülkenin iç ve dış politikasını, dünyayı veya belirli bir ülkeyi ilgilendiren durumları, ekonomi, spor, kültür-sanat, magazin ve başka konularda haber ve bilgi vermek için öznel bakış açısıyla oluşturulan yorumlu ya da tarafsız habercilik gereği olarak yorumsuz olarak, günlük olarak çıkan yazılı basın türüdür.

Batıda daha eskilere dayanan gazete ve gazetecilik terimi, ülkemizde, 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Gazeteciliğin meslek olarak kabul görüp yaygınlaşmaya başlaması, Batıya oranla çok daha geç olmuştur. Günümüzde, görsel, işitsel ve yazılı basın, ülkemizde toplumsallaşma sürecinde önemli rol üstlenmiş, kitleleri hareket ettirme ve yönlendirmedeki gücü her fırsatta dile getirilmiştir. Bu yönüyle, kolay ulaşılabilen, ülkede olup bitenlerden günlük haberdar olunabilecek gerek fotoğraflarla gerekse düşünce yazılarıyla karşımıza çıkan, belli düşünceleri yayarak toplumu bilinçlendirme yoluna giden kitle iletişim aracıdır.

Gazeteler çıkış sürelerine göre; günlük çıkan gazeteler, haftalık çıkan gazeteler ve aylık çıkan gazeteler olarak ele alınır. Haftalık çıkan gazeteler, bölgesel, yerel ve ulusal yapıda yayın hayatını sürdürmektedir. Dağıtım alanlarına göre gazeteler; yerel gazeteler, bölgesel gazeteler ve ulusal gazeteler şeklinde farklı adlar alır. Yerel gazeteler, bir kasaba ya da kentte yaşayan insanları ilgilendiren haberlerin yer aldığı ve o kentte çıkan gazetelere denir. Ulusal basın kadar geniş çapta olmayan, belli bir yöreye özgü haber anlayışı benimsenir. Bölgesel gazeteler, ait olduğu ve yayınlandığı bölgenin haber anlayışını, orada yaşananları yansıtır. Ulusal gazeteler, sadece belli kentte ya da bölgede yer almayan, yurtta yaşanan bütün olaylara ve ortaya konan bilgilere yer verilen gazetelerdir.

Haberler türlerine yani içerdikleri konulara ve yapılış amaçlarına göre çeşitli sınıflandırmalara tabii tutulmuştur. Bunlardan birisi de Harriss'in sınıflandırmasıdır.

Haber Türleri Sınıflandırma Tablosu

A) Genel;

aa) Kişisel haberler ve bültenler (yazılı belgeler)

ab) Söylevler, röportajlar

ac) Gösteriler ve olaylar

B) Basit türler;

ba) Hastalık, ölüm ve cenaze törenleri

bb) Yangın ve kazalar

bc) Mevsim ve hava durumu haberleri

bd) Suç haberleri

C) Karmaşık türler;

ca) Mahkemeler, duruşmalar, hukuk davaları

cb) Yönetim ve politika haberleri

cc) İş dünyası, endüstri ve tarım haberleri

cd) Eğitim, araştırma ve bilim haberleri

ce) Din ve hayırseverlik haberleri

D) Özel türler;

da) Yaşam stilleri, aile yaşamına ilişkin (nişan, düğün vb. sosyal olaylar) tüketici haberleri

db) Spor haberleri

dc) Eğlence/magazin haberleri (film, televizyon, popüler müzik, tiyatro, edebiyat, güzel sanatlar vb.)

dd) Makale ve köşe yazıları

de) Yorum ve araştırmacı gazetecilik haberleri.[21]

Gazetecilik kavramı, 3 temel esasına bağlı olarak şekillenmektedir. Bunlar; fikir gazeteciliği, bilim gazeteciliği ve kitle gazeteciliğidir. Fikir gazeteciliği, ciddi bir havada yazılan ve okuyucuya belli düşünsel kazanımlar yansıtan gazeteciliktir. Fikir gazeteciliğinde, okura bilgi verme ve okuru eğitme, ana hedef olarak görülür. Bilim gazeteciliği, bilimsel doğruları ve eleştirel düşünceyi ön plana alan, kanıtlanabilir verilerden yararlanan gazetecilik anlayışıdır. Bilim gazeteciliğinde, sunulan haberler ciddi bir havada verilir. Burada önemli olan husus duygulardan arındırılmış, düşüncenin tarafsız boyutunun yer aldığı ifadelerin ve çıkarımların varlığıdır. Kitle gazeteciliği, halkı bilgilendirmekten ve eğitmekten çok eğlendirme amacının güdüldüğü, ticari kaygı gütmenin çok daha fazla olduğu, daha çok magazinsel haberlerin var olduğu gazetecilik türüdür. Bu gazetecilik anlayışında, kişisel görüş ve yorumlar geniş yer tutar. Ayrıca okurun beklentileri ve dikkati son derece önemlidir.

1.5. BASININ TARİHİ SERÜVENİNDE GAZETE VE GAZETECİLİK ALGISINA GENEL BİR BAKIŞ

1.5.1. Tanzimat Döneminde Gazete ve Gazetecilik

Tanzimat döneminde gazete, yazarlar ve aydınlar için devletin ortaya koyduğu bazı yeniliklerle belli başlı düşünceleri halka aktarma ve fikirlerin bu yolla yayılmasını sağlama, aydınların ulaşmak istediği hedeflere dayanak oluşturma açısından hayati öneme sahiptir.

1831 yılında, Osmanlının parçalanma ve çöküş döneminde, basın ve yayın faaliyetleri ilk Türkçe resmî gazete olan, ismi bizzat II. Mahmud tarafından konulan ve haftalık olarak çıkan Takvim-i Vekâyi ile başlamıştır. Bu gazete, devletin siyasî

[21] Julian Harriss, **What Is News, The Complete Reporter: Fundamentals of News Gathering Writing and Editing**, Harriss J, Leiter, K, Johnson, S (eds.)., Macmillan Pubsihing Co. Inc., New York, 1981. (Bu alıntı şu kaynaktan aktarılmıştır: Ayhan Oğuz Ünlüer, "**Ana Akım Medyada Haberler: Televizyon ve Gazetelerin Haber Seçimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz"**, Selçuk İletişim, 9 (2):2016, s.145.

ve idarî faaliyetlerini herkese duyurmak, vak‘anüvislerin kaydettiği vakaları günü gününe yayımlama görevini yerine getirmiştir. 1828 yılında Mısır’da, Vali Kavalalı Mehmed Ali Paşa tarafından bir sütunu Türkçe, bir sütunu Arapça olacak şekilde, süreli yayımlanan Vakayi-i Mısriye, ilk resmî gazete olan Takvîm-i Vekāyi’ye oluşum zemini hazırlayan bir anlayışla kaleme alınmıştır. Takvîm-i Vekāyi’nin Vakayi-i Mısriye'den farkı tamamen Türkçe yazılmış olmasıdır. “Türkçe gazetelerden önce 1796’da İstanbul’da Gazette française de Constantinople, 1821-1831 yılları arasında İzmir’de Le Spectateur Oriental, Le Smyrnéen, Le Courrier de Smyrne, Journal de Smyrne gibi Fransızca gazeteler çıkarılmıştır. Bunlardan İzmir’de yayımlanan ve Osmanlı Devleti’nin milletlerarası alanda menfaatlerini savunan gazetelerle basının önemi konusunda fikir sahibi olan II. Mahmud; bu gazetelerin neşrinde birinci derecede rol sahibi kişilerden Alexandre Blacque’ı İstanbul’a çağırarak yayımını Takvîm-i Vekāyi ile paralel sürdürecek olan Fransızca Le Moniteur Ottoman’ın kurulması görevini vermiştir.[22]

Takvim-i Vakâyi'nin devlet eliyle çıkarılması nedeniyle yönetimdeki devlet adamlarının baskısı altında kalması düşünülmesi uzak bir ihtimal değildi. Bu durum, özel girişimli gazetelerin basın hayatımıza girmesi düşüncesini ve gerekliliğini zorunlu kılıyordu. Nitekim, 1840 yılında, devlet eliyle yayımlanması sebebiyle yarı resmi nitelik taşıyan Cerîde-i Havâdis, İngiltere’deki Morning Herald gazetesinin İstanbul muhabirliği görevini yürüten William Churchill adlı bir İngiliz tüccar tarafından yayınlanmıştır. Gazetede, dünyada yaşanan gelişmelerle ilim, ahlak ve edebiyat üzerine yazılan makaleler yer almıştır. Türkçenin sadeleşme arzusunu diri tutması açısından önemlidir. Halk nezdinde ciddi bir yansıması olmadığı ve kamuoyu oluşturmadığı için kapatılmıştır.

Cerîde-i Havâdis’in kapatılmasının ardından bu gazetenin devamı olarak kabul edilen ve 1864 yılında Alfred Churchill tarafından yayımlanan Ruzname-i Ceride-i Havadis adlı gazete çıkarılmaya başlanmıştır. Devletin sunduğu destekle yayın faaliyetini sürdüren bu gibi gazeteler, devlet katkısının kesilmemesi için

[22] Âlim Kahraman, “**Matbuat”**, TDV DİA, Cilt 28, Ankara,2003, s.121.

yöneticilere herhangi bir eleştiride bulunmamış, hükümetin huyuna giden bir çizgide yayın yapmışlardır.

1860 yılında Şinâsi'nin sunduğu destekle Âgâh Efendi, devletin herhangi bir katkısı olmadan, hususi girişimlerle çıkarılan Tercümân-ı Ahvâl'i yayımlayarak ilk özel gazeteyi çıkaran kişi olmuştur. Tercümân-ı Ahvâl, ortaya koymaya çalıştığı tarafsız yayın anlayışı ile Tanzimat gazeteciliğine önemli katkısı da bulunmakadır. Ayrıca halkın anlayacağı bir dille fikirler ortaya konmaya çalışılmıştır. Sanat kaygısından uzak, önemli olan düşüncenin ifade edilebilmesidir ki bu da toplumsal değişmenin bir ürünü gazetenin Tercümân-ı Ahvâl'in fikir gazetesi kimliğine bir vurgudur. Halka fikirleri aksettirebilmek de aynı paydada buluşmak anlamına geldiğinden sadeleşme hamleleri yapmak kaçınılmazdır.[23] Diğer gazetelerin görmezden geldiği toplumda yaşanan sıkıntıları dile getirme çabası açısından da önemli ve ilgi görmüş bir gazetedir. Şinâsi, gazetede, en son 25. sayıda yazı kaleme almıştır. Tercümân-ı Ahvâl, Türk basın hayatına ve Tanzimat Dönemi gazete algısına dilde sadelik; şekil ve içerikte yenilik; fikirde ilerilik getirmiştir. İbrahim Şinasi, daha sonra Tercümân-ı Ahvâl'den ayrılmış, yeni bir izin belgesi alarak1862 yılında Tasvîr-i Efkâr'ı çıkarmıştır.

Türk basın hayatının kuruluş safhası olarak görülen 1831-1864 yılları arası gazetenin kendini bulması, bireysel ve sosyal sahada, hayatın teşekkül etmesindeki etkisi bakımından çarpıcı hususlar taşımaktadır. Dönemsel bazda, Türkçe çıkan dört gazete isimleriyle müsemma olan kimlikler yansıtmıştır. Takvîm-i Vekāyi'inin ön sözünde, gazete vak'anüvisliğin yeni bir şekli gibi gösterilmiş, gazetenin başına kendisi vak'anüvis olan Şeyhizâde Esad Efendi getirilmiştir.

1860 yılına gelinceye kadar Türk basını reformcu, fakat devlet destekli olması nedeniyle hükümete karşı eleştirisiz bir duruş sergilemiştir. Şinasi, insanlara haber ulaştırma maksatlı ve fikir merkezli gazeteyi gerçekleştirmek için Tasvîr-i Efkâr'ı çıkarmış, gazetede, eğitimi, içtimai sıkıntıları, dış politika hususlarını yeren ve

[23] Gamze Ertuğrul, **Osmanlı Basınında Tercümân-ı Ahvâl'in Yeri ve Önemi (1860-1866)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016, s.35.

gazetelerde yer alan makalelerin ilk etkin adımlarını barındıran yazılar kaleme almıştır.

Tanzimat Dönemi'nde, gazete kavramı kabuğunu kırarak, sınırlarını aşan zengin bir yapıya kavuşmuş, dil olgusu üzerinde de etkili olmuş, dilde sadeleşme gayesine hizmet etmeye özen göstermiştir. Avrupa'dan alınan sözcüklerin Türk diline yerleşmesinde basının büyük etkisi vardır. Tanzimat Dönemi'ndeki gazetelerde, İtalyancadan İmparator, politika, tiyatro, posta; Rumcadan konsolos; Fransızcadan konferans, telgraf, komisyon, komite, prens gibi sözcükler basın hayatımız yoluyla toplumsal yaşama girmiştir. İlk yıllardan itibaren gazete için kullanılan kelimeler de çeşitlilik göstermiş; gazete, cerîde, jurnal, mevkūte gibi adlarla anılmıştır.

Gazetelerin yaratım sürecinden sonra gerekli izin işlemleri açısından cezai hükümler ihtiva eden düzenlemeler olmamasından kaynaklı çeşitli problemler gün yüzüne çıkmaya başlamıştı. Bu nedenle Matbuat Nizamnamesi; gazetecilik faaliyetlerine ciddi anlamda bir kısıtlama getirmiştir. Nizamnamenin Ceza Hükümlerini içeren ikinci bölümünün 15. maddesinde, Padişah veya Osmanlı Hanedanlığı aleyhinde yayın yapan gazetecilerin altı aydan üç yıla kadar hapis cezasıyla veya 25 altından 150 altına kadar para cezasına çarptırılacağına hükmolunur. Nizamnamenin 16. maddesinde de, devletin bakanları aleyhinde yayın yapan gazetecilerin bir aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla veya 5 altından 50 altına kadar para cezasına çarptırılacağına hükmedilmiştir.[24] Ayrıca "Nizamname'ye göre; hangi dilde olursa olsun. süreli ve süreli olmayan gazete ve benzeri yayınlar ruhsat alınmaksızın basılıp yayınlanamayacaktır."[25]

1.5.2. Tanzimat Devrinde Gazeteciliğin Önemi

Tercümân-ı Ahvâl yayımlandığı tarih olan 1860 yılına kadar Osmanlı'da yenilik hareketlerini, Takvim-i Vakâyi, Cerîde-i Havâdis, yeni açılmış olan

[24] Belkıs Ulusoy Nalcıoğlu, "Tanzimat Dönemi Türk Gazeteciliği ve Türk Basının İlkleri", **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:14, 2005, s.260.

[25] Ayhan Ceylan, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Basım ve Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, Sayı 1, 2006, s. 151.

mektepler, ülke içindeki kültür seviyesini yükseltmek için faaliyet gösteren Encümeni Daniş'in ortaya koyduğu hizmetler yürütmesine karşılık, Tercümân-ı Ahvâl ile birlikte, yenileşme çabasını gazeteler, tek başına idare eder. Gazeteler, Osmanlı'nın son dönemlerini kapsayan 19. yüzyılın görüş, düşünce, ideolojilerini ve ideallerini yansıtan bir belge olarak görülür. Bu dönemde, gazeteler sadece haber değeri taşıyan güncel durum ve olayları anlatmakla kalmaz aynı zamanda devrin toplum hayatını ilgilendiren İslamcılık, adalet, düşünce hürriyeti, vatanseverlik, eğitim ve öğretim gelişmesine yönelik fikirler, halk ve Osmanlı aydınları tarafından da kabul görür. Gazetelerde yer alan düşünceler, halkı belirli bir amaç doğrultusunda birleştirir. Tanzimat'tan önceki dönemlerde, halktan kopuk bir sanat ve fikir anlayışının benimsenmesi ve bu durumun toplum gerçekliği ile bağdaşmaması, yeniliklerin yüzeysel kalmasına neden olmuştur. Tanzimat Dönemi ile gazetelerin de katkısıyla şairler, yazarlar, aydınlar karıştıkları kalabalığın huzuruyla halkta kabul ve yansımalarını bulmuşlardır. Tanzimat döneminde en önemli sıkıntıların başında gelen dil ve dil meselelerinde, halka hitap etme maksatlı yayın ve fikir hayatı benimsendiğinden, okumayı aşılayan ve sevdiren, insanları müşterek bir düşünce ve kararlarda bütünleştiren bir dil anlayışı çevresinde toplanılmıştır. Böylelikle sanat ve düşünsel yapı imtiyazlı bir grup veya zümrenin kontrolünden çıkıp genelin sesi olmaya başlamıştır.

İmparatorluğun çöküş döneminde yaşanan çeşitli sorunların kültürel alandaki ayağını yok etme düşüncesi üzerine başvurulan ilk gazete örnekleri, Tanzimat döneminde verilmiştir. Batı'da önemli bir kültürel materyal olarak görülen gazetenin Türk edebiyatına Tanzimat'la birlikte girmesiyle edebiyatın kapsadığı alan hızlı bir şekilde değişmeye ve gelişmeye başlamıştır. Edebiyat ve kültür hayatının seviye olarak yükselmesinde, edebiyatın halkla buluşmasında gazetelerin yadsınamaz bir etkisi vardır.

Yazılı ve basılı kitle iletişim aracının en önemli ayağını oluşturan gazeteler, yalnız yaşanan günlük olayların ve durumların halka duyurulması amacıyla oluşturulmamış, aynı zamanda ortaya konan edebi eserler ve fikirler gazeteler aracılığıyla okura ulaştırılmıştır. Makale, deneme, fıkra, eleştiri, türündeki birçok yazıların ilk örnekleri de ilk önce gazeteyle birlikte verilmeye çalışılmıştır.

Tanzimat döneminde, Takvim-i Vakâyi (1831), Cerîde-i Havâdis (1840), Vakayı-i Tıbbiye (1850), Tercümân-ı Ahvâl (1860), Tasvir-i Efkâr (1862), Muhbir (1866), Hürriyet (1868), İbret (1871), Hadika (1872), Sıraç (1873), Vakit (1875), Sabah (1876), Tercümân-ı Hakîkat (1878), Tercümân-ı Şark (1878) gibi gazeteler yayımlanmıştır.

1.5.3. Meşrutiyet Dönemi Basın Hayatımızda Gazete ve Gazetecilik Anlayışı

1908 yılında Kanûn-ı Esâsî'nin yeniden yürürlüğe konması kararından sonra II. Abdülhamid'in inisiyatifinde ve parlamenter rejim neticesinde, birçok gazete ve dergi baskıya uğramadan özgür bir yayın hayatına geçmesinin sevincini paylaşmıştır. Gazetelerin yayınlanmadan önce hiçbir denetime uğramadığı, yazılan yazılardan ve düşüncelerden ötürü kimsenin cezalandırılmadığı bir dönemin kapıları aralanmıştır. Basının artık freni yoktu ve her şeyi yazmakta serbestti. Yazdıklarının doğruluğunun denetlenmesi gibi bir olay da söz konusu değildi. Ama tüm bu özgürlüğe rağmen eleştiri okları hiçbir zaman doğrudan Abdülhamid'in şahsını hedef almadı.[26]

Bu dönemde, çıkarıldıkları sayı bakımından irili ufaklı birçok gazete yayımlanmış ve bu gazetelerin pek çoğu yayın hayatında bir etki ve kalıcılık sağlayamamıştır. Bunun yanında, kısa soluklu olmasına rağmen ses getiren gazeteler de var olmuştur. Bu dönemin özgür ikliminde, Anayasa, adalet, eşitlik, özgürlük, meşrutiyet gibi kavramsal alanların basın hayatımızda sıkça işlendiği görülür.

Kanûn-ı Esâsî'nin ilanı ile birlikte yurt dışında, yurt içinde olduğu gibi Türk basınının tekrardan nefes aldığı görmekteyiz. Hayal (1878), İstikbal (1880), Gencîne-i Hayâl (1881) gibi gazetelerden sonra İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin kurulmasının ardından ondan fazla ülkede Meşveret (1895), Ezan (1896), Mîzan (1897), Osmanlı (1897), Şûrâ-yı Ümmet (1902), İctihad (1904) ve Terakkî (1906) gibi gazeteler yayımlanmıştır.

---

[26] Serhat Taşlıçay, **II. Meşrutiyet Dönemi İstanbul Basınında II. Abdulhamid ve Dönemi Algısı (1908-1910)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2019, s.28.

Osmanlı basın dünyasının belki de kendine gelebildiği, kendini yaşayabildiği ve kendi olabildiği en uygun dönem çok sürmemiştir. Balkan ülkelerinin yaşattığı huzursuzluk ve Rusya'nın Osmanlı'yı tahrip edici ve yıkıcı saldırılarının Osmanlı sosyal ve siyasal yaşamı kadar basın hayatının da olumsuz etkilenmesine ve içe kapanmasına neden olmuştur. Ülkenin dışarda yaşamış olduğu sıkıntıların yanı sıra ülke içinde, yazarların istediği şekilde yazması ve bu yolla eleştirel davranması, ülkeye zarar vereceği ve menfaatlere ters düşeceği anlayışı taşıması, basındaki özgürlükçü havayı dağıtmış ve sansür memurlarından oluşan Matbuat Müdürlüğü'nün çok etkin çalışması talimatı, bizzat II. Abdülhamit tarafından verilmiştir. Ülkeyi aciz gösteren, hükümeti küçük düşüren, devlet adamlarını zora sokan ifade ve eleştiriler yasaklanmıştır.

II. Meşrutiyet'in ilânıyla beraber Türk tarihi ve çağdaşlaşma açısından önemli bir dönüm noktası oluşmuştur. Yaklaşık yedi ay içinde 700'ün üzerinde gazete çıkarma izni alınmış, ancak yayına başlayanlar genellikle uzun ömürlü olamamıştır. Kānûn-ı Esâsî dönemindeki basın ve yayım faaliyetlerinin kanunlar dahilinde serbest olduğunu, hiçbir biçimde ön sansür uygulanmayacağı gösterilmiş olmasına rağmen 31 Mart Vak'ası'nın ardından gelen askerî sansürle basındaki eşsiz hürriyet havası sona ermiştir. Buna karşılık, 1909 yılında yeni Matbuat Kanunu çıkarılmış, üzerinde birçok değişiklik yapılmasına rağmen 1931'e kadar yürürlükte kalmıştır. Matbuat Kanunu bazı düzenlemeleri de beraberinde getirmiş, sansür ve idarî yaptırım gibi uygulamalara yer vermemiştir.

İlk aylardaki kargaşa ortamına rağmen II. Meşrutiyet döneminde basında elektriğin yaygınlaşmasıyla dizgi ve baskı makinelerinin modernleşmesi, haber toplamada telgrafın yanında telefonun kullanılmaya başlanması gibi teknik ilerlemeler olmuştur. Bu devirde İkdam, Sabah, Tercümân-ı Hakîkat yeni ortama uyum sağlayarak yayım hayatına devam etmiş, Tanin (1908) ve Yeni Gazete (1908) çıkmaya başlamış, Tasvîr-i Efkâr yeniden neşir hayatına atılmış (1909, 1913), Servet-i Fünûn bir süre günlük çıkmış, ayrıca Hukūk-ı Umûmiyye (1908), Serbestî

(1908), Sadâ-yı Millet (1909) gibi İttihat ve Terakkî'ye muhalif gazeteler yayımlanmıştır.[27]

1.5.4. Cumhuriyet Dönemi Basın Hayatımızda Gazete ve Gazetecilik Anlayışı

Osmanlı Devleti'nin tarihteki misyonunu tamamlaması ve 1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında iki önemli dönüm noktası olmuştur. Cumhuriyet'in ilan edilmesi ve ardından halkı yönetecek iktidarı seçme çabası, siyasal, sosyal ve ekonomik devrimlerle birlikte 2. Dünya Savaşının varlığı, toplumsal hayatta olduğu gibi basın üzerinde de kısıtlamaya gidilmesi sonucunu doğurmuştur. Lakin bunun yanında, Cumhuriyet'in ilanından 6 ay sonra uygulamaya konan 1924 Anayasası ile basın özgürlüğünün, anayasal güvence altına alındığı görülmektedir. Basın hayatımızdaki bu özgür anlayış, Şeyh Sait Ayaklanması neticesinde, 1925 yılında Takrir-i Sükun yasasının kabulü ile huzur ve barışı sağlama adına, baskı ve sansür yeniden basın hayatımıza girmiştir. Takrir-i Sükûn ile birlikte Tanin, Aydınlık, Vatan, Tevhîd-i Efkâr, Sebîlürreşâd, İstiklâl gibi gazeteler kapatılmış, bazı yazar ve gazeteciler İstiklâl mahkemelerinde yargılanmıştır.

1928'te Latin alfabesinin kabulü basın hayatını derinden sarstı. Yazarların birçoğu ve okuyucuların neredeyse tamamı yeni alfabeyi bilmiyordu. Hangi okuyucu için kim tarafından yeni alfabede gazete yayımlanacaktı? Gazeteler kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. Kapanma tehlikesi geçiren bazı gazete ve dergilere hükümetçe para yardımı yapıldı. Dönemin başlıca gazeteleri Akşam, Cumhuriyet, Tan, Hâkimiyeti Milliye (1934'den sonra Ulus) ve Vakit'tir.[28]

2. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle, Türkiye'de 27 yıllık tek parti iktidarı yerine çok partili hayat geçişin adımları atılmıştır. Bunun neticesinde, 14 Mayıs 1950 yılında, Demokrat Parti iktidara gelmiş, Türk basın tarihinde yapılacak iyileştirmeler

[27] Kahraman, "**Matbuat"**, Cilt 28, s.123.

[28] Kayhan Ünal, **Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliklerinin Yeri, Önemi ve Görevleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s.28.

ve sansürlerin kaldırılması için adeta bir umut ışığı doğmuştur. Demokrat Parti, gazetecilik alanında yaşanan sıkıntıların üzerine gitmiş, bu yönde adımlar atmıştır. Ayrıca, bu dönemde, başyazı öncelikli yayın anlayışı terkedilerek, haber ve resim odaklı yayın anlayışı benimsenmiştir. Hürriyet, Milliyet, Vatan, Cumhuriyet, Akşam, Yeni Sabah, Tasvir, Ulus, Dünya, Vakit, Tercüman, Posta, Dünya, Son Havadis, Zafer bu dönemde ortaya koyduğu yazılarla tanınan gazetelerdir. İlerleyen dönemlerde, Demokrat Parti basına getirdiği yenilik ve özgürlükçü çizgisini koruyamamış, basın ideolojik aygıttan çıkıp sansür ve baskı aygıtına dönüşmeye başlamıştır. İktidarın uyguladığı baskı ve sansürlere rağmen yayın politikasından ödün vermeyen, gücü elinde bulunduranların hoşnut olmadığı içerikler, gazete sütun ve köşelerine taşınmıştır.

1961 Anayasası ile basın özgürlüğünü genişleten maddelerin Anayasa'ya dahil edildiğini, yayın ve yayıncılık açısından geniş hakların ve özgürlükçü havanın tesis edildiğini söyleyebiliriz. Bu dönemde, gazetelerde, sosyalizm ve onun karşısında duran iki farklı ideolojinin var olduğu görülmüştür. 1970-1980 yılları arasında tirajları yüksek olan Günaydın, Milliyet, Hürriyet gazeteleri ile Vatan, Demokrat, Tercüman, Aydınlık, Sabah, Orta Doğu, Hergün gibi gazeteler yer almıştır. 1980 darbesi ile birlikte Türkiye'de birçok alanda köklü değişimler yaşanmıştır. Bu askeri darbe sonucunda, Türk siyasi hayatımızda, hukuk sisteminde, sosyo-ekonomik yapıda bir dönüm noktası olarak görülmüş, gazetelerde milli değerlerin ve çıkarların, manevi yapıların, güçlenişi ele alınmıştır. O dönemde, basının da orduya toz kondurmayan bir anlayışla hareket etmesi dikkat çekicidir. 1980 yılına kadar olan dönemde, genel anlamda egemen olan fikir ve kitle gazeteciliği anlayışı, daha sonrasında magazin içerikli ve bolca görsele dayalı bir temele dayanmıştır.

1980'den itibaren devletin gazete kâğıdı üzerindeki sübvansiyonunun kalkması ve ofset baskı sistemine geçiş büyük malî yatırımları gerektirmiştir. Promosyon yarışı da aşırı derecelere ulaşmış ve bu yolla geçici yüksek tirajlar sağlanmıştır. Gazeteler kendi televizyon kanallarını kurma yoluna gitmiştir. 1990'lı

yıllardaki belli başlı gazeteler ve onlara ait televizyon kanalları şunlardır: Milliyet (Kanal D), Sabah (ATV), Türkiye (TGRT).[29]

1.6. PROPAGANDA VE MEDYA

Propaganda kavramının, özel bir ad olarak kullanılmasından önce bazı imparatorlukların, devletlerin ve kimi devlet adamlarının siyasi malzeme ve iktidarlarını sağlamlaştırıp meşruiyet kazandırma çabası olarak pek çok defa kullandığını görmekteyiz. Propagandanın siyasi argüman olarak halk üzerinde, ikna yöntemi ile istendik düşünce ve davranış sağlama yönünde yönetimsel bir araç olarak kullanıldığı açıktır. Bu araçsallık, yazının bulunmasından önceki dönemleri bile kapsamaktadır. Konunun uzmanlarına göre başkalarının kanaatini değiştirme tarihi, yazılı tarihten daha önce konuşmanın gelişmesiyle birlikte başlamıştır. Sebebi ne olursa olsun insanlar arasındaki çıkar çatışmaları ve taraftar kazanma arzusu tarafların kendilerini haklı gösterebilmeleri için bir takım araçlardan ve tekniklerden yararlanmalarını zorunlu kılmıştır. Geçmişten günümüze iktidarı ellerinde bulundurmak isteyen yöneticiler, ideologlar, din adamları ve doğal liderler, bu araç ve tekniklerin en iyi kullananları olmuştur.[30]

17. yüzyıl Avrupası'nda, Papa XV. Gregory, yaşanan din savaşları nedeniyle toplumu yönlendirmek, insanları belirli düşünce ve inançlar doğrultusunda hareket ettirmek, insanları derinden etkilemek suretiyle onların üzerinde kontrol mekanizması oluşturmak için kilise gücünün yetersiz kaldığını görmüştür. Bunun sonucunda, Papa XV.Gregory, birlik ve beraberliği sağlamak için zorbalık ve kaba kuvvetin değil, belirli amaçlar doğrultusunda hareket eden örgütlü bir yapının meydana getirilmesi gerektiğini anlamıştır. 22 Haziran 1622'de Roma'da Katolik Kilisesi'nin resmi bir organı olarak Katolik inancını bütün dünyaya yaymak amacıyla ve ilk kez özel bir isimle Sacra Congregatio Christiana Nomini Propaganda, bugün daha çok ünlenen ve bilinen adıyla, Sacra Congregatio de Propaganda Fide (İmanı ve

[29] Kahraman**, "Matbuat"**, Cilt 28, s.124.

[30] Nail Yılmaz, **Kamuoyunu Etkilemede Propagandanın Rolü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995, s.9.

İtikadı Yayma Cemiyeti) kurulmuştur. Böylelikle, bu yapı propaganda yapma niyetiyle oluşturulan ilk kurum olma özelliğini taşımıştır. Kurumun amacı, merkezi otoriteyi güçlendirici ve tek elden geniş kitlelere ulaşımcı bir politika izlemek olmuştur.

Propaganda kavramını daha iyi anlamlandırmak için anlam dünyasının ve sınırlarının ne olduğunu bilmek gerekmektedir. Latince kökenli bir kelime olan ve "propagare" kökünden gelen propaganda, "çubuktan fidan üretmek" fiil anlamıyla kullanılmıştır. pāg- "(bitki) dikmek" fiilinden, pro önekiyle türetilmiş olup Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre; "Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca" anlamında kullanılmıştır. Osman Özsoy'a göre, propaganda, "Bireyler ve gruplar aracılığıyla diğer grupların kanılarını, görüşlerini ve davranışlarını iletişim araçlarını kullanarak propagandacının istekleri doğrultusunda etkileme, değiştirme veya kontrol altında tutmaya yönelik bilinçli bir davranışlar bütünüdür."[31] Propagandanın, hitap yeteneği güçlü ve toplumda derin izler bırakmış insanların elinde daha iyi bir argüman olarak durduğu aşikardır. Nitekim, propaganda, güçlü bir 'ağız'ın, yüksek perdeden bir ses ile ağdalı kelimelerle süsleyerek örmüş olduğu ikna edici üslubu, ayartıcı bir 'fısıltı' ile ısrarlı telkini neticesinde ortaya çıkan çabaların toplamıdır.[32] Bu açıdan bakılırsa propagandanın, bir bireyin veya grubun başka bireylerin veya grupların tutumlarını belirleyip biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek için: haberleşme araçlarından yararlanarak ve bu bireylerin veya grupların belirli bir durum veya konumdaki tepkilerinin kendi amaçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli bir faaliyet olarak tanımlanması mümkündür.[33] Bu tanımlardan hareketle, propagandayı tanımlayan bilim insanlarının tam olarak herhangi bir noktada birleştiği söylenemez. Ancak propagandada, esas olanın bir düşünceyi, görüşü ya da inancı yayma ve ikna amacı

[31] Osman Özsoy, **Geçmişten Günümüze Yöntem ve Uygulamalarıyla Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s.5.

[32] Ömer Miraç Yaman, **Bir İktidar Aracı Olarak Propaganda**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, s.26.

[33] H. Qualter Terence, "Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi", (Çev. Ünsal Oskay)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:35, Sayı:1, 1980, s.279.

olduğu düşünülebilir. Bu düşünce, görüş veya davranış tutarlı olmak durumundadır. Aksi takdirde, geniş kitlelere ulaşmak, geniş kitleleri etkilemek, propagandanın amacına ulaşmasını sağlamak pek mümkün ve muhtemel olmayacaktır.

Propaganda, ortak milli şuurla, ortak hayat görüşü ve ortak değer yargılarıyla, insanların duygu, düşünce ve menfaatlerine seslenir. Propaganda, bütün insanlara özgü korku ve sevinçleri, tutku ve güdüleri harekete geçirir. Propaganda ırksal karakteristiklere, geleneklere, kültürel özelliklere ve mitlere dayanarak yapılır. Toplumların derin eğilimlerini yansıtan kollektif mitler kitle iletişim araçları ile aynı anda harekete geçirilir ve izleyiciler farklı mekânlarda olmalarına rağmen aynı ilgi ve çıkarları paylaşan psikolojik bir kitle oluştururlar.[34]

Propaganda, globalleşen dünyada önemini daha da artırmış, bütün paydaşlar tarafından gerek ulusal gerekse uluslararası arenada geniş halk kitlelerini etkileme hususunda yadsınamaz bir gerçek halini almıştır. Buradan hareketle, propagandanın amacı, insanları tek tek ele almak değildir. Gruplar, sınıflar veyahut zümreleri hedef alan bir anlayışla karşımıza çıkmaktadır. Burada amaç, bu kitlelere yönelik ortaya konan telkin ve tavsiyelerle arzu edilen yönde bilinçli bir zihin ve psikolojik algı yaratmaktır.

Propagandanın etki alanlarını ve kapsam sahasını belirlemek için kavram, çeşitli sınıflandırmalara tabii tutulmuştur. Bunlar; propaganda konusu, propagandanın sınırları, propaganda sahası ve propaganda kaynaklarıdır. Konusu bakımından propagandalar; siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel olmak üzere dört bölümde ele alınmaktadır. Siyasi propaganda, propagandalar içerisinde en çok başvurulan faaliyet şeklidir. Siyasi yöneticilerin, daha çok iktidardakilerin otoritesini güçlendirmek, belli kesim ve çevreleri yıpratmak amacıyla yapılmaktadır. Siyasi propagandada politikacılar kitle iletişim araçlarından olabildiğince yararlanıp, onları kullanarak kamuoyu ve seçmen davranışları etkilemek ve onları belli bir düşünceye yönlendirmek amacındadırlar. Günümüzde seçim dönemlerinde yararlanılan siyasal

[34] Şeref Ateş, "Bir Siyasal İletişim Tarzı Olan Propagandanın Tanınması ve Propaganda Metinlerinin Çözümlenmesi", **Bilig- Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, 2000, s.122.

propagandanın etkili olması bazı şartlara bağlıdır. Öncelikle seçim mesajlarının verileceği hedef kitle belirlenmeli ve bu hedef kitleye ulaşılabilecek en etkili kanallar seçilmelidir. Bu noktada hedef kitlenin, sosyal ve kültürel özellikleri, tutum ve davranışları, ekonomik durumu yani kısaca tüm özellikleri iyi bilinilmelidir.[35] Askeri propagandalar, askeri gücün etkili bir biçimde gösterilmesine imkân tanıyan, düşman unsurlarının moralini yıpratmaya dönük, caydırıcı bir argüman olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine askeri tatbikatlar, önemli günlere ait askeri geçit törenleri askeri propagandanın yer aldığı önemli alanlardır. Askeri-Silahlı propagandanın iki uygulanış şekli bulunmaktadır. İlki, tüm askeri uygulamaları dâhil edecek bir şekilde biçimlendirilen, doğrudan devletler ve onların orduları eliyle yürütülen askeri propagandadır. Diğeri ise, milis gruplar, etnik kökenli aşırı sağ milliyetçi yapılar ya da terör örgütleri tarafından gerçekleştirilenlerdir. Devlet tarafından uygulanan askeri propaganda, savaş odaklıdır ve kazanmaya dönük gerçekleştirilen eylemleri kapsar.[36] Ekonomik propagandalarda, devletler ve buna bağlı olarak iktidarların, kendi ekonomilerini, sağlam zemin üzerinde göstererek yabancı sermayeyi kendi ülkelerine çekmek ve bu yolda güven ortamı yaratarak yatırımları mümkün olduğu kadar lehe çevirme algısı oluşturma çabası esastır. Bunu sağlarken özellikle düşman ülkelere gözdağı verme amacı da taşınır. "Bu propaganda türünü bir şirketin veya belli ticari grupların reklâmıyla karıştırmamak lazımdır. Bu propaganda türü milletler arası ilişkilerde bir ülkenin genel menfaati göz önüne alınarak yapılan ve o ülkenin ekonomik politikasını yansıtan propaganda türüdür.[37] Kültür, bir toplumun veya sosyal grubun üyelerini tanımlayan düşünce, eylem ve değer kalıplarıdır. Kültür; insan davranışının en temel ve en geniş çevresel belirleyicisidir. Kültür, insan

[35] İsmail Can Doğan, **Propaganda aracı Olarak İnternet: "Kayseri İli Merkez Seçmeni Üzerine Bir Alan Araştırması"** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2014, s.32-33.

[36] Şeyda Aydın, **Çatışma Dönemlerinde Sosyal Medyada Görsel Propaganda Savaşı: Suriye Rejiminin Askeri Propaganda Faaliyetleri Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, s. 46.

[37] Doğan, **Propaganda aracı Olarak İnternet: "Kayseri İli Merkez Seçmeni Üzerine Bir Alan Araştırması"** s.33-34.

davranışını şekillendiren değerler, fikirler, tutumlar ve diğer sembollerden oluşur.[38] Kültürel propagandada, devletlerin veya milletlerin kendi kültürel özelliklerini ve kültürel gelişmeleri (dil, müzik, resim, spor vs.) diğer ülkelere duyurma ve bu özellikleri onlara aşılama düşüncesi vardır. Propaganda, sınırları bakımından, iç ve dış propaganda olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç propaganda, bir devlet içinde yaşananların ele alındığı malzemeyle oluşmuş propagandalardır. Seçimlerdeki atmosferi etkilemek ve değiştirmek için kullanılır. Ayrıca, ülke içindeki durum ve olaylarda varlığını hissettirir. "Bu bağlamda siyaset, ekonomi, kültür, turizm, spor, müzik, sanat ve mimari gibi birçok çalışma alanında, ülkelerin kendi içerisindeki kitaplar, sinemalar, animasyonlar, fotoğraflar, afişler, reklamlar, pazarlama, tanıtım ve internet gibi aracı unsurlar vasıtasıyla görülen tüm propaganda faaliyetlerinin genel adı olarak iç propaganda ifadesinin kullanıldığı görülmektedir."[39] Dış propaganda, devlet olma bilincinin fazlaca hissedildiği, halkın üzerinde görüş birliğine vardığı, milli hassasiyetleri ön plana alan anlayışla oluşturulmaktadır. "Bu durumda dış propaganda faaliyetleri, devletlerin hem kendi uluslarını ön plana çıkarmak hem de aleyhe yapılan propagandalara yönelik karşı propaganda yapmak için kullanılmakta ve dolayısıyla diğer tüm propaganda faaliyetleri içerisinden dış hedef kitlelere yönelik olanları aynı zamanda sahası bakımından dış propaganda faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir."[40] Sahası bakımından propaganda, saldırgan ve savunmacı olarak propaganda olarak iki bölümde incelenmektedir. Saldırgan propaganda, öfkenin ve psikolojik baskının en fazla yansıtıldığı propaganda çeşididir. Özellikle savaş dönemlerinde askeri, siyasi ve ekonomik bakımdan başvurulan bir yöntem olarak göze çarpmaktadır. Savunmacı propagandada amaç, ülkeyi bir arada tutan manevi değerlerin ayakta kalması ve bunların millete yansıtılarak, toplum üzerindeki etkiyi açığa çıkarmaktır. Bunun sayesinde, saldırgan unsurlara karşı milli birlik ve beraberliğin daha güçlü olması hedeflenmektedir. Kaynakları bakımından propaganda; beyaz (açık), gri (bulanık) ve

[38] İbrahim Karataş, **İletişim Anlamında Psikolojik Savaş ve Propaganda**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze, 2008, s. 40.

[39] Özkan Avcı, **"Propaganda Çeşitleri"**, M. Karaca & C. Çakı (Ed.), İletişim ve Propaganda, Konya: Eğitim Yayınevi, 2018, s. 90.

[40] Özkan Avcı, **"Propaganda Çeşitleri"**, s.93-94.

kara (sinsi) olarak üçe ayrılmaktadır. Beyaz propaganda açık bir biçimde yapılan propagandadır. Hem yapanın kimliğinin hem de haber kaynaklarının açık ve gerçeklere dayalı olarak yapıldığı propagandadır. [41] Temelde, isminden de anlaşılacağı üzere haberlerin şeffaflık içinde aktarılması yatar. Beyaz propagandada, amaç bu yolla hedef kitlenin güvenini kazanmaktır. Halk üzerinde, zorba bir anlayış yerine ikna suretiyle yumuşak bir tavır geliştirilir. Gri propagandanın kaynağı resmi olarak belli ve görünür değildir. Bu yüzden kaynak gizli tutulmaya çalışılmakta ve gerçek görünen kavramlarla dedikodu veya yalan tabir edilen kavramlar flu olarak birlikte yer almaktadır.[42] Örtük ya da sinsi propaganda olarak da adlandırılan siyah propagandada, gerçek kaynağın dışında bir diğer kişiden ya da yerden çıktığı iddia edilerek gerçek kaynağın kimliği gizlenmeye çalışılmaktadır. Siyah propagandada sadece kasıtlı bir çarpıtma yoktur. Kaynağın kimliği genellikle gizlidir ya da doğru değildir. Siyah propagandada yalan haber ve rivayetler yer almaktadır.[43]

Propagandanın sosyal boyutunun amacı, devlete ve topluma hâkim, kimi seçkin ve ayrıcalıklı grupların siyasal, sosyal ve ekonomik politikalarını desteklemek ve bunları topluma aşılamaktır. Medya, halkın ilgisini çekebilecek olayları ortaya çıkarıp gündem yaratma, etki yaratmak için çapıcı ifade tarzları benimseme, halkı yönlendirme konusunda önemli bir görev üstlenmektedir. Toplumsal tabakadaki seçkin bireyler; kendi ideolojisini, kendi görüş ve düşünüşü, medya aracılığıyla kitlelere daha kolay ulaştırma ve bu yolla kalıcı olma yoluna gitmektedir. Propagandanın etkili olması ve amacına ulaşması için gündem yaratıcı bir biçimde sunulması, insanların hassasiyetlerine dokunacak haber niteliği taşıması gerekmektedir. Hegomonik ilişki çerçevesinde egemenlerce (ya da onlar için, onların yararına çalışan sistem elemanlarınca) geliştirilen söylemin temel dayanağını oluşturacak bir 'haber' olmadan propagandadan söz edilemez. Propaganda, taşıdığı haber değeri bakımından güncel olmak ve belirli bir siyasal, ekonomik veya bilimsel

[41] Melih Duman, **II. Dünya Savaşı Sonrasında, CHP Hükümetlerinin Dış Politikaya Yönelik Propaganda Faaliyetleri (Amaçlar, Araçlar, Yönelişler),** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, İstanbul, s. 13.

[42] Özkan Avcı, **Propaganda Çeşitleri**, s.80.

[43] Sevda ve Ceyda Deneçli, "Propagandada İknanın Yeri", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:11, Sayı:28, 2014, s.38.

gerçekle de ilişkilendirilmek zorundadır. Bu bağlamda, propagandanın temelinde çoğunlukla aktüalite yatmaktadır. Propagandaya konu olanın popülerliği de buradan gelmektedir.[44]

1.7. İDEOLOJİ VE DİL

İdeoloji kavram alanı olarak tanımı ve anlamlandırılması en zor olan kelimelerin başında gelmektedir. Bilim adamları ve düşünürler tarafından yapılan tanımlarda ideoloji üzerine herhangi bir görüş ve düşünce birliğine varılamamıştır. İdeoloji, Grekçe edios-idea (düşünce) ve Grekçe (légō, log-) söz söylemek fiil anlamıyla kullanılmış, buradan türeyen logos (söz, söylem, mantık) birleşmesinden oluşmuştur. Fransızca idéologie, siyasi bağlamda inançlar sistemi, fikir akımlarının bilimsel analizi, toplumun yapısını etkileyen düşünce ve inanç sistemi olarak tanımlanabilir. "En dar anlamıyla ideolojiyi, toplumdaki iktidar ilişkilerinin açık seçik görülmesini engelleyen, onları örten ve saklayan bir kavram olarak tanımlayabiliriz."[45] Türk Dil Kurumu'nun güncel Türkçe Sözlüğü'ne göre, ideoloji, "Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü"[46] şeklinde tanımlanmaktadır. İngiliz araştırmacı Terry Eagleton, ideolojinin farklı zamanlarda, üzerinde düşünülen ve birikimli ilerleyen bir yapıyla karşımıza çıktığını vurgulamış, zamanın tarihi seyri içerisinde, ideoloji ile ilgili çok daha doğru ve uygun malzemeler elde edildiğini ifade etmiştir. Eagleton, ideolojiyle ilgili, bazılarının birbiriyle örtüştüğü fakat bazılarının da birbiriyle örtüşmediği bazı tanımlamalar sıralamaya çalışmıştır.

(a) "Toplumsal yaşamdaki anlam, gösterge ve değerlerin üretim süreci;"

(b) "Belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi;"

---

[44] Hüseyin Ulaş Güdek, **Dil, Kültür ve Medya İlişkisi Bağlamında Egemen Medya Diline Eleştirel Bir Bakış: 2003 Irak'ın İşgali Ya da Amerika'nın Irak Savaşı Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2014, s. 84-85.

[45] Ahmet Talimciler, **Türkiye'de Futbol ve İdeoloji İlişkisi: Medya'daki Futbol Söylemi Üzerine Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005, s.32.

[46] TDK Güncel Türkçe Sözlük.

(c) “Bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan fikirler;”

(d) “Bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya hizmet eden yanlış fikirler;

(e) “Sistemli bir şekilde çarpıtılan iletişim;”

(f) “Özneye belirli bir konum sunan şey;”

(g) “Toplumsal çıkarlar tarafından güdülenen düşünme biçimleri;”

(h) “Özdeşlik düşüncesi”

(i) “Toplumsal olarak zorunlu yanılsama;”

(j) “Söylem ve iktidar konjonktürü;”

(k)” İçinde, bilinçli toplumsal aktörlerin kendi dünyalanna anlam verdikleri ortam;”

(1) “Eylem-amaçlı inançlar kümesi;”

(m) “Dilsel ve olgusal gerçekliğin karıştırılması;”

(n) “Anlamsal [semiotik] kapanım;”

(o) “İçinde, bireylerin, toplumsal yapıyla olan ilişkilerini yaşadıkları kaçınılmaz ortam;”

(p) “Toplumsal yaşamın doğal gerçekliğe dönüştürüldüğü süreç.”[47]

Meydan Larousse ideolojiyi; “insanların içinde yaşadıkları dünya, bu dünyada sürdürdükleri işle, doğayla toplumla ve öteki insanlarla ilişkilerini ele alışları şeklinde tanımlayıp, ideolojiye insanları toplum düzenine en iyi biçimde yerleştirmek görevini vermektedir. Fransız düşünür Louis Althusser'e (1918-1990) göre ise ideoloji, toplumsal yaşantıyı farklı biçimde fakat her zaman ve her aşamada otomatik olarak etkileyen bir oluşumdur.[48] Ayrıca Althusser’e göre, devletin baskıcı aygıtlarının yansıttığı zorbalık anlayışının yanı sıra devletin ideolojik aygıtları söz

[47] Terry Eagleton, **İdeoloji**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 18.

[48] Metin Kazancı, “Althusser, ideoloji ve iletişimin Dayanılmaz Ağırlığı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 57, Sayı 01, 2002, s.57.

konusudur. Devletin, halka otoritesini kabul ettirmek ve bunu meşru yöntemlerle yapması bu aygıtlar sayesinde de mümkün olmaktadır. Bu aygıtlar, din ve eğitim kurumları, medya gibi yapılar olup devletin zor ve baskı aracı olarak kullandığı yöntemler dışındaki ideolojik unsurları kapsar. Egemen sınıfların emrindeki geleneksel aydınlar tarafından üretilen ve kültür araçları ile yayılan ideoloji, bu sınıfların egemenliğine dayalı toplumsal ve siyasi iktidarı meydana getirmekte, yeniden üretmekte ve korumaktadır.[49] İdeoloji kavramına Marksist perspektiften önemli katkılar sağlayan bir diğer Marksist düşünür de Antonio Gramsci'dir. Gramsci, kapitalist sınıfı ayakta tutanın, devletin baskı ve şiddeti olduğunu düşünen Marx'ın aksine başka faktörlerin de olduğunu düşünür. Buna göre devlet sadece baskı ve şiddet ile varlığını devam ettirmez, aynı zamanda rıza ile meşruiyetini sağlar. Gramsci, siyasal sistemin meşruiyetini yeniden kazanma yolunu açıklamak için 'hegemonya' kavramını kullanır. Hegemonya, bir toplum ya da kişi üzerinde yönlendirici bir etkide bulunmak ya da onlara önderlik etmektir.[50]

İdeoloji terimi üzerine yakın dönemde yapılmış çalışmaların pek çoğu, modern anlamıyla kelimenin, Fransız Devrimi sürecinde bir grup düşünürle birlikte ortaya çıktığı konusunda görüş birliği içerisindedirler. Terimi ilk kez, Paris'teki hıstitut de France'da 1796-1798 yılları arasında "Memoire sur la Faculte de Pensee" başlığı altında bölümler halinde sunduğu bildirilerinde -sonrasında kendilerini ideologlar olarak adlandıran ve Cabanis, Condorcet, Constant, Daunou, Say, Madame de Stael vd. isimlerin oluşturduğu grup içerisinde yer alan- Aıitoine Louis Claud Destutt de Tracy kullandı.[51]

İdeoloji, insanın ve toplulukların eline tutuşturulmuş yol haritasıdır. Bu harita, toplumsal ve siyasal gerçekliğin ne tür ilişkiler ve kurumlar üzerine

[49] Saygın, Sancar, **2014 Soma Maden Faciası'nın Medya ve İdeoloji Bağlamında Türk İnternet Basınında Temsili**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2018, s.20.

[50] Bülent Yağci, **Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş Sonrası CHP'de İdeoloji Arayışı: Cemil Sait Barlas ve Pazar Postası Gazetesi Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2018, s. 9-10.

[51] Yücel Bulut, "İdeolojinin Tarihçesi", **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi, 23. Sayı, 2011, s.184-185.

kurulduğunu, bunların doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu, izlenmesi gereken "en iyi yol"un ne olduğunu anlatır. Her ideolojinin insan doğası, tarih süreci ve sosyo-politik yapı üzerine söyleyecekleri vardır. Diğer bir ifadeyle, her ideolojinin bir insan doğası anlayışı, tarihi anlama ve açıklama biçimi vardır. Ayrıca her ideoloji "daha iyi" bir sosyo-politik yapıyı önerir, hedefler veya vaat eder. Dolayısıyla ideoloji, bir inançlar, normlar, değerler bütünüdür ve aynı zamanda "olması gereken", "ideal" sosyo-politik modeli içerir.[52] Böylece toplumun ve siyasetin yaşam içindeki sınırlarını çizer, karmaşık olan dünya düzenin anlaşılmasını kolaylaştırır, insanların dayanak ve hareket noktalarını belirler.

İdeoloji, kavram alanı olarak olumsuz bir anlam dünyasına oturtulmamalıdır. İdeolojiler, sadece, iktidarın anlayışına meşru bir zemin hazırlama amacıyla değil aynı zamanda, halkın sosyalist hareketler için mukavemetini artırmak için de kullanılır. Halk belirli ideolojiler etrafında toplanır, benimser ve güç birliği oluşturur. İdeolojinin ayrıca bir söylem ve bilişsel boyutunun olduğu unutulmamalıdır.

Dil, insanlar arasındaki bildirimi ve bildirişimi sağlayan, insanların eksiksiz ve en doğru biçimde anlaşmasına olanak tanıyan bir araçtır. Bireyin sosyal sınırlarını çizmede, fertlerin toplum içindeki yerlerini konumlandırmada en önemli sistem olarak kullanılır. Sosyal bir varlık olan insanın, sosyalleşme aracı olarak dili kullanması onların düşünce dünyasının şekillenmesinde ve bu dünyanın topluma dönük bireylere aktarılmasında hayati önem taşımaktadır. Dil ile düşünce iç içe geçmiş iki kavram olarak dil düşünceden, düşünce de dilden habersiz olamaz. Dil ve düşünce eksenine bir de ideoloji algısı eklenmiştir. İdeolojik olgular, dilde söylem olarak kendine yer edinmiştir. İdeolojik söylemler; toplumları etkileme, yönlendirme ve farkındalık yaratma etkisi onu önemli kılan bir olgu olarak karşımıza çıkarmaktadır. İdeolojilerin kitleleri etkileme ve yönlendirme gücü, söylemlerin nasıl söylendiği hususunda kendini göstermektedir. Söylemlerin etkileyici gücü ile

[52] H. Birsen Örs, "Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 40, İstanbul, 2009, s.2.

toplumların bu yolla şekillenmesi, medya ile ideoloji arasındaki bağı oluşturmaktadır.

1.8. MEDYA VE İLETİŞİM

İnsan, bütün bir yaşamını tek başına, duygu ve düşünce olmadan ve bunları paylaşmadan geçiremez. İnsan, yeryüzünde var olmasından bu yana sürekli sosyalleşme ihtiyacı hissetmiş, hayatın her safhasında iletişime ihtiyaç duymuştur. Bu süreç boyunca sadece kendini ya da kendiyle ilgili bir durumu anlatma ihtiyacı hissetmemiş, başka insanları anlama düşüncesi de taşımıştır. Bu bağlamda, iletişim sadece göndericiden alıcıya bir mesaj gönderim süreci olarak düşünülür ise yanlış bir kanıya varılmış olunur. Çünkü iletişim bir amaç taşır. Kaynağın amacı sadece mesaj göndermek değildir. Kaynak, mesajın alıcı tarafından algılanmasını, alıcıyı etkilemesini ve alıcının davranışta bulunmasını bekler.[53]

İnsanoğlu, yeryüzüne bırakıldığı ilk zamanlardan itibaren, doğa ile iç içe bir hayat yaşamıştır. İnsanların bu sebeple "ilk esaslı savaşı doğayla olmuştur. Doğayla mücadelede başarılı olabilmek için doğayı anlamlandırabilmek, tanımak, basit deyimiyle doğanın dilinden anlamak, vahşi hayvanlarla anlaşabilmek, doğaya karşı güçlü olabilmek için diğer insanlarla güç birliği yapmak."[54] Bu şekilde kişinin kendi, diğer insan-insanlar ve diğer canlılarla iletişim kurma düşüncesi, onun toplumla iç içe olmasına, toplumla kaynaşmasına olanak sağlamıştır. İnsanların iletişim şekli diğer canlıların iletişim şeklinden farklı olarak zekâ ve yetenekleri ölçüsünde oluşmuştur. Tabii ki bu etki ve etkileşim sonucunda farklı iletişim şekilleri ortaya çıkmıştır. Duygu, düşünce ve ihtiyaçların dile getirilmesi sonucunda oluşan iletişimi sağlamak amacıyla mağara duvarlarına ve taş zeminler üzerine çizilen resimler, dumanla haberleşme işaretler ve yazının bulunmasından sonra da deriye, taşa ve levhalara yazı yazılması farklı iletişim metotları olarak düşünülebilir.

---

[53] Sevim Akyıldız, **Yeni Medya Üzerindeki İletişim Engelleri: Sakarya Üniversitesi, İletişim Fakültesi Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s.27.

[54] Nazife Güngör, **İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s.36.

"İletişim" kavramı ile ilgili pek çok tanım vardır. İrfan Erdoğan'a göre, iletişim, insanın biyolojik, psikolojik ve toplumsal varlığını üretebilmesinin ve geliştirebilmesinin zorunlu koşulu olan düşünsel ve ilişkisel faaliyetler bütünüdür.[55] Türk Dil Kurumu, güncel Türkçe Sözlüğüne göre, iletişim, "Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon[56]." anlamında kullanılır. Erhan Eroğlu'na göre, iletişim, insanın varlık sürdürme biçiminin bir ürünü ve insanın varlık sürdürme biçimindeki gelişmelere göre değişimlere uğrayan insana özgü bir olgudur.[57] İletişim camiasında, iletişim unsurunun insanların kendi arasında mı yoksa insanlarla diğer canlılar arasında oluşan bir yapıda mı olduğu tartışmalı bir husustur. İletişimin zihni süreçler gerektirdiği ve akıl yoluyla kurulduğu ifade edilmiş, sadece insanlar arasında kurulabileceği anlatılmıştır. Nitekim, Nazife Güngör'e göre, iletişim her şeyden önce dilin, sözün kullanıldığı sistemli bir yapıdır.[58] Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, iletişim, düşünce yoluyla aklın yarattığı simgeler ve bu simgelerin paylaşımıdır. En dar tanımıyla, kaynaktan hedefe yönelik düşünce, duygu ve bilgi, akışı, transferidir. İletişim kavramı, Latincedeki communicatio ve Batı dillerindeki communication kelimelerine karşılık gelmektedir. İletişim, en geniş tanımıyla da canlılar arasında belirli ortaklaşa ihtiyaçlara dayanan süreci anlatmaktadır.

Bir bireyin, jest ve mimikleri, bakışları, renk ve işaretlerle iletmek istediği düşüncelerini, görüşlerini bir mesaj olarak gönderebilmesiyle sözsüz iletişimin oluştuğu söylenebilir. Sözsüz iletişim, ifadeyi ve mesajı etkili kılma açısından sözlü iletişime destek olarak da kullanılabilir. Sözsüz iletişimde, kızgınlık, dargınlık, şaşkınlık, üzüntü, sevinç, mutluluk gibi duygunun ürünü olan hissiyat unsurları çok önemlidir. Sözsüz iletişimde, kültürel dokunun yansımaları daha fazladır. Söz gelimi, renklerin ifade ettiği anlam dünyası bir kültürde farklı başka bir kültürde farklı anlam dünyaları çağrıştırabilir. Sözsüz iletişimin yanında, insanın ses organları ile hedefe

[55] İrfan Erdoğan, **İletişimi Anlamak**, Pozitif Matbaacılık, Geliştirilmiş 4.Baskı, Ankara, 2011, s.37.
[56] TDK Güncel Türkçe Sözlük.
[57] Erhan Eroğlu, "İletişim sürecinde medya-mesaj yöntem ilişkisi ve geleneksel eğitimden uzaktan öğretim sistemlerine geçiş süreci". **Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Kurgu Dergisi**, 1996, s. 275.
[58] Güngör, **İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar**, s.37.

yönelik gönderdiği ses ve kelimeler, alıcının kulağıyla bu mesajı anlamlandırması, sözlü iletişimin gerçekleşmesi için önemli ögeleridir. Sözlü iletişimde, etkili konuşma, sözcüklerin doğru ve yerinde kullanımı, ses tonu ve vurgu mesajın etkin iletimi açsından önemlidir. Bunun yanında, seslerin resimleşmiş görüntüleri olan harflerin birleşmesiyle sözcüklerle ileti gönderme esasına dayandığı iletişim türü, yazılı iletişimdir. Yazılı iletişim, daha açık ve daha anlaşılır bir iletişim yöntemi sunar. Burada önemli olan dildeki anlaşılır sözcüklere, birbiri ile bağlantılı tümcelere ve dilin yapısına uygun söz dizimi kurallarına uymaktır. İster yazılı olsun ister sözlü olsun, iletişimin belirli bir amacı vardır. Bu amaçlar, iletişimin gerekliliğini ortaya koyar. Bu yolla, başkaları bizi, biz de başkalarını anlama sürecine iletişimle girmiş oluruz.

Kendini ifade etmek ve diğer insanları anlamak ihtiyacı içinde olan insanın başvurduğu iletişim, en az iki kişi arasında gerçekleşen bir süreçtir. Kaynak kişinin (göndericinin) iletiyi oluşturması ve göndermesiyle başlamaktadır. Duygu, düşünce, istek ve bilgileri ortaya koymak için oluşturulan mesajın kodlanması, mesajı en etkili iletecek aracın seçilmesiyle vericinin gönderdiği mesajı alan ve anlamlandıran kişi veya topluluk demek olan alıcının bu yolla mesajı aldıktan sonra kod açımını yapması ve mesajı gönderen kişiye bir karşılık olarak dönüt (feedback) yeni bir mesaj oluşturulması ile iletişim süreci, döngüsel bir hareketle işleyişini sürdürmektedir.

Popülerliği ile günümüzde sıkça kullanılan kavramalardan biri olan medya; sınıf, din, ırk ayrımı yapmadan aktarılması gereken bilgileri ve görüşleri geniş halk kitlelerine ulaştırma düşüncesiyle ortaya konmuş kitle iletişim araçlarını ifade eder. Bunlar, topluluklara ulaşma ve etkileme gücünü de dikkate alarak basın yayın organları olarak tanımlanan gazete, dergi, posta, faks, televizyon, radyo ve internettir. Tarihi seyri içinde, medya, haber alma ve haber verme ihtiyacına istinaden ortaya çıkmıştır. Bu anlayışa ek olarak zamanla görsel ve işitsel iletişim araçlarının da eklenmesiyle haber alma ve haber verme görevinin dışında bilgi alışverişlerinin yaşandığı, eğlenceli bir paylaşım noktası olmuştur. Medya; bilgi verme, bilinçlendirme, etkileme, dikkat çekme ve yönlendirme amacıyla oluşmuş, günümüzde toplum üzerinde önemli etkileri olan bir kavramdır. Medya, tek yönlü iletişim imkânı

sağladığı gibi özellikle günümüzde, modern medya anlayışında, etkileşimli iletişime ihtiyaç duyulan bir yapıyla karşımıza çıkmaktadır.

Bugünkü modern anlamıyla, toplumsal/kitlesel düzeyde bir iletişim olgusu olan kitle iletişiminin temel unsurunu oluşturan söz konusu bu teknolojik araçlar - gazete, dergi, kitap, broşür, afiş, radyo, sinema, televizyon, internet vb. - "kitle iletişim araçları", yani "medya" olarak adlandırılmaktadır. İngilizcede 'mass media' olarak adlandırılan kitle iletişim araçları, dilimize 'medya' kavramı olarak geçmiştir. Medya ya da kitle iletişim araçları deyince; bir topluma ya da büyük bir insan topluluğuna, mesaj ve bilgilerin saklanması, uzaktan iletilmesi ve kültürel-siyasi pratiklerin güncelleştirilmesi yönündeki üç temel işlevi tamamen ya da kısmen yerine getirme olanağı sağlayan tüm iletişim sistemlerini anlıyoruz.[59] Türkçede kitle iletişim araçları olarak adlandırılan medya, geniş bir kitleye seslenen ve bu kitle içinde bilgi, haber, düşünce, görüş alışverişini kapsayan araçlardır.[60]

Liberal/çoğulcu görüşlere göre, medyanın beş temel işlevi vardır. Bunlar; bilgilendirme, kültürel devamlılık, toplumsallaştırma, kamuoyu yaratma, eğlendirmedir. Eleştirel görüşlere göre medyanın işlevi ise, ekonomik sistemin ve bilinç yönetiminin satışını yapmaktır. Bunu medya ürünlerini dolayımlayarak ya da reklâm ve ilanların sunumu ile birlikte yapmaktadır. Medya ürünleri, egemen güç/iktidarın ve egemen kültürün devamını sağlamaya ve meşru kılmaya yönelik anlayışla üretilirler. Küreselleşme ile birlikte kültürel emperyalizm, medya üzerinden yürütülmektedir.[61]

Sorumlu habercilik ve yayın anlayışının hız kazanmasıyla bilginin doyurucu, doğru ve yerinde kullanılması, okur üzerindeki etkinliği artırmıştır. Bilgi kaynaklarının ve iletilerin çoğalıp artık doğru bilgiye ulaşmanın yollarının tartışıldığı

---

[59] Güdek, **Dil, Kültür ve Medya İlişkisi Bağlamında Egemen Medya Diline Eleştirel Bir Bakış: 2003 Irak'ın İşgali Ya da Amerika'nın Irak Savaşı Örneği**, s..52-53.

[60] Sedat Cereci ve Hayri Özdemir, "Medyanın Toplumsal Gelişimi: Medya Toplumları", **The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science**, Number: 33, 2015, p. 3.

[61] Necla Mora, **Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim**, Altıkitap Yayıncılık, 2008, s.94.

21. yüzyılda, yapımlarını gerçekler ve bilgi temeli üzerine kuran medya kuruluşları, daha fazla güven kazanarak sağlıklı bilgi kaynakları olarak algılanmaktadır.[62]

Gücünü halktan yani okurlarından alan, medya, toplumsal yapının ve toplumu bir arada tutan bağların bütünselliğini koruma, veri akışını hızlandırma, hassasiyetleri yansıtabilme gibi işlevleri vardır. Ancak bilgi akışındaki gelişim ve hızla birlikte pek çok sorun yaşanmış, kişilere ait bilgilerin ifşası ve gerçeğe ait olmayan asılsız haberlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu da ciddi hukuki sorun ve sonuçlara yol açmıştır. Bu problemler, medyanın önemli özelliği olan iletişim özgürlüğü ile iletişim özgürlüğünün kullanılması esnasında kişi, kurum ve kuruluşların kişisel hak ve özgürlüklerinin ihlali arasındaki ince çizgiden kaynaklanmaktadır.

Türkçede kitle iletişim araçları olarak da karşılanan medya kavramı, iletişimden çok iletim etkinliğine aracılık etmekte, medya çalışanlarının yapımlarını insan kitlelerine aktararak rollerini yerine getirmektedir.[63] Bu iletim; toplumu bilgilendirme, görüş bildirme ve duyguları aktarma yönüyle ön plana çıkar.

Geleneksel yazın biçim değiştirmekte günümüz teknolojik gelişmeleri ile yaşadığı çağa ayak uydurmaktadır. Yazın dünyası, hiçbir dönemde bu denli kökten değişimler geçirmemiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri iletişim ve yayın aşamasında teknolojinin yarattığı ve sağladığı kolaylıktır. Yazın dünyası günümüzde yeni açılımlar yaparak güzel sanatlar, elektronik ortamlar ve medya gibi farklı disiplinlerle birlikte yeni çalışma alanları bulmuş, başka bir deyişle yeni bir ivme kazanmıştır.[64] Bu ivme ile yeni medya algısında özellikle elektronik ortamların sağladığı yenilikler göze çarpmaktadır. Bu ortamlarda, internet sayesinde metinler arası dolaşım yapılabilmektedir. Bu durumda, kullanıcıların bilgiye daha kolay ulaşması söz konusudur. Kullanıcı, bilgiyi, etkileşimden de hareketle üretim ve sentezleme imkanına kavuşabilmektedir.

---

[62] Cereci ve Özdemir, "**Medyanın Toplumsal Gelişimi: Medya Toplumları"**, s. 4.
[63] Cereci ve Özdemir, "**Medyanın Toplumsal Gelişimi: Medya Toplumları"**, s. 5.
[64] Müjdat Gökçe, **Yeni Medya ve İletişim**, www.academia.edu, erişim tarihi 2020, s.20.

Tarihi seyri içerisinde medya kavramını ele alırken eski ve yeni medya ayrımından söz edilir. "Geleneksel medya; gazete, dergi, televizyon, radyo, sinema gibi görsel ve yazılı iletişim unsurlarını içeren medyalardır. Olaylar, haberler gibi iletişim sürecindeki mesaj unsurları bu medyalar kanalıyla alıcılarına iletilir"[65] Geleneksel medyada, kişiler, pasif durumdadır ve kendilerine sunulan bilgi ve haberlerle yetinirler. İletişim tek yönlüdür. Bilgisayar, internet ve mobil teknolojisi ile ortaya çıkan, kullanıcıların zamandan/mekândan bağımsız bir şekilde interaktif olarak etkileşimde bulundukları sanal medya ortamını yeni medya olarak tanımlayabiliriz.[66] Yeni medya, dijital aygıtların kullanıldığı, çift yönlü iletişim olanağı sunan, farklı düşüncelerin iletişim ve etkileşim içinde olduğu, yetenek ve yaratıcılığın ön planda tutulduğu medya düzenini ifade eder. Geleneksel medya, bireyin kendi kendine öğrenmesi anlamında kullanılan senkron (eşzamanlı) olma özelliğine sahipken yeni medya, iletişimi istediği zaman başlatabilen, bilgiyi sunanla-bilginin sunulduğu kişi arasındaki iletişimi anlatan Asenkron (Eşzamansız) iletişim söz konusudur. Yeni medyayı geleneksel medyadan ayıran en önemli özelliklerinden diğer bir tanesi de iletişim sürecinde karşılıklı etkileşime olanak tanımasıdır. Etkileşim yeni medyanın ana karakteri olarak düşünülmektedir. Yeni medya, kullanıcısını enformasyonun pasif bir tüketicisi yerine aktif bir tüketicisi yapma eğilimi içerisindedir.[67]

1.8. İLEŞİTİM ÖGELERİ

İletişim kavramında, duygu, düşünce, istek, niyet ve bilgileri aktaran gönderici; bu unsuları sözlü, sözsüz ya da yazılı ele alan bir ileti; mesajı iletme yöntemini ifade eden kanal; göndericiden gelen mesajı algılayan alıcı ve bu alıcının gönderilen doğru mesaja tepkisi olan geri bildirim unsuru bulunur. Bir iletişimde, kaynak ve alıcı olmadan iletişim gerçekleşmez. Bundan dolayı kaynak ve alıcı iletişimin asli unsurlarıdır.

---

[65] Akyıldız, **Yeni Medya Üzerindeki İletişim Engelleri: Sakarya Üniversitesi, İletişim Fakültesi Örneği**, s.18.

[66] Barış Bulunmaz, "Yeni Medya Eski Medyaya Karşı: Savaşı Kim Kazandı ya da Kim Kazanacak?", **Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi**, sayı:7, 2014, s.25.

[67] Gökçe, **Yeni Medya ve İletişim**., s.13.

1.8.1. Kaynak-(Gönderici)

İletişim sürecini başlatan duygu, düşünce, ihtiyaç ve isteği, alıcıya iletmek isteyen kişi ya da gruplara kaynak (gönderici) denmektedir. İletişimi başlatan kişi olarak kaynak, iletişimin gidişatına yön veren unsurdur. Kaynak kişi iletiyi yanlış, eksik ya da anlamsız gönderirse, sağlıklı bir iletişim ortamı gerçekleşmez. Kaynak, mesajını kendisi oluşturup aktarabileceği gibi başka kaynaktan da aktarabilir. İnsan, başka bir canlı varlık ya da bir aygıt kaynak olabilir.

Kaynak, muhatabı olduğu alıcı ile yakın ilişkiler geliştirir. Gönderici, iletiyi gönderirken alıcının ilgi, bilgi ve ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurmalıdır. Hedef kitleyi ya da alıcıyı iyi tanımalı ve onların psikososyal, kültür ve eğitim düzeyi gibi nitelikleri ile ilgili bilgi düzeyi yeterli olmalıdır.[68]

1.8.2. Mesaj-(İleti)-(MESSAGE)

İletişim sürecinde yer alacak duygu, düşünce, istek, uyarı ve bilginin söz, resim, işaret ya da yazı olarak anlatılmasıdır. Kaynağın alıcıya gönderdiği kodlanmış bilgidir. Bu kod; dil, şekil, hareket, jest ve mimikler olabilir. İletinin hem kaynak kişi hem de alıcı tarafından doğru ve net anlaşılabilmesi için, mesajın anlaşılır ve yalın olması gerekmektedir. Ayrıca görsel mesajların, işitilen mesajlardan daha etkili ve kalıcı olduğu bilinmektedir.

İletişim etkinliklerinin zamanı oldukça önemlidir. Her mesaj uygun zaman diliminde gönderilmelidir. Özellikle belirli süre içinde alınması gereken kararlarda bu durum çok önemlidir ve mesaj içeriğindeki bilgi geç giderse büyük kayıplar yaşanacaktır. Mesaj ne kadar etkili ve işe yarar olursa olsun, zamanında alıcıya ulaşmadığında bilgi etkisiz ve kusurlu olacaktır.[69]

---

[68] Necmiye Menderes, **İletişim Kaygısı, Yüz Yüze İletişim ve İnternet Kullanım İlişkisi: Selçuk Üniversitesi Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019, s. 53.

[69] Menderes, **İletişim Kaygısı, Yüz Yüze İletişim ve İnternet Kullanım İlişkisi: Selçuk Üniversitesi Örneği**, s.56.

1.8.3. Kanal-(Oluk)-(CHANNEL)

Mesajın alıcıya sağlıklı bir şekilde gönderilmesi için mutlaka bir yol olmalıdır. Kanal, iletiyi kaynaktan alıcıya götüren yöntem, metot, araçtır. Kanal; yazı, söz, el kol hareketleri, yüz ifadeleri, resim olabilir. Kanallar, aracılığıyla iletişim, yüz yüze olabileceği gibi beş duyu organından hareketle de gerçekleştirilebilir. Ne kadar çok duyu organı mesajı almak için çalışırsa o derece sağlıklı ve doğru bir iletişim gerçekleşmiş olur.

1.8.4. Alıcı-(Hedef)

Sağlıklı bir iletişimde alıcı olmadan iletişim gerçekleşmez. Alıcı, göndericinin gönderdiği mesajları alan kişi/kişiler veya kurumdur. Alıcı gelen mesajı anlayıp ve anlamlandırıp gönderici pozisyonuna da geçebilir. Alıcının konuya ilgisi, ihtiyaçları, iletişime açık olma durumu, konu hakkında bilgisi iletişim üzerine doğrudan etki eden faktörlerdir. Bu etkenler, alıcının geri bildirimde bulunması açısından önemlidir.

Alıcının algılaması net ve tam olmalıdır. Zihinsel olarak yetersiz görülen bir alıcıya normal yollardan ulaşmak ya da görme engelli bireylere görsel iletişim kanalıyla mesaj iletmek mümkün olmayacağı için alıcının algılama kusuru olmamasına dikkat edilmeli, kusuru varsa iletişim ona göre şekillendirilmelidir. [70]

1.8.5. Geri Bildirim-(Geri Besleme)-(Dönüt)-(Feedback)-(Yansıma)

Göndericinin gönderdiği iletiye, alıcının verdiği her türlü tepkidir. Gönderici, iletiyi bir beklentiyle, bir etki yaratma niyetiyle gönderir ve elbette sonucunu bilmek ister.[71] İletinin alıcı tarafından algılanıp algılanmadığı veya nasıl yorumlandığının gönderici tarafından bilinmesine olanak sağlayan “geri bildirim”, etkili bir iletişim sürecinin kontrol elemanı gibidir. Bu kontrol, iletişimin tarafları arasındaki anlama sürecine katkı sağlar. Geri bildirim, olumlu ya da olumsuz olma biçimlerine göre

[70] Menderes, **İletişim Kaygısı, Yüz Yüze İletişim ve İnternet Kullanım İlişkisi: Selçuk Üniversitesi Örneği**, s.54-55.
[71] Güngör, **İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar**, s.52.

sınıflandırılabilir. İletişim esnasında, alıcıdan kaynağa gelen cevap ya da tepki olumlu ise bu olumlu geri bildirim, tepki veya cevap olumsuzsa olumsuz geri bildirim adını alır.

1.9. DİL TÜRLERİ

1.9.1. Resmi Dil (Uyruk Dil)

Resmi dil, Türk Dil Kurumu sözlüğünde "Bir devletin sınırları içerisinde yönetimde, hukukta, eğitimde ve ticarette gerek sözlü gerekse yazılı iletişimde kullanılan, genellikle kanunla belirlenen dil" şeklinde ifade edilmiştir.[72] Resmî dil, bir ülkede Anayasa ya da yasa ile kabul edilmiş dili ortaya koymak için kullanılan terimdir. Örneğin; Türkiye'de resmî dil Anayasamızda da ifade edildiği gibi Türkçe olarak belirlenmiştir.

1982 Anayasası'nda da anlaşılacağı üzere devletin dili konusu, devletin temel ilke, değer ve görüşlerinin ifade edildiği değiştirilemez ilk üç maddesinde yer verilmiştir. Söze konu Anayasamızın "Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti" başlıklı üçüncü maddesinin birinci fıkrasında "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir."[73] şeklinde açık bir ifade benimsenmiştir. Buradan hareketle, birinci fıkrada "devletin dili" ya da "resmî dil" şeklinde bir herhangi bir ayrıma gitmeden "dili Türkçedir" ifadesi ortaya konmuştur. Anayasanın 42. maddesinde: "Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır." hükmü yer almaktadır.[74]

1.9.2. Ulusal Dil

[72] TDK Güncel Türkçe Sözlük

[73] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kabul Tarihi:07.11.1982, Kanun No:2709, Sayı: 17863, Madde 3.

[74] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kabul Tarihi:07.11.1982, Kanun No:2709, Sayı: 17863, Madde 42.

Resmi dilden farklı olarak "ulusal dil" egemen bir devlette, nüfusun çoğunluğu tarafından ülke çapında kullanılan dil anlamına gelir. Bir dil hem resmi dil hem de ulusal dil olarak ilan edilebilmektedir.

Ulusal dil, sahip olduğu ulusun tüm özelliklerini yansıtır; çünkü ulus bilincinin yerleştiği ulusun kimliği ve benliğidir. Bir ulusun bilimi, kültürü ve sanatı dille yaşar, gelişir, evrende ve hafızalarda yer edinir. Dil birliği, siyasal, ekonomi, toplumsal ve kültürel bütünleşmeyi de beraberinde getirir. Bir ulus, yüksek bir medeniyet vücuda getirirse "uygarlık dili" olarak da nitelendirilebilir.

1.9.3. Bölgesel Dil

"Aynı dilin konuşulduğu bir ülkede bölgeler arasında söyleyiş biçimi (telaffuz), sözcük seçimi ve dilsel kalıpların kullanılmasında ayrılıklar hemen göze çarpmaktadır. Söyleyiş, sözcük dağarcığı ve sözdizimi açılarından bölgeden bölgeye değişiklik gösteren dil türlerine bir dilin bölgesel dil türleri adı verilmektedir."[75] Bölgesel dil, belirli bir bölgede yaşayan nüfusun çoğunluğunun kullandığı dil bağlamında değerlendirilir. Bölgeseller diller, o devletin vatandaşının geleneksel konuşma biçimini ifade eden dillerdir. Bölgesel dil, devletin resmi dilinden farklıdır. Bir dilin, bölgelerarası kelime, deyim, ses ve yapı yönündeki farklılıklarını anlatır.

1.9.4. Bireysel Dil

"Bireysel dil, bir bireyin farklı kaynaklardan edindiği dili temel kurallar çerçevesinde bazı etkenler ile şekillendirerek kendini ifade etmesidir."[76] Bir dilin bir bireye göre söz dağarcığı, sözcük değişimi, sesletim ve dilbilgisel kategorideki özelliklerine göre aldığı şekildir. Her bireyin diğer insanlardan farklı algılama, düşünme, analiz etme, öğrenme, sözcüklerin karşıladığı temel anlamı, kelimelere yüklenilen anlam dünyası, benzetme biçimi, mecazi olarak anlatım tarzı vardır.

---

[75] Güray Çağlar König, (1991), "Toplumdilbilim Açısından "Dil" ve "Dil Türleri "Kavramları Üzerine", **Dilbilim Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, s.63.

[76] Evrim Önem, "Bireysel Dil Kullanımını Etkileyen Etmenler"**, Dil Dergisi**, Sayı:152, 2011, s.66.

Her bireyin hayal dünyası, ruh yapısı, akıl yürütme biçimi, doğuştan getirdiği yapısal özellikleri, içinde büyüdüğü ortamı, aldığı eğitim ve dili kullanma becerisi kendine has bir söylem dil oluşturmasına olanak sağlamaktadır.

1.9.5. Eğitim Dili

Eğitim, "çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme" olarak tanımlanmıştır.[77] Bu tanımda eğitim sürecini sadece çocuk ve gençler ile sınırlandırmak, eğitim sürecinin her yaş ve her dönemde olabileceği hususuna ters düşmektedir. Çünkü, bireyin yaşamı boyunca eğitim süreçlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Öğretim sözcüğü çoğu kez eğitim kavramının altında onu düşündürecek şekilde algılansa da "belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, tedris, tedrisat, talim ve öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gereçleri sağlama ve kılavuzluk etme işi[78] olarak tanımlanmaktadır. Öğrenim ise herhangi bir meslek, sanat veya iş için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkların elde edilmesi amacıyla yapılan çalışma, tahsil olarak tanımlanmaktadır.[79] Eğitim, iyi ahlak, faziletli insan sahibi yapmaya; öğretim ise bilgi ve beceri sahibi yapmaya çabalar.

Türk kültünü, dilini, tarihini gelecek nesillere aktararak benimsetmek, eğitim dili ile gerçekleşir. Bu hususta kültürün ve eğitimin temelini oluşturan dile gereken önem verilerek millet olmada ve milli şuuru uyandırmada dilin yadsımaz bir rolü olduğu göz ardı edilmemelidir.

Ayrıca teknolojik hadiselerin uzağında kalmak istemeyen ya da ürettiği teknolojiyi ve bilgi birikimini başka ülkelere daha kolay ulaştırmak isteyen ülkeler, birinci dil ya da ikinci dil olarak daha yaygın kullanılan başka dillerin varlığına ihtiyaç duymaktadırlar. Türkiye'de eğitim dili olarak yabancı dil eğitimine de önem

[77] TDK Güncel Türkçe Sözlük.
[78] TDK Güncel Türkçe Sözlük.
[79] TDK Güncel Türkçe Sözlük

verilmiş, bu yolla bilgiye erişme fırsatı sunan yabancı diller ile teknoloji, sanat, iş dünyası, eğitim, sosyal hayat ve diğer tüm alanlarda kendini göstermek isteyen insanlar, eğitimde dil öğrenimi daha küçük yaşlarda başlatmışlardır.

1.9.6. Bilim Dili

Bütün insanlar ana dillerinde düşünür, ana dillerinde rüya görür, ana dillerinde hayal kurar ve ana dillerinde yaratıcı özelliklerini yansıtır. Önemli olan o dille düşünmek, üretmek, belli bir sistematiğe oturtmak, düşünsel bir alan yaratabilmektir.

Bir dilin, bilim dili olarak kabul görmesi için, konuşulduğu toplumda bilime önem verilmesi ve bilim üretiminin tesis edilmiş olması gerekir. Bir toplum bilim üretemezse, bilimi üretenlerden alır ve o ürünü üretenlerin isimlendirdiği biçimde kullanmak zorunda kalır.

Bir dilin bilim dili olarak değerlendirebilmesi için öncelikle sahip olduğu dilin eğitim ve öğretim dili olması gerekir. Türkçe köklü geçmişi, zengin yapısı ve geniş coğrafyada konuşulması hasebiyle hem medeniyet dili hem de geçer bölge dili olma özelliği taşımaktadır. Bu durumda Türkçe; zengin kavramlar, düşünceyi ve duyguyu tam olarak anlatmadaki üstünlüğü, geniş gramatikal örgüsü ile eğitim ve öğretimde kullanılan en işlevsel dillerden birisidir.

Korkmaz bilim dilini, "bir dilin genel kültür dilinden az çok ayrılan, çeşitli bilim dallarının, teknik ve sanat alanlarının gerekli kıldığı söz varlığını, üslup ve anlatım özelliklerini ve terim ihtiyacını karşılayabilen bir dil"[80] olarak tanımlamaktadır. Bu itibarla, Türkçe terim üretme kabiliyeti en yüksek olan dillerden olması hasebiyle bilim dili olmaya yatkın bir yapıya sahiptir ve terim açısından bir hayli zengindir. Bilim, rasyonel düşünme sonucu ortaya çıkan verileri, neden sonuç bağlamında ele alır ve bu verileri kanunların yardımıyla kendi oluşturduğu dilsel malzemeyi insanlığa duyurur. Nitekim, Dölek'e göre, bilim dili; akıl yürütme yolu

[80] Zeynep Korkmaz, "Bilim Dili ve Türkçe**"**, **Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Bülteni**, Cilt: 14, 2001.

ile evrene bağlı olguları ve bu olguları birbirine bağlayan yasaları açıklayan, bilimsel gelişmeleri insanlara aktaran sistemdir.[81]

1.9.7. Argo Dili

Argo dili, ortak dildeki gibi belli bir gramer kuralına bağlanmadığı, söz diziminin ortak dildeki gibi oluştuğu, en önemli hususiyetinin konuşma diline dayandığı, yabancı dillerden alınabilen kelime ve eklerin bulunabildiği, belirli bir kesimin kullandığı, belirli ihtiyaçlardan dolayı ortaya çıkmış, Tanzimat sonrası Fransız kültürüne yakınlaşmamız sonucu ortaya çıkan özel bir dildir. Argonun kelime dünyasına baktığımızda, anlam düzeyinde, mecazların ve mizahi tarzın ağır bastığı görülmektedir. Örnek olarak; Ananın örekesi: saçma bir söze ya da harekete karşı verilen cevap, arakçı: hırsız, aynasız: şekilsiz, nahoş, çirkin çuvallamak: başaramamak, düzmece: sahte, filinta: yakışıklı, güzel, toka etmek: bir şey vermek, madik atmak: hile yapmak, aldatmak, iş çevirmek, üç buçuk atmak: aşırı korkmak, yahudi: cimri, kötü kimse, yırtık: utanmaz, arsız, zamazingo: metres.

Argo sözcüğüne ait farklı tanımlamalar mevcuttur. Devellioğlu argoyu "sosyal bir toplumun malı olan argo, özel diller (langues spéciales) zümresindendir; genel dilin kelimelerine bazı özellikler vermek ve özel kelimeler katmakla meydana gelmiştir. Özel diller ise, genel dilden ayrılarak, küçük sosyal gruplara bağlı kimseler arasında, az çok gizli düşüncelerin anlatılmasına yarayan ve canlı dillerin ortak mihrakı üstünde gelişen dillerdir."[82] şeklinde tanımlamaktadır. Devellioğlu'nun bu tanımından hareketle argo, bir toplumun genel dilinden ayrı, ama ondan türemiş özel bir dildir. Kırımlı'ya göre argo, "Bir toplumsal sınıfın, bir meslek grubunun ya da bir topluluğun üyelerinin kullandığı, genel dilin sözcüklerine yeni anlamlar vererek ya da yeni sözcükler katarak oluşturulan özel dil"[83] dir. Kırımlıya göre de argo, hangi çevrede, toplumsal sınıfta veya meslek grubu arasında türemişse o toplulukça

[81] Onur Dölek**, "Bilim Dili Olarak Türkçe"**, International Journal of Languages' Education and Teaching ISSN: 2198 – 4999, Mannheim – Germany, 2015, s.2165.

[82] Ferit, Devellioğlu, **Türk Argosu**, Aydın Kitabevi Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 1980, s. 13.

[83] Atilla Özkırımlı, "**Türk Edebiyatı Ansiklopedisi"**, İstanbul, Cilt. 1, 1982, s. 119.

anlaşılır ve genel olarak kullanılan dilde mevcut olan bir kelimeye başka bir anlam yükleyerek türetilir.

Ülkemizde "argo" ve "küfür" kavramları çoğu zaman birbirine karıştırılmış, neredeyse eş değer tutulmuştur.[84] "Küfür" Arapçada gerçeği saklayan, gizleyen anlamına gelir ve kafirlerin sözü olarak geçer, ahlakla alakalı olumsuz söylemler küfürdür. "Küfür", hakaret ve aşağılama maksadı ile kullanılan kaba ve galiz sözlerdir; argo sözler ise küfrün yanında yaratıcılık eseri olan ve daha zarif sözler olarak algılanır.

1.9.8. Sokak Dili- (Varoş Dili)-(Slang)

Daha çok fakir göçmenlerin yerleştiği veya şehirlerde alt gelir ve düşük kültür düzeyine sahip insanların yaşadığı kentlerin kenar mahallelerinin kullandığı dildir. Sokak dilinde kullanılan kelimeler, gerçek anlamı dışında o çevreye ait kullanım biçimlerini içerir. Cümle yapıları, kurallı ve düzgün değildir. Gramer ve anlam dünyası açısından o dile ait farklı özellikler sergilenir. Ayar olmak- birine sinir olmak, naber vs.

Argo ile sokak dili, çoğu kez birbirine karıştırılan iki farklı kavramdır. "Argo, pozitif ya da nötr ifadeler için kullanılırken, slang genellikle negatif anlamlı kelimeler için kullanılan bir terimdir. Çoğu insan slang kelimeleri ahlaklı bulmaz. Fakat kullanıldığında halkın kabul edebileceği ölçüdedirler. Herkesin kullanımına açıktır fakat daha çok gençler arasında kullanımı yaygındır."[85]

1.9.9. Basın Dili

Basın deyince akla görsel basından ziyade yazılı basın (gazete, dergi vs.) gelir. Bir gazetenin her sayfası, farklı haber alanlarına aittir. Bu haber alanlarına göre, farklı dil ve söylem anlayışı ile alana özgü sözcükler kullanılmaktadır. Haberi

[84] Musa Çiftçi, "Argonun Niteliği ve Argoya Bakış Açımız", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Cilt: 6, Sayı 2, İzmir, 2006, s.297-301.

[85] Melike Üzüm, **Çankırı Poşaları Dil ve Kültür Araştırması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s.14.

verme nedeni ve haberi hazırlama koşulları da böyle bir dilin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Yaşanmış olayların cümlelerle belirli bir plan ve sistem içerisinde, okura aktarılması gelişigüzel olmamakla beraber, gazete yazarlığı hem dilsel hem düşünsel hem de belli bir bilgi birikiminin yerinde olmasını gerektiren bir süreçtir. Yazar ile okur arasındaki bilgi ve belge akışı, yazı diliyle ortaya konmaktadır. Bu yazı dilini ortaya koyarken, yazar, sadece toplumun beklentilerini değil aynı zamanda toplumda istenmeyen durumları da haber yapıp daha çok güncel durum ve olayları nazara almaya çalışır. Bu noktada, seçilen kelimeler, seçilen kelimelerin cümle içinde kullanımının doğruluğu, kullanılan yazının büyüklüğü ve yazı stili, yazının içeriği, yazının doyuruculuğu, yazıyı destekleyen görsel malzemenin içeriği desteklemesi ve yerindeliğinin önemi büyüktür. Burada, yazarın iletmek istediği haberi, anlamsal ilgiler kurarak neden-sonuç bağlamında, kolay algılanabilen sözcüklerle yalın bir anlatıma başvurarak okuyucu ile arasındaki bağı güçlü tutması gerekmektedir.

Basın dilinin en dikkat çeken yerleri, manşetlerde ve metin başlıklarında kullanılan dil malzemesiyle oluşur. Genellikle bir veya en fazla iki kelimeden manşetler, okurun konuya ilişkin duygu ve düşüncesinin oluşmasında, yönlendirilmesinde, haberin içeriği hakkında kapsayıcı özet bilginin verilmesinde ve okura o konu hakkında bakış açısı kazandırmada çok önemli bir yere sahiptir. Manşetler ve metin başlıkları, okurun etkilenmesi ve dikkatinin olabildiğince üzerinde toplanması amacıyla oluşturulmaktadır.

Basın dili ile okur arasında kurulan iletişim ağındaki dilsel ve fikri malzeme yazı diliyle sağlanır. Yazarlar, bu dili okuyucuya istenilen mesajı vermek için kullanır. Bu mesajlar verilirken yazılı dili etkili bir biçimde kullanmadaki ustalık da ön plana çıkar.

1.10. BASIN DİLİ ve ÜSLUBU

İnsan, sosyal bir varlık olduğundan yaşamını tek başına idame ettiremez. Tek başına yaşayamayan insan, bir bildirim ve bildirişim ihtiyacı hisseder. İlkin işaretlerle başlayan iletişim, daha sonra konuşma ve yazı diline evrilmiş, tarihin olağan seyrinde birikimli ilerleyerek günümüze kadar macerasını sürdürmüştür. Bu

tarihi serüvende, topluma yön veren kitle iletişim araçlarında kullanılan dil, insanların düşünce dünyasını, bilgi birikimini, topluma bakış açısını, değer yargılarını, kültürel yapısını ve siyasi yaşamını yansıtan en önemli malzemedir.

Dil, insanları bir arada tutan, bir ülkü etrafında birleştiren, duygu ve düşünceleri en iyi anlatan önemli bir yapı taşıdır. Kitleleri harekete geçirme, toplumu bilinçlendirme noktasında basın ve yayın organlarının gündem yaratma ve insanları yönlendirme konusundaki etkisinin başında dil kullanımı gelmektedir. Kitle iletişim araçlarının insanları bu derece etkileme kapasitesi düşünüldüğünde, dilin doğru ve etkili kullanılmasının öneminin büyük olduğu anlaşılacaktır. Özellikle dergi ve gazetelerde yapılacak dil yanlışları, onu okuyan toplumun geneli tarafından benimsenecek, yapılacak yanlışlar etkileme gücüne istinaden toplumda doğru olarak kabul görecektir. Kitle iletişim araçlarında, dilin olumsuz ve yanlış kullanılması erişkinlerin yanı sıra özellikle çocukların dil edinimi esnasında gelişimlerini olumsuz etkilemekte, küçük yaşlarda meydana gelen bu hatalı bildirimler, ilerde telafisi olmayacak dilsel bozukluklara yol açacaktır.

Basın ve yayın organlarına yönelik kapsayıcı ve sürece katkı sunucu çalışmalar ile alınması gerekli görülen tedbirler, toplumsal algı oluşturmasına rağmen yapılan yanlışlar devam etmektedir. Bu yanlışlar; özellikle yabancı kelimelerin sık kullanılması, yazım yanlışları, mantık hatasına bağlı zıt kullanımlar, ünlü uyumlarına bağlı kalmayarak kelimelerin aldığı yanlış ekler, tümce içerisinde sözcüklerin yanlış ya da eksik yazılması, gereksiz bağlaç kullanımı, kelimelerin yanlış anlamda ve yanlış yerde kullanılması, vurgu ve tonlama hatasıdır. Bu problemler, çalışmamızın sınırlarını zorlayacak ayrı bir inceleme konusu gerektirdiğinden burada sadece kısa bir şekilde değinilmiştir.

Haberlerde temel prensip, ilgiyi ve dikkati ayakta tutmaktır. Bu yolla çok okunma ve geniş kitlelere ulaşma söz konusu olabilir. Nitekim, Çiler Dursun, haber

kavramını "Gerçek dünyada bir yerlerde meydana gelen olaylar, kişiler ya da şeyler hakkında en son, en yeni ve ilgi çekici enformasyondur."[86] şeklinde tanımlamaktadır.

Her içerik, habere konu olmaz. Haberci tarafından elde edilen bulgu ve içeriklerden okurun ilgisini çekebilecek, gündem yaratabilecek, sansasyonel değeri yüksek olanlar seçilir ve çeşitli düzenlemelerle de ilgili alanda yer alması sağlanır.

Gerek yazılı gerekse görsel basında, hedef kitlenin ilgisini çekme kadar ticari kaygı gütme de bilinen bir gerçekliği ifade eden dünyanın kapılarını aralar. Medya ekonomisi diyebileceğimiz noktada, imtiyaz ve mülkiyet sahibinin talep ve beklentileri doğrultusunda yayın politikası geliştirmek, siyasi gelişime paralel bir habercilik anlayışına bağlı kalmak ve ülkedeki yasal düzenlemeler çerçevesinde basın dili oluşturmak, yaygın olarak görülen anlayışın temsilcisi hükmündedir.

Gazetelerde, haberlerin içeriğine göre çeşitli konular işlenir. Gazetelerin ilk sayfalarında, genelde, gündemi ilgilendiren, çarpıcı siyasi, askeri haberlerle ekonomi haberlerine yer verilir. Bunlar, "manşet haberler" olarak adlandırılır. Manşet haberler, okurun en çok dikkat ettiği ve gazeteyi ele aldıklarında ilk baktıkları yerdir. Manşetler, sözün tesirinin ve dili ustaca kullanabilmenin göze çarptığı başlık alanlardır. Bu alanlarda, kullanılan kelimeler, diğer sözcüklere göre çok daha büyük puntolarla yazılır. Başlıklar, Büyük yazılması sebebiyle diğer alanlara göre sözcük sayısının az olduğu bölümlerdir. Az sözcükle, ilgili haberin içeriğini kapsayıcı, haberin doğru bir şekilde algılanmasının sağlanması amaçlanır. Başlıklarda, en çok dikkati çeken ayrıntı, az sözle çok şeyin ifade edilmesi özelliği taşıyan deyim ve atasözlerine sıkça yer verilmiş olmasıdır.

Ülkenin iç ve dış politika konularının günlük anlatıldığı ve aktarıldığı, ülkenin genel siyasi havasının yansıtıldığı haberler, "siyasi haberler" sınıfıyla değerlendirilir. Siyaset haberleri, ülke içindeki ve dışındaki siyasi gelişmelere göre farklılık gösterebilmektedir.

---

[86] Çiler Dursun, Haber ve Habercilik, Gazetecilik Üzerine Düşünmek, **Gazetecilik ve Habercilik: Haberciliğin El Kitabı**, Sevda Alankuş (der.), IPS Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s.63.

Yurt içinde ve yurt dışında ekonomik- finansal konulara değinildiği ve bu konuda gelişmelerin aktarıldığı haberler, ekonomi haberleridir. Bu haberlerde, ülkenin para ve ekonomi politikası, döviz, borsa, altın, petrol, arazi vs. ile ilgili haberler yer alır.

Önceliğin ulusal spor haberlerine verildiği, ülke dışındaki spor gelişmelerinin de yansıtıldığı, genellikle gazetelerin sondan önceki sayfalarda yer alan haberlerdir. Burada, takımlar, müsabakalar, transfer haberleri, sporcular, teknik heyet ve kulüp yönetimleri ilgili bilgilere yer verilir.

Ülke içinde ve ülke dışında, tanınmış kişilerin özel hayatlarına ilişkin bilgilerin yer aldığı, özellikle yurt içinde kültürel bölgelerin kültür ögesi taşıyan nesnelerin ve fikirlerin yer aldığı haberlerdir. Magazin haberleri, insanlara hoşça vakit geçirmek, eğlendirmek amacıyla oluşturulur. Bu açıdan bakıldığında magazin basını daha çok gündelik hayattan kaçış ve eğlenme amacıyla tüketildiği söylenebilir.[87] Magazinlerde konu çok çeşitli olabilir. Sosyeteye ilişkin dedikodulardan sanatçıların yaşamına, skandallardan mekan tanıtımlarına, ünlülerin aşk kaçamaklarından moda rüzgarına vb. değin birçok konu, magazin başlığı altında ele alınmaktadır.[88] Kültür haberlerinde, sinema, tiyatro, konser, tarihi yapı, edebiyat gibi sanatın her dalı için kültürel gelişmeler aktarılır.

Gazetelerde bulunan köşe yazarlığı, sanattan sağlığa, magazinden spora, siyasetten ekonomiye pek çok konuda yapılabilir. Köşe yazarları belli bir konudaki düşüncelerini dile getirirken sözcük seçimini, kelimeleri cümle içinde kullanma biçimini, söz dizimi yapısını ve etkileyici anlatım tarzını kısaca kendi üslubunu yazısına yansıtır. Bir alan olarak köşe yazarlığı; gazetelerde haber, fotoğraf, ilan ve diğer içeriğin dışında; yazarın, belirli sınırlar içinde kendi düşünceleri, tecrübesi ve

[87] Mihalis Kuyucu, "Türkiye'de Değişen Magazin Basını Ses Dergisi Örneğinde Magazin Yayıncılığı Sorunsalı", **Proceedings of INTCESS15- 2nd International Conference on Education and Social Sciences**, İstanbul, 2015, s.449.

[88] Enes Bal, "Televizyon Haberciliğinde Magazinleşme Olgusu: TRT, NTV VE SHOW TV Örneği", Akademia, **Erciyes İletişim Dergisi**, 2010, s.122.

birikimi doğrultusunda görüşlerini paylaşmasından oluşmaktadır.[89] Köşe yazarları, konuyu ele alış bakımından kendi tarzını belirlerken ortaya koyduğu özgün yapılar, okurdaki algıyı etkileyebilmekte ve genel kabul görenler popüler bir yazar olarak gazetelerin ilgili yerlerinde her daim yer edinebilmektedir. Köşe yazarlığında önemli olan hususlardan birisi, çarpıcı bir başlık yaratmak ve ilgi çekici bir konu bulmaktır.

Günümüzde köşe yazarları, her türlü toplumsal ve siyasi etkiye açık, gazete sahiplerinin hassasiyetlerini dikkate alan anlayış çevresinde yazılarını oluşturmaktadır. Köşe yazarları, dönemin siyasi konjonktürüne, medyada holdingleşmenin getirmiş olduğu yeni düzleme ve dönemin baskıcı uygulamalarına uyum sağlamıştır. Toplumsal yaşamı şekillendiren aktif siyaset süreçlerinde köşe yazılarınca kaleme alınan yazılar, popüler kültürü ve dönemin yükselen değerlerini işler olmuştur.[90]

Sağlık haberleri, insanların hastalıklar, tedavi yolları, doktorların sunduğu öneriler hakkında bilgi alma ve daha uzun yaşama isteğiyle bunlara yönelik aydınlatıcı bilgilerden haberdar olma anlayışına bağlı olarak yer alan haberlerdir.

Sağlık kanalları, toplumun bilgilenmesi ve bilinçlenmesinde önemli görevler üstlenmektedir. Bu kanallarda hem katılımcıların hem de ekran başında izleyenlerin sorularına cevap aranmakta, hastalıkların ve tedavi yöntemlerinin daha iyi tanınmasına yardımcı olunmaktadır. Sağlık iletişiminin ilgi alanlarına bakılacak olursa, toplum içerisinde bireylerin sağlığından ve yaşam kalitelerinin iyileştirilmesine, ulusal ve global düzeyde sağlık programlarının hazırlanmasına, sağlık programlarının düzenlenmesine kadar oldukça geniş kapsamlı bir yelpaze göze çarpmaktadır.[91]

Reklam, bir malın veya hizmetin geniş kitlelere ulaşmasını sağlayıcı tanıtım ve satış unsuları için cazibesini artırarak ve dil ile görüntünün üstün etkileyici

[89] Yusuf Özkır, "Türkiye'de Köşe Yazarlığı Olgusunun Tarihsel İzleği", **Marmara İletişim Dergisi**, Sayı 26, 2016, s.39.

[90] Onur Dursun, "Köşe Yazarlığından Medya Filozofluğuna (Ertuğrul Özkök ve Ahmet Hakan'ın Köşe Yazıları Üzerine Bir İnceleme)", Hacettepe Üniversitesi, **Sosyolojik Araştırmalar Dergisi** (E-Dergi), 2015, no.30.

[91] İnci Çınarlı, **Sağlık İletişimi ve Medya**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008, s.45.

gücünü kullanarak tüketicinin beğeni duygusunun sağlanmasıyla ortaya çıkan pazarlama işidir. Ayrıca, "reklam günümüzde son derece gerekli hale gelmiş bir iletişim-haberleşme biçimidir. Reklam aynı zamanda bir tanıtma faaliyetidir. Bunların yanısıra reklam, pazarlama ve halkla ilişkiler disiplinlerinin de bir parçasıdır, özellikle pazarlamanın vazgeçilmez bir unsurudur."[92] "Eğer genel bir tanım yaparsak; reklâm, gazete, dergi, radyo, televizyon, afiş; tabela gibi medialar aracılığıyla çeşitli mal ve hizmetlerin geniş halk kitlelerine tanıtımıdır. Bu mal ve hizmetlerin nereden, nasıl, ne fiyata alınacağı ve nasıl kullanılacağı hakkında tüketiciye bilgi veren, ona parasını en iyi şekilde değerlendirme yolunu gösteren bir araçtır. Aynı zamanda üreticinin, iş adamının iyi bir pazar bulmasına, sermaye ve çabasını değerlendirmesine, yeni üretim ve yatırımlara yönelmesine büyük bir destek unsurudur."[93]

Reklamlar, iletinin hedef kitleye ulaşmasında köprü görevi görmektedir. Burada, amaç, yaratıcı stratejiler oluşturarak hedef kitle üzerinde inandırıcılığın sağlanmasıdır. Bu sayede, markalaşmanın nedeni ve önemi, satın alınma düşüncesini canlı tutup onları ikna edebilmekten geçmektedir. Bu noktada ikna ve inandırıcılığın sağlanması için tüketiciye, göze hitap eden, toplumda değer gören ve sevilen ünlü kimselerin sunulması, sloganik söylemlerle duyguya hitap eden etkileyici müziklerin bırakılması, özellikle sağlık reklamlarında uzman kişilerin yer alması sağlanır.

Reklamlar, amaçlarına göre pek çok konuda olabilir. En bilindik reklam konuları, tüketim malzemeleri, taşınmazlar (ev gibi), arabalardır. Reklamlar sayesinde, belirli bir ücret karşılığında gazeteler de maddi gelir elde etmiş olur.

İlanlar; kayıp ilanları, iş ilanları, kamulaştırma ilanları ve arazi satımları hususunda yapılabilmektedir. Halkın, ilan edilecek konudan haberdar olması bu

---

[92] Kasım Metin, "Ürün Reklam-Tanıtımı Açısından Gazetelerdeki Otomobil Reklamlarının İncelenmesi (1994 Yılı Hürriyet, Milliyet, Sabah Gazeteleri Örneği)", **Selçuk İletişim**, Cilt 3, Sayı 2, 2004, s.137.

[93] Hasip Pektaş, "Reklam Nedir? İşlevi ve Etkileri Nelerdir?" **19 Mayıs Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, 1987, s.221.

şekilde sağlanmaktadır. İlanlar da reklamlar gibi gazetelere maddi kazanç sağlayan girişimlerdir.

1.11. BASIN DİLİ VE YAZILI DİL

Dilin insanların dünyasındaki yansımaları farklı, önemi büyük, insanlığın ve toplumların gelişimine katkısı fazladır. İnsanoğlu yaradılışından bu yana iletişim kurmaya programlanmış, sosyal bir varlık olarak dünyadaki yerini almıştır. Zaman içinde bu iletişim ağı genişlemiş, bilginin ve dünya sırlarının keşfi ile dilsel gelişimin aslında insanlığın gelişimi olduğu anlayışı ortaya çıkmıştır. İnsan bilgiyi kullanıp, dünyaya hükmetmeye çalışırken önüne çıkan her canlıya, nesneye ve olguya, duyusal ve düşünsel bağlamda yakınlık geliştirmiştir. Bu yolla dil, insanla insan, insanla diğer canlı ve cansız varlıklar arasında birleştirici bir ilişki kurmuştur. İnsanı bütünleyen bir güç olarak insan hayatını anlamlı kılmış, bireyin bazı ihtiyaçlarına denk düşen yanını ifade etmiştir. İnsanın dili kullanarak var olma çabası, insanı insan yapar. İnsan dil ile düşünür, dil ile konuşur, dil ile hayatını sürdürür. Nitekim; Wilhelm von Humboldt "dil, bir yandan, insanın genel tinsel enerjisinin düzenli işleyen bir çark içinde açığa çıkmasıdır; öbür yandan, bu çark içinde dilsel yetkinlik idesinin gerçeklikle bir oluş kazanması çabasıdır." der.[94]

Teknolojik gelişmelerin artmasıyla bireyin yeni bilgiler edinme ve hayatı kolaylaştırma yönündeki istikameti de artmış gerek görsel ögeler gerek işitsel malzemeler gerekse yazılı materyaller, insanların istek, beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamada birer fırsat olarak ortaya çıkmıştır. İnsanların diğer insanları, dünyayı, yaşadığı coğrafyayı, çevresini tanımadaki arzusu, dünyada ve yurtta olup bitenlerden haberdar olma merakı basın kavramının doğmasını sağlamıştır. Basın kavramı kendi içinde, işitsel, görsel ve basılı(yazılı) kitle iletişim araçlarını doğmuştur.

İnsanlık tarihinin en önemli dönüm noktalarında biri yazıyı bulmasıdır. Yazının icat edilmesi ile toplumlar arasındaki haberleşme daha da güçlenmiştir. Dilin dört temel becerisinden biri olan yazma yetisi, insanın kendisini ve çevresini çok

[94] Bedia. Akarsu, **Wlhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1998, s.45.

daha iyi tanımasına olanak sağlamıştır. Bu da yazının keşfedilmesiyle mümkün olabilmiştir. İnsanın edindiği bilgiler yazı yoluyla nesilden nesile, coğrafyadan coğrafya yayılmıştır.

Yazı, günümüzde kullanılan alfabelerle birlikte doğmamış, yazınının icadından uzun bir süre sonra seslerin şekillerle anlatılması sağlanmıştır. Yazının keşfedilmesiyle duygu ve düşünceler, resim ve çeşitli şekillerle ifade edilmiştir. Daha sonra, bulunan yazı ile yine insana özgü kullanımlardan biri olan konuşma dilinde var olan bilgi ve deneyimlerin geleceğe aktarılması çok daha kolay olmuştur.

Yazı yazmanın amacı, hedefteki kişi veya kişilere, duygu, düşünce ve deneyimlerimizi; gözlemlerimiz ve bilgi birikimimizden yararlanarak doğru, etkili ve bilinçli bir şekilde aktarmaktır. Bu sayede, bilgiler, gözlemler, tecrübeler, duygu ve düşünceler daha hızlı bir şekilde hedef kitleye ulaşmış, yazının gücü sayesinde sadece bugün değil, geçmişte yaşanan olaylara, arşiv tutmak kaydıyla daha kolay erişim sağlanabilmiştir. Yazılı dil, basılı kitle iletişim araçlarına hayat vermiş, haber vermek amacıyla kullanılan dilin medyanın değişmesi, gelişmesi ve dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Yazarlar, haberlerde kullanılan yazı dilini, okuru düşünce ve duygu boyutunda inandırıcılığa sevk etmek için bir araç olarak kullanılmış, duygu ve düşünceleri kelimelerle en iyi ifade eden, dile hâkim yazarlar, kalıcı ve popüler sayılmıştır. Gazeteler, özellikle büyük puntolarla yazılmış başlıklarda dikkat çekici, okurun hafızasında uzun süre kalabilecek, genellikle iki kelime ile konuyu özetleyici anlatım yoluna başvurmuş, buralarda ve içerikte, mecaz, benzetme, istiare, mübalağa, ad aktarması, deyim ve atasözlerine sıkça yer vermiştir.

1.12. DİL-KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Dil, aynı kültürel birikim ve geçmişe sahip insanların duygu evreni, düşünce dünyası, bakış açısı, yaşam biçimi ve hayat görüşünün belli bir sistematiğe göre aktarıldığı, değişime açık, insanı diğer varlıklardan ayıran en önemli iletişim dizgesidir. Bu yönüyle dil, insanı yine diğer canlılardan ayıran en temel özellik olan aklın gören gözü, düşüncenin ve düşünmenin iletmesinin en temel koşuludur. Şüphesiz akıl ve düşünce olmasa dil kör olur, anlam yetersiz kalırdı. Dil, bir yönüyle de kelimelerdir, kelime gruplarıdır, tümceler ve önermelerdir. Bu bağlamda,

kelimeler, düşünceye ulaşmada ve düşünceyi dile getirmede yani dili kullanmada bir araç olarak görülebilir. Bununla birlikte, her insanın kendine özgü düşünce yapısı vardır. Herkesin kendine ait düşünce dünyası olduğuna göre, dili kullanma yöntem ve becerisi de farklı olacaktır.

Bunun yanında elbette, dil, yalnızca kelime, cümle, söz dizimi ve dil bilgisi kurallarına bağlılık demek değildir. Dil sadece bu boyutuyla ele alınırsa soyut, eksik, yanlış, anlamsız, tutarsız, işlevsiz ve gündelik yaşamda karşılığı olmayan canlı bir varlık olma özelliğini kaybedecektir. Bireyin, elde ettiği tecrübeler, bu tecrübeler sonucunda edindiği kazanım ve olaylara karşı geliştirilen bakış açısı, bilgisi, beğenisi, zevki, düşüncesi, hayat felsefesi, inançları, tavrı, tarzı ancak dil sayesinde gelecek nesillere aktarılabilecektir. Bir toplum geleceğe, geçmişten gelen birikimlerle ulaşmak istiyorsa dili etkili ve doğru kullanmak zorundadır. Dile gerekli itinayı göstermeyen toplumlar, her türlü düşünsel ve kültürel özellikteki kazanımları, sadece belirli bir dönem muhafaza edebilir. Düşünsel, bilimsel ve kültürel malzemeden yoksun diller de kendi içine hapsolmaya, etki altında kalmaya ve dinamiklerini kaybetmeye mahkumdur.

Kültür" kavramı, bugün insanbilimlerinin farklı alanları arasında kesin bir tanıma veya ortak vurgulara sahip değilse de genel anlamda tutarlı bir şekilde tarif edilegelmektedir. Kavramın etimolojik kökü Latince "cultura"dan gelir. İlkin ikamet etmek (sonra sömürge kavramına dönüşür), ibadetle onurlandırmak (sonra kült, inanç, tapınma kavramlarına dönüşür) ve yetiştirme/bakma anlamlarıyla kullanılmıştır. 15. yüzyılda Fransızcadan İngilizceye "çiftçilik" anlamıyla geçmiştir. Türkçeye ilk kez 19. yüzyılda Arapça "tarla sürmek" anlamındaki "hars" sözcüğü ile geçmiştir. [95]

"Kültür", bir kavramdır. Kültürün somut, başlı başına bir varlığı yoktur. Kültür, doğrudan algılanan bir varlık değildir. Algılanabilir dünyada parça parça olan olaylar ve cisimler, bir bakış açısına göre, zihinde bir araya getirilir. Gerçekte

[95] Tolga Yıldız, "Saussure'den Bakhtın'e Dil-Kültür İlişkisi: "Tümü Kapsayıcı Olgu"". **İdil Dergisi**, 3.11, 2014, s.117.

olmayan, yalnızca zihinde inşa edilmekte olan bir kavram, algılanan zihindeki içeriğini seçer, düzenler, yeni bir ilişkiler ağı ile algıları yapılandırır.[96] Böylece, kültürel alandaki içerikler; yorumlama, çözümleme ve analiz etme ile kavrama süzgecinden geçirilir.

Felsefî bir terim olarak ilk kez Herder tarafından kullanılan "kültür" terimi, "toplumların doğal durumdan çıkıp kendileri için yararlı, kendilerine göre iyi ve geçerli olan amaçlara ulaşma ve bunları gerçekleştirme yolunda gösterdikleri tüm etkinlik ve bu etkinlikler sırasında meydana getirdikleri tüm ürün ve yaratımlar anlamında kullanır"[97] Bu yaratımlar, bir ulusun kendi öz değerlerinden oluşabileceği gibi başka ulusların ortaya koyduğu ürünlerden de etkilenebilir.

Kültür, bir milletin asırlar boyunca oluşturduğu yaşam tarzlarının kodlarını içine alan hafıza gibidir. Kültür, milletin yüzyıllar boyunca ilgi, algı, tutum ve davranışlarla tezahür eden yaşam biçimi, maddi ve manevi değerler toplamı olup nesilden nesile bir miras olarak aktarılagelmiştir. Tarihi, sanatı, edebiyatı, düğünleri, bayramları, şiirleri, şarkıları, türküleri… ait olduğu milletin dilinden, gelenek ve göreneklerinden izler taşır.[98]

Kültürü bir kavram, bir araştırma konusu ya da bir sorunsal olarak ele alan her bir disiplin ya da yaklaşım, ona farklı farkı değerler ve anlamlar yüklemekten geri durmaz. Söz konusu bu farklılık, kültür kavramına yüklenen anlamın, zamana, mekâna, toplumlara ve bu toplumlardaki bireysel ve toplumsal (ekonomik, siyasi vb.) ilişkilere göre değişmesinden, farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır.[99]

Dilin sözvarlığını geliştiren, sanatsal ve edebi yönden nitelikli ürünler çıkarmasını sağlayan, yapı olarak işlevselliğe olanak tanıyan o dili konuşan insanların kültürü, yaşam felsefesi ve hayat görüşüdür. Kültür, dil sayesinde kendine

---

[96] Ruhattin Yazoğlu, "Dil- Kültür İlişkisi", **Ekev Akademi Dergisi** Yıl: 6 Sayı: 11 (Bahar), 2002, s.34.

[97] Şerefettin Adsoy, "Necati Öner'in Dil Hassasiyeti", **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 9, Cilt: 9, Özel Sayı, 2019, s.332.

[98] Ali Göçer, "Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine"**, Türk Dili**, Cilt: 729, 2012, s.50.

[99] Güdek, **Dil, Kültür ve Medya İlişkisi Bağlamında Egemen Medya Diline Eleştirel Bir Bakış: 2003 Irak'ın İşgali Ya da Amerika'nın Irak Savaşı Örneği** s.22.

yaşam alanı bulur. Asırlardır oluşan kültürel birikimler, dil ile koruyuculuk ve canlılık kazanır. Dil, en önemli kültür taşıyıcısıdır. Bir toplumun yaşam stili, değerler dünyası, gelenekleri, görenekleri, örf ve adetleri dil yoluyla hayat bulur, dil yoluyla dünya ile tanışır ve bu yolla anlamlandırılır.

Birey, doğuştan dili ya da kültür kavramını bilerek doğmaz. Bu bağlamda, "dil de kültür de bireyüstüdür. Birey, toplumda mevcut dil ve kültür dokusunun içinde vücut bulur. Dil, asırlar boyunca kendiliğinden oluşur ve gelişir; birey de dili, aile ve toplum yoluyla edinir."[100] "İlkin, dilin asıl karakteristiği olan anlamın bilinç edimleri ile birlikte başlayıp bitmemesi, bunlardan kopup bunları aşan bir varlık kazanabilmesi, dili birey üstü yapar. Sonra, dili bir kişi yaratmamıştır, biz bu dokunun içinde doğar, onun içinde büyürüz, dilin birey üstü oluşu bir de bu yüzdendir."[101]

Nesnelerin dünyası ve özelliği, dilde bu nesnelerin farklı kullanımlarının ortaya çıkmasına da imkân sağlamıştır. Nesnelerin durumu, o dildeki kültürel özelliklerin dile yerleşmesi, kullanılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına olanak sağlamıştır. "Kısaca denilebilir ki kültürlerin doğayla ve nesnelerle olan ilişkileri onların yeni kelimeler türetmelerine neden olmaktadır ve yaşadıkları ortamla dilleri etkileşim içindedir. Diller içinde konuşulduğu kültürden etkilenirken, dil de kültürün önemli unsurlarından biri olması sebebiyle kültürü oldukça fazla etkilemektedir.[102]

1.14. KELİME DÜNYASININ BİLİMSEL AÇILIMI: SÖZCÜKBİLİM

Her bilimsel disiplin, ele alındığı konuya ilişkin terminoloji ile anlatılır ve öğretilir. Aynı terimlerle farklı noktaların kastedilmesi ya da aynı kavram için pek çok farklı terim kullanılması sebebiyle söz ifadesi, sözcük ya da kelime kavramlarını içine alacak şekilde düşünülmüştür.

---

[100] Adsoy**, "Necati Öner'in Dil Hassasiyeti"**, s.337.

[101] Yazoğlu, "**Dil- Kültür İlişkisi"**, s.27.

[102] Elif Sıkı, **Yabancı Dil Öğretiminde Kültür Farkındalığı Yaratma ve Kültürlerarası İletişim Becerilerinin Geliştirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s.16.

Sözcük kavramını anlamak için öncelikle söz kavramının karşıladığı anlamı bilmek gerekir. Günay Karaağaç'a göre söz; bağlama göre, kelimeden öbeklere; yargı birimi sayılan cümleden cümle üstü birimlere, dilin mesaj değeri olan küçüklü büyüklü türlü birimlerini karşılayan çatı bir göstergedir.[103]

Kelime/sözcük (<sö-z+cük), kavramı ile ilgili olarak pek çok kişi tarafından birçok tanımlama yapılmış ve görüş ortaya atılmıştır. Bunların başında Türk Dil Kurumu'nun yaptığı tanım gelmektedir. Burada, kelime, (TDK, www.tdk.gov.tr) anlamlı ses veya ses birliği, söz, sözcük, lügat anlamında kullanılmıştır. Ayrıca "sözcük", Arapça kökenli olan "kelime" kavramına karşılık olarak üretilmiştir.

Kelime hazinesi çalışmalarında farklılaşmaya yol açan kelime tanımları, tanımlamayı yapan kişilerin kelime kavramına yaklaşım tarzlarına göre değişiklikler göstermektedir. Bazıları, tanımlarında belirleyici öge olarak şekli, bazıları anlamı esas almakta, bununla birlikte bazıları da şekil ve anlamı bir araya getirmeye çalışmaktadır.[104]

Kelimelerin şekline göre yapılan vurgu söz konusu olduğunda Nadir Engin Uzun'un "Yazıda, iki ucuna birer boşluk verilerek yazılan öge." şeklinde yaptığı tanım önemlidir.[105] Burada boşluktan kasıt dilin sistematiğine bağlı olarak getirilebilecek yapılardaki genişliktir. Lakin bu tanımda gözden kaçan husus, kelimelerin sadece biçimsel özelliklerine değinip anlamsal çıkarımları göz ardı etmektir.

Kelimelerin anlamsal boyutu söz konusu olduğunda, ayrı yazılan ve anlam boyutunda değer taşıyan sözcükler akla gelir. Lakin edatlar ve bağlaçlar tek başlarına bir anlamı yeteri kadar ifade etmezler. Bulunduğu dil örgüsü içinde gramatikal bir görevde kullanılırlar. Ayrıca eş sesli kelimeler, çok anlamlılık bildiren örüntüsü nedeniyle yeni anlamları karşılaması dikkate alındığında kelimelerin sadece anlamsal

---

[103] Günay Karaağaç, **Dil Bilim Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara, 2013, s.713.

[104] Mehmet Kurudayıoğlu ve Özay Karadağ, "Kelime Hazinesi Çalışmaları Açısından Kelime Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme" **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 25, Sayı 2, 2005, s. 293-307.

[105] Nadir Engin Uzun, **Biçimbilim Temel Kavramlar**, İstanbul: Papatya Yayıncılık, 2006, s.14.

boyutunun tarif edilmesi, konunun kapsayıcı mahiyetiyle uyuşmadığı anlaşılmaktadır.

Ergin'in konuya ilişkin tanımı, kelimelerin anlam ve şekil boyutunun aynı ölçüde ele alınarak oluşturduğu bir tanımdır. Ergin, "Manası veya gramer vazifesi bulunan ve tek başına kullanılan ses veya sesler topluluğudur." diye tanımlamaktadır.[106] Bu ifadeden hareketle, bazı ayrı yazılan birleşik kelimelerin bu tanımlamayı yetersiz bıraktığı açıktır.

Değişen dünyada, okuyan ve araştıran insanın bilgiyi anlama ve anlatma ihtiyacına istinaden günümüz insanı, sosyalleşmeye giden yolda iletişim ve etkileşime her zamankinden çok daha fazla ihtiyaç duymaktadır. İnsanoğlunun her geçen gün artan ilgisi ve merakı, kendisini başka dilleri öğrenme ve anlama noktasına daha çok yakınlaştırmaktadır. Dil öğreniminde başvurulan kaynaklar görsel, işitsel ve basılı materyallerdir. Basılı materyaller içerisinde sözlükler, dilbilimin başvuru kaynağı niteliğinde olan temel eserlerdir. Sözlükler, bir dilin içerdiği sözcükleri alfabetik olarak kapsayan, o dilin deyim ve örnek cümlelerini içinde barındıran önemli başucu kitaplarıdır.

Kelime hazinesi ya da söz varlığından kasıt sadece sözcük değildir. Aynı zamanda bu sözcüklerin insan zihninde kavram alanı oluşturan anlamlı bir ses birliklerinin olması gerekir. Nitekim, Zeynep Korkmaz, "sözcük/kelime"yi şu şekilde tanımlar: "Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan ve tek başlarına zihindeki belirli kavramlara karşılık olan somut veya soyut söz kalıplarıdır: somut ve soyut kavramlar arasında ilişki kuran dil birlikleridir."[107] Tahsin Banguoğlu, "sözcük/kelime"yi, "bir veya birkaç heceden meydana gelmiş, her dile göre ayrı anlam birlikleridir." şeklinde tanımlamaktadır.[108] Enise Kantemir sözcüğün, "anlam

[106] Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.95.
[107] Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3.baskı, Ankara, 2009, s.6.
[108] Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 2007, s.144.

taşıyan ve cümlenin kurulmasında etken rol oynayan ses ya da ses topluluğu" şeklinde tanımını yapmaktadır.[109]

Sözcükçe (Fr. Lexique) ya da sözlük, bir dildeki sözcüksel birimlerin tümünün ya da bir bölümünün tanımlarını, söyleyişlerini, kullanımlarını ve dilbilgisel ulamlarını verir. Bir dilsel topluluğun üyelerinin kendi aralarında kullandıkları sözcüklerin tümüne "sözcükçe" denir.[110]

Sözcükbilim, dilbilim geçmişi açısından yeni olan ve üzerine yapılan çalışmaların son yıllarda ivme kazanarak arttığı, bir bilim dalı olmasından çok, araştırma, karşılaştırma ve uygulama alanı olarak ortaya çıkan bir daldır. Nitekim, Aksan'a göre sözcükbilim, "dilin sözvarlığını, yani sözcüklerini, türetmede görev alan biçimbirimlerini, bileşik sözcük, deyim, atasözü, kalıplaşmış söz gibi ögelerini incelemeye yönelen, bu öğelerin kökenlerini, oluşumlarını araştırarak biçim ve anlam açısından gelişmelerini saptamaya çalışan bir dilbilim dalıdır"[111]

Sözcükler, bir dilin yalnızca söz varlığını işaret eden anlamsal dünyayı ifade etmezler. Diğer dilbilgisi yapılarının oluşumunda ya da kendi oluşum sürecini meydana getirirken başka anlamsal ve gramatikal formlar oluştururlar. Bu noktada, sözcük ses, anlam, diziliş vb. dil görünümleri ile ilgili açıklamaların kesişme noktasıdır. Sesler etkileşime girerken, tümceler oluştururken, çokanlamlılık ortaya çıkarken çoğu zaman sözcük merkezli açıklamalar yapılır. Türkçe dilbilgisinde ses uyumları, ünsüz benzeşmeleri, vurgu yerleşmesi hep sözcük sınırlıdır; ses uyumu sözcük içinde kalır, ünsüz uyumu sözcüklerin son sesine, vurgu da son hecesine uygulanır.[112]

Arka plan ve kökeninde Descartes felsefesi yatan ve üretici dilbilgisi (generative grammar) adını taşıyan kurama göre, "bir dil kullanımında, sınırlı sayıda sözcükle sınırsız sayıda cümlenin biçimini ve özgül anlamını olanaklı kılan

[109] Enise Kantemir, **Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Engin Yayınevi, Ankara, 1997, s.178.
[110] Günay, V. Doğan, "**SözlükBilime Giriş**", İstanbul, 2007, s. 28.
[111] Doğan Aksan, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu- Türk Dil Kurumu Yayınları, 3.Cilt, 2009, s.13.
[112] Uzun, **Biçimbilim Temel Kavramlar**, s.13.

kuralların oluşturduğu bir sistem söz konusudur. Chomsky'e göre bu "üretici dilbilgisi"dir."[113]Amerikalı ünlü dilbilimci Noam Chomsky'e göre bu sözdizim yaklaşımında insan zihni, kendiliğinden farklı sözcüklerle ister anlamlı ister anlamsız farklı kombinasyonlar eşliğinde cümleler oluşturur. Yine üretici dilbilgisel kuramının aşamalarından ilki olan Ölçümlü Kuram modelinde, sözcük dağarcığı ile sözdizimsel yapılar arasındaki bağ sözcük yerleştirme kuralları sözcük dağarcığından uygun sözcükleri seçip bunları derin yapıdaki sözcük ulamlarına yerleştirmesi ile sağlanır. Yapıya uygun sözcük yerleştirme işlemi, sözcüklerin anlamsal özellikleri ve eylemlerin alt ulamlaşma özelliklerine (subcategorizational features) ve ad seçimi kısıtlamalarına (selectional restrictions) duyarlıdır; dilbigisel yapıların oluşturulması böyle gerçekleştirilmektedir.[114]

Bir dilin tamamının ya da belirli bir dönemde kullanılmış sözcükleri, deyimlerini ortaya koyarak tanımlarını ifade eden ve diğer dillerdeki karşılıklarını ortaya koyma açısından hayati önem taşıyan sözlüklerin bir bütün olarak dilbilgisi teorileri için öneminin artan farkındalığı, bu alanda uzmanlaşmış bir dilbilimsel disiplin oluşturma ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda, Hans-Jörg Schmid'in "lexicology" adlı çalışması, konuya farklı bir bakış açısı kazandırması açısından dikkat çekicidir. Ona göre, sözlükbilim alanı genellikle üç alanı kapsar:

a) Sözcüksel yapıların ve ilişkilerin incelenmesi (ör. kelime alanları, eşanlamlı, kollokasyonlar);

b) Kelime anlamları çalışması (yani sözcüksel anlambilim);

c) Kelimelerin morfolojik yapısının ve yeni kelimelerin (yani kelime oluşumu) dizilmesinin altında yatan düzenliliklerin incelenmesi[115]

---

[113] Fatih Müldür, "Noam Chomsky'de Üretici Dilbilgisi: Derin Yapı ve Yüzey Yapı Ayrımı, Kaygı **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi"**, Sayı: 27. 2016, s. 59.

[114] A. Sumru Özsoy, "Chomsky'nin Sözdizim Kuramına Bir Bakış" **Boğaziçi Üniversitesi Dilbilim Araştırmaları**,1997, s.10.

[115] Hans-Jörg Schmid, "**Lexicology"**, In: Bernd Kortmann, ed., WSK Dictionary of Theories and Methods in Linguistics, Berlin etc.: Mouton de Gruyter., 2012, s.1.

Dil birimlerinin belli bir amaç dahilinde kullanılışı, bir cümlede, bir dil biriminin öbür birimlerle ilişkisinden kaynaklı yerine getirdiği iş ve görev, tümceleri oluşturan sözcüklerin anlam dünyası gibi etmenlerle sözlükbilim çalışmalarına yön verilmiştir.

Genel olarak sözlükbilimdeki teori ve yöntemler, yapısalcı, pragmatik, bilişsel ve psiko-dilbilimsel etiketler altında toplanabilir. İlk üç tür yaklaşım arasındaki en büyük fark, anlamın doğası ve lokasyonu ile ilgili varsayımlardan kaynaklanmaktadır: Yapısalcı teoriler, anlamın ilgili sözcük öğeleri arasındaki farklılıklarda ya da bu farklılıklardan sorumlu ve bu farklılıklardan ortaya çıkan ayırt edici anlamsal özelliklerde olduğunu düşünmektedir; pragmatik teoriler kelimelerin kullanım anlamlarını arar; bilişsel yaklaşımlar dilsel ve dilsel olmayan kavramsal bilgi arasındaki ayrımı reddeder ve kelime anlamlarının bilişsel kategorileri ve ilişkileri yansıttığını iddia eder. Psikodilbilimsel yaklaşımlar, metafor olarak zihinsel sözlük olarak adlandırılan bilişsel sistemin bir kısmına odaklanır, yapısını ve sözcüksel işleme ile ilgili bilişsel mekanizmaları modelleyebilir.[116] Yine Hans-Jörg Schmid'in bu yönteminden hareketle, sözlükbilimdeki biçimle ilgili içerikten ziyade içerikle ilgili konular, biçimsel yaklaşımlardan ziyade, işlevsel yaklaşımlar ve diachronik perspektiften ziyade, senkronik üzerine düşünme yerinde olacaktır.

En genel tanımıyla da sözcükbilim veya leksikoloji, bir dilin söz varlığını oluşturan sözcükleri yapıları ve anlamları bakımından inceleyen, sözcüklerin köken yapılarını araştıran, biçim ve anlamlarında yaşanan gelişimi, değişimi inceleyen bir dilbilim dalıdır.[117] Biçimbilim, kökenbilim, sözlükbilim, anlambilim, lehçebilim ve adbilim gibi dilbilim alanları sözcükbiliminin alt dalları olmakla birlikte son dönemlerde bu dalların müstakil bir çalışma alanları olduğu durumu göz önüne alındığı da görülmektedir. Bundan hareketle bu çalışmamızda, leksikoloji yani sözcükbilim kavramı üzerinde durulacaktır.

---

[116] Schmid, Hans-Jörg**, "Lexicology"**, s.1-2.

[117] Şükrü Haluk Akalın, (2010), "Sözlük Bilimi ve Sözlükçülük", **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, 698, s. 164.

Sözcük bilimcilerin bir dilin sözvarlığına ilişkin bilmek istedikleri temel konular şunlardır:

1. Bir dilin sözvarlığının güncel veya geçmişteki durumu.
2. Dilde yeni sözcükler, yeni anlatımlar, sözcük oluşum süreçlerinin üretkenliği.
3. Yeni bir sözcüğün tutunma derecesi, kullanım yaygınlığı ve sıklığı.
4. Belirli bir toplumsal grup, yaş grubu, alt kültür veya meslek tarafından kullanılan kısıtlı sözvarlıkları.
5. Sözcüklerin kökeni, tarihi, doğuşu, ölümü.
6. Sözcüklerin anlamları, sözlüksel çerçeveleri, girdikleri dil bilgisel yapılar, kısıtlandıkları durumsal bağlamlar veya tipik olarak göründükleri bağlamlar.[118]

Çalışmamızın ana temasını teşkil eden basın dili özelinde kullandığımız "gazete dili, herhangi bir yazılı metindeki dilden farklıdır. Çünkü bir edebî eserin dili, yazarının bireysel kullanımını; gazete dili ise dönemin dil kullanımını yansıtır. Edebî eserde bir yazara ait dilsel kullanım, gazetede birden çok yazara ait bir dilsel kullanım söz konusudur. Her bir metin (siyaset, ekonomi, spor, magazin…) ayrı bir yazar tarafından ele alınırken gazete metinlerinin aralarında bir dilsel bütünlük olması gerekir. Bu yüzden gazete dili genellik niteliği taşır.[119] Gazeteler, öğrenme açlığı ve dinmeyen merak duygusuna sahip okurun daha fazla ilgisini çekmek, kitleleri istendik şekilde harekete geçirip o çevrede düşündürmek, haber üretme, haberi yayma ve yayınlama şekillerini ortaya koyma adına, sahip olduğu dilin söz dağarcığından faydalanır.

[118] Sevil Hasırcı, **Türkçenin Söz Varlığı Açısından Gazetelerin İncelenmesi (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s.4. (www. linguistics. humanity. ankara. edu.tr, 2006)'dan aktarılmıştır.

[119] Hasırcı, **Türkçenin Söz Varlığı Açısından Gazetelerin İncelenmesi (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah)**, s.5.

İKİNCİ BÖLÜM
1950 YILI MİLLİYET GAZETESİNE SÖZCÜKBİLİM AÇISINDAN BİR BAKIŞ

2.1. İHTİYAÇ SERÜVENİNDEN AYDINLIK GELECEĞE: DİL DEVRİMİ

Yakın tarihimizin önemli gelişmelerinden biri olma özelliği taşıyan, Cumhuriyet'in kuruluşundan dokuz yıl sonra yaşama geçen, yenileşme ve sadeleşme düşüncesinin eyleme dökülmesiyle ortaya çıkan "Türk Dil Devriminin" oluşması ve olgunlaşmasını sağlayan bazı nedenler, düşünsel birikimin arka planı vardır. Toplumsal yaşamı ilgilendiren ve gerçekleşmesi zorunlu görülen bir gelişmenin tek bir kişi, zümre ya da gruba bağlı kaldığı düşünülemez. Dil devrimiyle, halk ile aydınlar arasındaki uçurum ortadan kaldırılarak bilimde, teknolojide, eğitimde, kültürde, sanatta dil birliğinin olması gerektiği ön planda tutulmuştur.

Tanzimat dönemi, özellikle alfabe sorunun ve beraberinde getirdiği tartışmaların yaşandığı bir dönemin adı olmuştur. Avrupa'ya özellikle Fransa'ya giden, gittikleri yerlerin kültürü, eğitimi ve dilinden etkilenen Osmanlı düşünür ve aydınları, sahip oldukları alfabe ve dil ile öğrendikleri dilleri karşılaştırma imkânı bulmuş, alfabe konusunda görülen eksik ve aksaklıkları tecrübe etme şansı yakalamışlardır. Gelişen Avrupa'nın dillerinin, Latin kökenli alfabe ile vücut bulduğu, hatta Latincenin Arapçadan daha üstün bir dil olduğu bile kimi çevrelerce kabul edilmiştir. Lakin Tanzimat döneminde dini hassasiyetleri yüksek olan Namık Kemal gibi aydınlar Kur'an'da kullanılan harflerden Latin harflerine geçişe sıcak bakmamış, geleneğin yeni harflerle bozulup unutulacağı korkusuna kapılmışlardır. Latin harfleri, Türk milletinin geçmişi ile bilimsel irtibatını tamamen yok edeceği, geleneğine yabancı nesillerin yetişmesine neden olacağı düşülmüştür. O dönemde Müslümanların nezdinde, Türklerin Hristiyan olacağını sanacaklar bile vardı.

Osmanlının uzun zamandan beri uygulamaya çalıştığı eğitim sistemi artık geçerliliğini yitirmiştir. Arap harfleri zaten tartışılmaya başlamıştır. Münif Efendi 1851'de yayımladığı "Kavaid-i Osmaniye" adlı kitabında yazı sorununa değinmektedir. Eserinde, Türkçe'de olup da Arap harfleriyle gösterilemeyen sesler için çözüm aranması gerektiğini belirtir.[120]

Arap harflerinin ortaya çıkardığı güçlükleri ortadan kaldırmak için genel olarak üç önerinin belirdiği görülür. Bunlar;

a) Yazının sağdan sola değil soldan sağa yazılması,

b) Hareke kullanılması,

c) Harflerin bitiştirilmeden Latin harfleri gibi ayrı yazılması.[121]

Bu adımların hiçbiri daha sonradan kabul görmemiş ve birer öneri olmaktan öteye geçememiştir. Osmanlı aydını alfabe ve dil bağlamında, sorunun varlığını tespit etmiş lakin sorunlara çözüm arama noktasında eksik kalmıştır. Mevcut harflerin yazımı ve okunmasının güç olduğu dönemde, gazetelerin bu durumdan olumsuz etkilenmesinin önüne geçilmesi konusunda herhangi bir aşama kaydedilmemiş, sorunun kaynağına tam olarak inilememiştir.

1926 yılı itibariyle alfabe tartışmalarının yeniden ciddi boyutlara ulaşmaya başladığını görüyoruz. Latin esaslı bir alfabenin kabul edilmesini isteyenler genel olarak; mevcut yazının zor öğrenilmesi, imlanın zorluk yaratması gibi görüşleri yayıyorlardı. Alfabenin değiştirilmesinin uygun olmayacağını söyleyenler ise; yüzyıllardır aynı alfabenin kullanıldığını, kültürün zarar göreceğini, öğrenmenin söylenildiği kadar zor olmadığını, ayrıca Batı dillerinin imlasının daha zor olduğuna dikkat çekiyorlardı.[122]

---

[120] Hakan Cucunel**, Türk Dil Devriminin Ulus Devlet Olma Sürecine Katkısı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, s.90.

[121] Cucunel, **Türk Dil Devriminin Ulus Devlet Olma Sürecine Katkısı**, s.91.

[122] Sezer Maralli, "Harf İnkılabı'nın Uygulanması ve Birtakım Etkileri", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tarih Dergisi**, Cilt: 2, S: 1, 2019, ss. 118.

Latin harflerinin kabul ve uygulanmasını temin etmek için Atatürk'ün de görüşleri alınarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bir heyet oluşturulması ve çalıştırılması kararlaştırılmıştır. Harf İnkılabı'nı gerçekleştirmek için "Dil Encümeni" adıyla kurul kurulmuştur. Dil Encümeni, Dil Heyeti ya da Dil Komisyonu gibi adlarla anılan bu kurul önce üçü mebus, üçü MEB görevlisi ve üçü de uzman olmak üzere dokuz üyeden oluşturulmuştur. Bu üyeler: Falih Rıfkı (Atay), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Ruşen Eşref (Ünaydın), Darülfünun müderris muavini Ragıp Hulusi (Özdem), Darülfünun eski muallimlerinden Ahmet Cevat (Emre), öğretmen Fazıl Ahmet (Aykaç), Dışişleri görevlilerinden İbrahim Osman (Karantay), Talim ve Terbiye Dairesi Reisi Mehmet Emin (Erişirgil) ve Talim ve Terbiye Dairesi Üyesi Mehmet İhsan (Sungu)'dur.[123] Dil Encümeni 26 Haziran 1928'de Ankara'da Eğitim Başkanlığında ilk toplantısını yapmış ve ilk toplantıda bir alfabe komisyonu ile Gramer komisyonu kurulmuştur. Alfabe Komisyonu'nun görevi, Türkçedeki seslerin sayı ve niteliklerini ortaya koymak, bütün harflerin öz değerlerini incelemek, seçim için esaslar geliştirerek Türkçenin yeni harflerini saptamak ve uygulama kurallarını belirlemekti.[124] Bu encümenin hazırladığı tasarıda, ne Arap alfabesindeki harfler dikkate alınmış ne de Avrupa dillerindeki yazılarda görülen ch, sch, tsch gibi ikili, üçlü ve dörtlü harflere yer verilmiştir. Alfabede yer alacak olan c, ç, s, ş, j, ğ gibi harfler de başka dillerin alfabelerinden alındığı hâlde, ses değerleri bakımından Türk alfabesine uyarlanmıştır.[125]

Atatürk'ün yazı devrimi konusundaki dayandığı gerekçe, Arap dilinin ihtiyaçlarından doğmuş olan Arap yazısının Türk dilinin ihtiyaçlarını karşılayamaması, bundan doğan okuyup yazma güçlüğünün sosyal ve kültürel gelişmelerin önünü tıkamış olmasıdır. Türklerin İslamlığı kabulünden sonra kullanageldikleri Arap yazısı gerçekten de Türkçenin yapı ve işleyişine uygun bir yazı sistemi değildi. Altay dil ailesine bağlı olan Türkçenin eklemeli (iltisaklı), Sami

[123] Cengiz Dönmez, "Atatürk ve Harf inkılâbı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C:27, S:79, 2011, s.48.
[124] Yasemin Doğaner, "Elifba'dan Alfabeye: Yeni Türk Harfleri", **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, Cilt:2, Sayı:4, 2005, s.33.
[125] Zeynep Korkmaz, "Atatürk ve Dil Devrimi", **Türkler Cumhuriyet**, 17.Cilt, 2001, s.57.

dil ailesinden gelen Arapçanın ise bükünlü (tasrifli) bir dil olması, alfabede Türkçe açısından önemli sorunlar ortaya çıkarıyordu. En büyük sorun da iki dil arasındaki ses yapısı ayrılığından kaynaklanıyordu.[126]

Dil encümeninin kurulması ve yeni rakamların kabul edilmesinin ardından, 1 Kasım 1928 tarihinde, 1353 sayılı 11 maddelik bir kanunla Yeni Türk Harfleri resmen kabul edilmiştir. Eğitim ve öğretimin bütün kurumlarında, yeni harfler kullanılmaya başlanmıştır. Her türlü basın ve yayın işlerinde, devletin bütün kurumlarında yapılan yazışmalarda, Yeni Türk harflerinin kullanılması zorunlu kılınmıştır.[127]

Yeni Türk harflerinin kabulüyle, yabancı kelimelerin Türkçenin yapısına ve fonetiğine ne kadar yabancı olduğu anlaşılmış, Arapça ve Farsça birçok kelime kendiliğinden kullanılmaz bir hale gelmiştir. Türkçenin korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar sistematik ve planlı bir kurul ile yürütülmeliydi. Bizzat Atatürk'ün talimatı ile oluşturulan, başkanlığını Samih Rıfat'ın yaptığı ve 12 Temmuz 1932'de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin amacı, Türk dilinin kendine özgü güzellik ve zenginliklerini ortaya çıkarmak, dünyadaki bütün diller içinde Türkçenin prestijini artırmaktır. 26 Eylül-5 Ekim 1932 tarihleri arasında Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan Birinci Türk Dili Kurultayı sonunda Kurumun "Lügat-Istılah, Gramer-Sentaks, Derleme, Lenguistik-Filoloji, Etimoloji, Yayın" adları ile altı kol hâlinde çalışmalarını sürdürmesi kabul edilmiştir. Sonraki kurultaylarda bu kollardan bazıları ayrılmış, bazıları tekrar birleştirilmiş; fakat ana çatı değiştirilmemiştir. 1934'te yapılan kurultayda Cemiyetin adı, Türk Dili Araştırma Kurumu; 1936'daki kurultayda ise Türk Dil Kurumu olmuştur.

Türk dil devrimini zorunlu kılan nedenler, Türkçeyi yabancı dillerin tesirinden kurtarmak, Türkçenin gramer ve sesletim özelliklerine uygun sözcüklerin tespit edilmesini sağlamak, Türkçemize yerleşmiş ve toplumun geneli tarafından benimsenmiş sözcükleri, dilden atmayarak kullanmak, Türk dilinin, kendine yeten,

[126] Korkmaz, "**Atatürk ve Dil Devrimi"**, s.56.
[127] Cucunel, **Türk Dil Devriminin Ulus Devlet Olma Sürecine Katkısı**, s.104.

köklü bir uygarlık dili olduğunu kavratmak ve dilin gelişimine hizmet etmektir. Devrim için halk dilindeki ögelerin araştırılıp ortaya konması, özellikle Arapça ve Farsça kelimelere karşılık bulma çalışmaları ana hedef olarak belirlenmiştir. Türkçenin bütün bilim, sanat ve teknik kavramları karşılayacak şekilde gelişmesini sağlayan eylemleri hayata geçirme, devrimin adı ve ruhu olmuştur. Devrim sadece sözcük türetme çabasıyla oluşmamış, Türkçenin işletilemeyen ek-kök veya gövdeleri işlerlik de kazanmıştır. Türk diline yeni sözcükler, yeni kavramlar kazandıran Türk Dil Devrimi, sadece kelime türetmekle sınırlı kalmamış düşüncenin yenileşmesi ve dönüşmesini de sağlamıştır. Türkçenin sadeleştirilmesi, zenginleştirilmesi, yenileşmesi ve kamuoyuna bunların benimsetilmesi için her yayın aracından faydalanılması esas kabul edilmiştir.

"Yeni yazı ile basılmış kitap sayısının kısıtlı olması, halka yeni harfleri öğretecek, bu konuda bilgili ve deneyimli öğretmenlerin ve aydınların azlığı ister istemez harflerin öğretilmesinde gazetelerin ön plana çıkmasına neden oldu. Basın zaten bu dönemde böyle bir görevi gönüllü olarak da üstlenmişti."[128]

"Cumhuriyet kadrolarının toplumsal, siyasal, kültürel yaşama getirdiği değişiklik ve yeniliklere karşı genel olarak olumlu bir tavır takınan dönemin basını, harf değişikliği konusunda da çeşitli eleştirilere karşın genel olarak pozitif bir tavır takınmış; yeni harflerin benimsenmesine ve öğrenilmesine hükmü çerçevesinde katkı sağlamıştır. Akşam, Milliyet, Cumhuriyet gibi dönemin büyük gazeteleri, sayfalarında yeni alfabe derslerini yer verirken, Hâkimiyeti Milliye, Vakit, Resimli Gazete gibi yayınlar da yeni yazıya ilişkin ders metinlerini yayınlamaya başlamışlardır."[129]

Çalışmamızın inceleme alanını oluşturan Milliyet gazetesinin harf inkılabına karşı tutumu son derece dikkat çekicidir. Gazetenin harf inkılabından önce bile bazı bölümlerde Latin harfleriyle yayın yaptığını görebiliriz. Milliyet yazarları, yeni

[128] Nalan Ova, **Harf İnkılabı ve Türk Basını (1928-1929): Vakit, İkdam ve Hakimiyet-i Milliye Örnekleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s.71.

[129] Hanifi Kurt, "Harf Değişikliği ve Basının Yeni Harflere Geçerken Takındığı Tutum", **Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 19, 2013, s.116.

alfabenin oluşturulmasını salt bir harf devrimi olarak görmemekte, Türk dilinin böylelikle yabancı dillerin etkisinden kurtulacağını da belirtmektedirler.[130]

Milliyet gazetesinin o dönemde yazılmış harf inkılabına ilişkin haberlerin içerik analizine baktığımızda, halkın genelinin Latin harflerinden memnun olduğu anlaşılmakta ve Latin harflerine geçiş sürecinin sanıldığından daha rahat olacağı inancı taşımaktadır. Nitekim, "Milliyet Gazetesi, Türk matbuatının tamamen yeni Türk harfleriyle yayınlanmasının bütün kesimlerde büyük sevinç ve heyecan yarattığını "Gazetelerimizin yeni şekli beğenildi" başlıklı haberle duyurmuştur. Tamamen yeni harflerle çıkan gazetelerin her taraftan memnuniyetle ve ilgiyle izlendiği belirtilen haberde, İstanbul gazetelerinin tam bir Avrupa çehreli gazeteler benzediği vurgulanmıştır."[131]

2.2. YAŞAYAN VARLIĞIN GELİŞİMLİ DOĞAL SÜRECİ: DİL DEĞİŞİMİ

Dilin canlı bir varlık olarak gelişmeye, yenilenmeye ve değişmeye açık bir yapısı vardır. Çünkü dil dediğimiz olgunun toplumla beraber yaşadığı düşünülürse, toplumun yaşadığı ticari ilişki, tarihsel ve coğrafi yakınlık, dini temas, kültürel alışveriş, bilimsel ve teknolojik yeniliklerden bağımsız düşünülmesi beklenemez. Toplumla beraber yaşayan diller, iletişimi sağlayan anlaşma aracı olarak etkileşimde olduğu toplulukla kelime alışverişinde bulunmuşlardır. Bu etkileşim ve değişim çift taraflı olabileceği gibi daha çok teknolojik, ekonomik, bilimsel ve kültürel açıdan üstün olan dilin diğer dile baskın gelmesi sonucu ihtiyaçtan oluşmuştur. Diğer dillerden, sözcük ve sözlük kalıpları alınarak yeni dil bilimsel birimlerin ortaya konması, başka dillerden temel ve yardımcı morfemlerin alınması, terimlerin ve bazı gramatikal yapıların ödünçlenmesi tarih boyunca diller arasında görülen etkileşimin sonucudur. Türkçenin tarihi gelişimini göz önüne aldığımızda, tarih boyunca çeşitli dillerle ve çeşitli yollarla az ya da çok etkileşim içerisine girmiştir. Türkçe, bu

[130] Ayla Acar, "Türkiye'de Latin Alfabesine Geçiş Süreci ve Gazeteler", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 41, 2001, s. 16.

[131] Kurt, "**Harf Değişikliği ve Basının Yeni Harflere Geçerken Takındığı Tutum"**, s.121.

etkileşim sürecinde, çeşitli dilleri etkileyen dil konumunda bulunmasından ziyade çeşitli dillerden etkilenen yapıda durmuştur. Türkçe, 8.yüzyılda, Uygurlar döneminden itibaren özellikle dini inanış eksenli duruşundan ötürü Maniheizm ve Budizm'i benimsemiş, bu inanç sistemleriyle ilgili dile pek çok sözcük girmiştir. Bu dönemde, Çince, Sanskritçe, Soğdca ve Toharcadan alınan kelimeler, din algısının yerleşmesi ve sosyokültürel yapının değişmesiyle ortaya çıkmıştır. Ayrıca yine Eski Türkçe döneminde, Moğolcadan alınan kelimelerin varlığı da yadsınamaz. Türk tarihi ve kültüründe dönüm noktası sayılabilecek diğer bir gelişme, Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın 10.yüzyılda resmî olarak İslâm dinini kabul etmesidir. İslamiyet'in kabulü, din değişikliğinin yanında Arap-Fars medeniyet dâiresine girildiğinin göstergesidir. Selçuklulardan itibaren bilim ve öğretim dili olarak Arapça, edebiyat dili olarak Farsça kullanılmaya başlanmıştır. Bu yolla pek çok Arapça ve Farsça sözcük, Türkçeye girmiş, Farsça ve Arapça ile çeşitli edebî ve kültürel bağlantılar oluşturularak Arap alfabesi kullanılmaya başlanmıştır.

16. yüzyılda Fransızlarla ticari ve kültürel yönden başlayan ve gelişen ilişkiler, "Fransızca kelimelerin Türkçeye geçişi, yenileşme veya Tanzimat döneminde yoğun olarak ortaya çıkmıştır. Türkçenin kelime hazinesi ve terminolojik sistemi söz konusu dönemden itibaren gözle görülür bir şekilde değişmiştir. Buna bağlı olarak dille sağlanılan genel ulaşım ve iletişim alanında da yeni yönelimler oluşmuştur. Söz gelimi, her türlü siyasî, ekonomik ve kültürel faaliyet alanlarını içeren bilgi aktarımı, bütün dil-kullanım alanlarında yoğunlaşmıştır."[132] 19. yüzyılla birlikte Türkçe, İngilizcenin etkisi altına girmiştir. Amerikan etkisi dolayısıyla İngilizce kelimelerin girişi de hızlanmıştır. 1980'lerden sonra bu etki daha da yoğunlaşmış, İngilizce eğitim, radyo ve televizyon yayınları artmış, iş yerlerine, dükkanlara yabancı adlar verilmesi yaygınlaşmıştır. Bu yolla etkileşim içinde bulunan dillerin hem sözcük hem de sözdizimi yapılarında değişimler meydana gelmiştir.

[132] Nermine Memmedova, "Akraba Olmayan Dillerin Birbirine Etkisi ve Bu Etkileşimin Sonuçları", **Milli Folklor Dergisi**, Sayı. 83, 2009, s.124.

Dil değişikliği ya fonolojik, morfolojik, semantik, sözdizimsel ya da başka bir dilin özellikleri üzerindeki dilin çeşitli sebeplerden ötürü zaman içinde değişmesi olgusudur. Böyle bir değişiklikle yeni sözcükler, yeni telaffuzlar, yeni anlamlar ve hatta yeni gramer yapıları türetilebilir ya da ödünç alınabilir, yenileri alınırken eski formlar ve anlamlar kullanımdan kaldırılabilir. Dil değişikliği aynı zamanda yeni bir dil öğesi olarak bir konuşma topluluğundaki birkaç popüler ve saygın insan tarafından kullanılır ve bu durum toplumun diğer üyeleri tarafından benimsenir ve norm olarak kabul edilir.

Dil çeşitli sebeplerle değişir. Dil onu konuşanların hayat tarzını yansıtır. Yaşam şekilleri değiştikçe diller de değişir. Yeni teknolojilerle ilgili terimlere gönderme ihtiyacı, endüstriler, ürünler ve deneyimler, dil değişikliğini yönlendirir. Teknolojinin gelişmesi ile teknolojik aletlerin, araç ve gereçlerin toplum hayatına girmesi, çağa ayak uydurma adına, ihtiyaca istinaden alınması gereken bu alet isimlerinin de toplum hayatına girmesi anlamına gelir. Dillerin ödünçleme yoluna gitmesi üç sosyo-dilbilimsel formla açıklanabilir: "moda, dış etki ve sosyal ihtiyaç". Kullanıcılarının ihtiyaçları değiştikçe dilin değiştiği yadsınamaz bir gerçektir. Bir dili kullanan bireylerin dili kullanma biçimi aynı şekilde oluşmadığından, dili kullanan bireylerin de dil değişikliğine neden olduğu bilinmektedir. Aynı şekilde, iletişimde geçerli olan dilde ihtiyaç duyulan kavramın karşılığı bulunmasına rağmen, popüler değeri olan, insanların entelektüel görünme çabasına binaen kullanılan ve yaygınlaşan yabancı sözcüklerin dilde farklı formlar oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca, kullandığımız kelimeler ve kelime öbekleri nerede yaşadığımıza, yaşımıza, eğitim seviyemize, sosyal statümüze vb. bağlıdır. Örneğin, genç kuşaklar genellikle farklı kelimeler ve kelime öbekleri kullanır. Dil edinimi sürecinden gelen varyasyonlar, yeni nesil tarafından içselleştirilir ve yayılır. Genel olarak sosyal yapıdaki değişimler, dilsel yapıdaki değişikliklere çevrilir.

Dil zaman içinde değişen, değişebilen sosyal ve canlı bir varlıktır. Sosyal bir canlı varlık olması her milletin sosyal yapısıyla ilişkili olarak değişme ve gelişebilme gücüne sahip olduğunu göstermektedir. İşte bu değişme özelliği dolayısıyla dildeki ekler, dil bilgisi ögeleri ve sözcükler geniş zaman dilimleri içinde kullanıldıkça eskirler; eskiyenleri atılır yerine yenileri alınır. Bu nedenle dilbilimciler, dili sürekli olarak yenilikler doğuran bir kaynağa benzetmişlerdir.

Bir dilin, başka bir dilden kelime ödünçlemesi, kendi bünyesinde olmayan kelimeleri, baskın olan başka bir dilden almasıdır. Alınan kelimeler, alındığı dilin fonemine ve morfolojisine uydurulduğu gibi bu yönde bir değişiklik yapmadan aynen alınıp kullanılabilir. Bu noktada, söz varlığı boyutunda yapılan kopyalamalar, genellikle, yeni veya yabancı kavramları karşılayan göstergelerin alıcı dilde mevcut olmamasından, yani, kavram karşılama ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bir diğer ifadeyle, belirli bir "sözcüksel boşluk"u (lexical gap) doldurmak için sözcük kopyalanması yoluna başvurulur.

Bir dile yabancı öğelerin girişi genel olarak şu nedenlerle gerçekleşmektedir;

1. Sosyal hayattaki köklü değişiklikler,
2. Din ve medeniyet dairesindeki değişiklikler,
3. Tercüme faaliyetleri,
4. Alfabe değişiklikleri,
5. Geri kalmışlık,
6. Dil bilinci eksikliği,
7. Çok coğrafya değiştirmek,
8. Dilin türetme yapısının kısırlığı,
9. Bilimsel ve teknolojik yenilikler,
10. Özenti-kişilerin beğenilme arzusu.[133]

Dilin şekilbilgisel formlarının ödünçleşme ihtiyacını değerlendirirken bağımsız biçimbirimlerin bağımlı biçimbirimlere veya isimlerin, sıfatlardan, sıfatların fiillerden daha kolay ödünçlendiği bilinen yaygın bir gerçekliktir. Fillerin zor ödünçlenmesinin bir nedeni de bu kelime türünün yüksek bir çekim eğilimine sahip olmasıdır. Nitekim birçok dilde fiil çekim sistemleri isim çekim sistemlerine göre daha çok karmaşık bir yapı gösterir.[134] Bir varlığı tam olarak karşılayacak isimlerin bulunması, bir varlığı çeşitli yönlerden betimlemek için sıfatların alımlanma durumu, hareket ve durum bildiren anlam dünyalarına özgü fiilleri

[133] Oğuzhan Durmuş, "Alıntı kelimeler bakımından Türkçe Sözlük", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 26, 2004, s.2.
[134] Faruk Gökçe, **Genetik Dil Bilime Giriş Altay Dilleri Sorunu**, Sonçağ Yayınları, 2015, s.46.

ödünçleme gereksinimi, prestijli ya da çeşitli sebeplerle temas halinde bulunulan dilden yeni gramatikal unsurların alınması ihtiyacını doğurmuştur. Ayrıca, çekim ve türetim ögeleri gibi biçimbilgisel unsurların kopyalanabilmesinin ön şartı yoğun söz varlığı kopyalamasıdır. Adların ve sıfatların en kolay kopyalanan unsurlar olmasının nedeni, çekim ve türetim ögelerinin aksine, bağımsız bir şekilde, bir bağlamla bütünleşme zorunlulukları olmadan kullanılabilmeleridir. Ayrıca, dillerin yeni kavramları adlandırmak için daha çok bağımsız anlamlı biçimbirimlere ihtiyaç duyması, çekim ve türetim ögelerinin zaten dilin ihtiyaçlarını karşılamada yeterli durumda olması, neden sözcükbirimlerin daha çok kopyalandığını açıklamaktadır.[135]

Dil değişiminin farklı boyutunu oluşturan diğer bir inceleme alanı fonetik hususlardır. Ses değişikliği, dil değişikliğinin ayrılmaz bir parçası olmuştur Alıcı dil, çeşitli nedenlerle verici dilden çeşitli sesler alabilmektedir. Nitekim bu yönde, yeni sözcüklerin dile kabul ediliş biçiminden dolayı fonolojik ödünçlemeler kolayca fark edilir. Bu tür sözcükler verici dilde telaffuz edildiği biçimiyle doğrudan temas sürecinde alıcı dile işitsel yoldan ulaşır. Telaffuzu ya olduğu gibi kabul edilir ya da dillerin fonolojik yapısındaki farklılıktan dolayı çok az değişime uğrayabilir, ancak yazımı kesinlikle farklılaşır. Hatta bazen ödünçlenen dildeki yerini o dilin karakteristik seslerini bünyesine katarak aldığı da görülür. Böylece sözcüğün yazılışı telaffuzuna uyarlanmış olur.[136]

Dil ilişkilerinde, bir dildeki değişimi ifade eden inceleme alanlarından biri de sözdizimidir. Sözdizimi, bir dilde en zor değişen, bu yönde en dirençli yapıyla karşımıza çıkan dil ögesidir. Özellikle yoğun ilişkilerde bulunulan ya da ilgi alanına sahip popüler eserlerden çeviri yapılırken, verici dilin sözdizimi unsurlarından yararlanılarak alıcı dile uyarlanmaya çalışılmaktadır. Uyarlama esnasında, sözdizimini oluşturan sözcükler de ödünç alınabilmektedir.

[135] İsa Sarı, "Dil Etkileşimi Bağlamında Ses-Anlam Eşlemesi ve Türkçedeki Örnekleri", **Türk Kültürü**, 2013, s.8.

[136] Emrah Gaznevi, "Lehçede Ödünçleme ve Türleri", **İdil**, 65, 2020, s. 97.

2.3. 1950'Lİ YILLARIN MİLLİYET GAZETESİNE AİT BİÇİM VE İÇERİK ANALİZLİ BAKIŞ

3 Mayıs 1950 yılında, Ali Naci Karacan tarafından yayımlanmaya başlayan Milliyet gazetesi, daha sonraki süreçte CHP devirerek iktidar olan Demokrat Parti'yi savunan ve onun politikalarını destekleyen bir yayın anlayışı benimsemiştir. Siyasi bir gazete olarak ortaya çıkmış olan Milliyet gazetesi, daha sonra magazinel haber ve içeriklere de yer vermiştir. Lakin bu durum Milliyet gazetesinin siyasi bir gazete olma özelliğini değiştirmemiştir. Atatürkçü düşünce sistemiyle Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsetmeye özen gösteren ve laik bir anlayışla haber üretmeye çalışan gazete, o dönemde Demokrat Parti genel başkanı Celal Bayar tarafından kutlama telgrafı almış, geniş bir kitlenin beğeni duyduğu saygın ve popüler iletişim aracı haline gelmiştir. Herhangi bir ayrım gözetmeksizin her tabakadaki insanların duygularını, düşüncelerini, hislerini, sevinçlerini ve hüzünlerini dile getiren halkçı bir gazete olma özelliği taşımıştır.

Gazetecilik alanında, akademik eğitim almış ve bu alanda araştırmalar yapan bilim insanlarının aksine, Milliyet gazetesi patronu konumunda bulunan Ali Naci Karacan dönemine kısa bir dikkat çekilerek bazı biçim ve şekil özelliklerine özet mahiyette değinilmiştir. Bundan hareketle, çeşitli açılardan incelenen dönemler içerisinden rastgele seçilen 1950 yılının 05 Mayıs'ı, içerik ve şekil analizli yöntem ile incelenmiştir. Gazetelerin kurumsal yapısına işaret eden logolar, göze ve dikkate hitap eden bir biçimde, okurların beğeni duygusuna sunulmaktadır. 5 Mayıs 1950 tarihli, Milliyet gazetesinin birinci sayfasının en başında, gotik harflerle yazılı Milliyet yazısı dikkat çekmektedir. Bu yazının hemen altında, Müstakil Siyasi Gazete yazmaktadır. Gotik harfli, Milliyet yazısının sol tarafında; gazetenin yayınlandığı gün, ay ve yılı, başyazarın ismi, gazetenin adresi, telefonu, kaçıncı yayım yılı olduğu ve sayısı yer almaktadır. Gotik harfli Milliyet yazısının sağ tarafında; dış haber içerikli son dakika haberinin yer aldığı bölüme yer verilmiştir.

Resim 1: 5 Mayıs 1950 tarihli Gotik Harfli Milliyet Logosu

5 Mayıs 1950 yılı tarihli Milliyet gazetesinin en son sayfası olan 8.sayfada gazetenin künyesi yer almıştır. Milliyet gazetesinin sahibinin Ali Naci Karacan, Yazı işleriyle ilgilenen kişinin Ercüment Karacan olduğu belirtilmiştir. Milliyet gazetesinin dizildiği ve basıldığı yer ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir.

Resim 2: 5 Mayıs 1950 tarihli Milliyet gazetesi künyesi

Rastgele seçilme yöntemiyle içerik analizli ele alınan 5 Mayıs 1950 tarihli Milliyet gazetesinin birinci sayfasında, 14 Mayıs tarihli seçimlere ilişkin haber ve propagandalara geniş yer verilmiştir. C.H.P'nin İzmir mitingi, Celal Bayar'ın seçim nutukları için Erzurum'a gidişi, millete sunulan parti listeleri, ayrıca İngiliz takımı Sunderland futbol takımının Türkiye'ye gelmesi konusundaki belirsizlik, "Bir Damla" başlıklı yazıda, dönemin siyasetçisi İnönü'nün "artık uyumak devri bitmiştir" sözü eleştirilerek okuyucuya aktarılmıştır.

İkinci sayfada, yurttan çeşitli haberlerin yer aldığı "Şehir Haberleri" şeklinde başlık yer almıştır. Yine aynı sayfada yer alan ve Sedat Oksal tarafından kaleme alınan "2000" Yılında Dünyada Sanat ve Medeniyet" başlıklı makale ile 50 yıl

sonraki yaşamı sanat ve medeniyet bakımından ele almıştır. Aynı sayfada, sayın doktorlara başlıklı duyuruda, bazı ilaçların eczanelere dağıtıldığı ifade edilmiştir. İkinci sayfada, "Kısa Haberler" başlıklı yazılarda, dünyada ve yurtta yaşanan çeşitli haberlere yer verilmiştir.

Üçüncü sayfada, Bedii Faik'in "Bize Göre" adlı köşesi ile dış haberlerin yayınlandığı "Telgraf-Telefon-Radyo" başlıklı bir bölüm de bulunmaktadır. Aynı sayfada, "Demokrasi Gülleri" başlıklı milli roman, Bedii Faik tarafından kaleme alınmıştır.

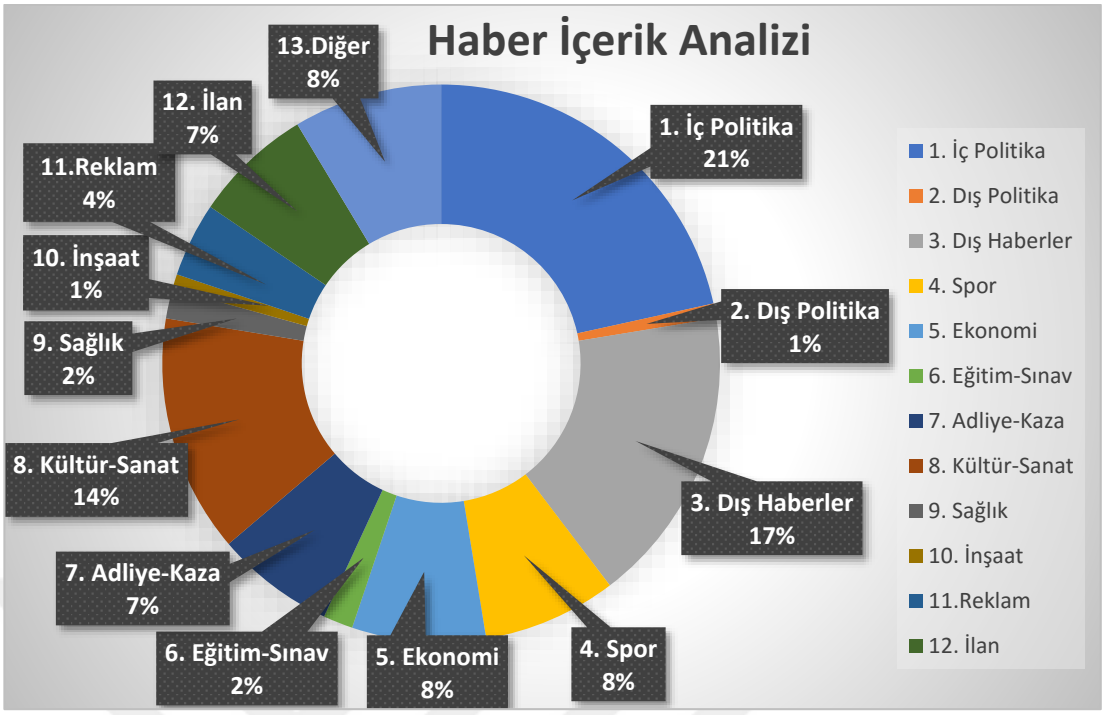
Dördüncü sayfada, tarikat şeyhinin tahliyesinin konu edindiği iç ve İngiltere'de açılan sergi gibi dış olaylara ilişkin fotoğrafların da yer aldığı "Günün Resimleri" bölümü bulunmaktadır. Ayhan isimli yazar tarafından yazılan "Fatih Sultan Mehmet" isimli tarihi roman tefrikasına yer verilmiştir. "Kadınlar İşe Karışıyor" başlıklı alanda verilen Amerikalı yazar Peter Cheney'in polisiye romanı serisi yer almıştır.

Beşinci sayfada, genelde son sayfalarda yer alan spor haberlerine yer verilmiştir. Yurt içi ve yurt dışındaki çeşitli spor dallarından haberler yer almaktadır. Nuri Bosut'un kaleme aldığı ve İngiliz futbolunu öven yazsısı beşinci sayfada yer bulmaktadır.

Altıncı sayfada, Milliyet'in İzmir, Urfa, Erzurum, Kars ve Çatalca'dan özel olarak seçilen gazetecilerin, yaklaşmakta olan seçimler ile ilgili seçim haberleri yayınlanmıştır. Aynı sayfada, Burhan Güngör'ün "Napoleon ve Terzi" adlı hikâye çevirisi bulunmaktadır. "Tarihten Yaprak" bölümünde, K.Samancıgil, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşanan hadiselere yer vermiştir.

Yedinci sayfada, "Son Haberler" bölümünün altında, birinci sayfada bulunan seçim haberlerinin devamı yer almıştır.

Sekizinci sayfada, bulmaca, reklam (radyo, çocuk maması vs.) ve ilanlar (bahçıvan alımı, İngilizce bilen ziraat mühendisi duyurusu vs.) yayınlanmıştır.

Şekil 1: 05.05.1950 Tarihli Milliyet Gazetesi İçerik Analizi

2.4. 1950 YILI MİLLİYET GAZETESİ, RASTGELE SEÇİLEN CÜMLELERDE GEÇEN KELİMELERİN SÖZCÜKBİLİMSEL İNCELEMESİ

2.4.1. Arapça Sözcükler

1- "Fakat doğu iki sene içinde **akim kaldığı** görülmekle beraber, her gün hücumlarına devam ediyor." **3. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça ʿḳm kökünden gelen, sıfat ve isim olarak kullanılan ʿaḳīm عقيم "kısır, çocuğu olmayan, bila-veled, sonuçsuz, neticesiz"[137] anlamında kullanılmaktadır. Akim kalmak kelime grubu, Arapça ʿaḳm عقم "kuruma, kısır kalma" anlamını karşılayacak şekilde kullanılmaktadır.

[137] İsmail Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2006, s.65.

2- “Bu itibarla biz sebep ve **amilleri** araştırmaktan vazgeçerek, hatta, ortada, müsamaha görmemeye müstahak bir zihniyet bulunup bulunmadığı, meselesini kale almadan, karşılıklı, emniyet havası içinde çalışan kati zaruretine işaret etmek isteriz.” **3. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça ʿml kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan ʿāmil عامل işleyen, yapan, fail, etken etkili olan, unsur"[138] anlamında kullanılmaktadır. Amil kelimesi, Arapça ʿamala عمل fiilinin failidir. “Amel” sözcüğü ile eş kökenlidir.

3- “Gerçi yirmibeş yıl totoliter bir rejimin baskısı altında Milletvekillerini evkaf memurları gibi tayine alışmış ve acayipliği kendine siyasi **anane** yapmış…” **1. Sayfa (05.05.1950)**

Arapça sözcük, Arapça ʿnʿn kökünden gelen ve isim olarak ʿanʿane عنعنه “bir hadisin çıkış şeceresi, nakliliş silsilesi, gelenek”[139] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapçada yalnız bileşiklerde görülen ʿan عن den ablatif hali bildiren edat sözcüğünün murabba (dörtlü) masdarıdır.

4- “Davalı Mehmet Aktanır namına gönderilen dava **arzuhalini** havi davetiyenin…” **4. Sayfa (03.05.1950)**

Arapça arz+ Farsça+ -ı+ Arapça hāl= Arz-ı hal şeklinde olan tamlama, kelime içinde ünlü yuvarlaklaşması (düz ünlü> yuvarlak ünlü) ile arz-u hal şeklinde yazılır. Arzuhāl bir işle ilgili olarak bir makama veya resmi daireye verilen dilekçe, istida, ariza, tezkire, gönül dileği”[140] anlamında kullanılmaktadır.

5- “Şimdi **azimetlik** kaldı mı ya?” **4. Sayfa (02.06.1950)**

[138] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**., s.85.
[139] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**. s.87.
[140] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**. s.104.

Altı çizili sözcük, Arapça ʿzm kökünden gelen ʿazīmat عيمة "bir yere doğru hareket, yola çıkma, gitme, büyü, efsun"[141] anlamlarında kullanılmaktadır. Azim kelimesiyle aynı kökten gelmektedir.

6- "Marshall Planının **banisi** bir Kızılhaç toplantısında demeç vermek üzere Denver'e gelmiş bulunmaktadır" **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça bny kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan bāniʿ بانع "yapan, yapıcı, kuran(kimse)"[142] anlamında kullanılmaktadır.

7- "Yan hakemliği, kıyafet, hakemlerin teşkilatlanması **beynelmilel** kaidelerdeki değişikliklerin takibi hemen tatbik edilmesi…"**5. Sayfa (03.05.1950)**

Arapça bayna بين "arası" ve Arapça al-milal الملل "uluslar arası"[143] sözcüklerinin bileşiğidir. Beynelmilel, Arapça mll kökünden gelen millat ملّة sözcüğünün çoğuludur.

8- "Lakin bu taviz, Yalta anlaşması ile **bilkuvve** ele geçirilmiş olan Mançurya üzerindeki Rus hakimiyetinin kalkması tehlikesini doğurmaktadır." **5. Sayfa (02.06.1950)**

Altı çizili Arapça zarf olarak kullanılan bilkuvve بالقوه "fikirde, düşünce halinde, iş haline çıkmadan"[144] anlamında kullanılmaktadır.

9- "Mevzuubahis müdüriyete **celbettikten** sonra adil makamlara teslim etmiş bulunuyoruz" **7.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça clb kökünden gelen ve isim olarak kullanılan celb جلب "davet, izhar"[145] anlamında kullanılır. Celb etmek/ eylemek, hukuki bağlamda "zorla getirmek, gelmesini sağlamak"[146] anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır.

---

[141] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**., s.134.
[142] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.155.
[143] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**. s.190.
[144] Mustafa Nihat Özön, **Küçük Osmanlıca Türkçe Sözlük**, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1988, s.93.

10- “Sovyetlerin Mançurya’ya gösterdikleri ilgi büyük Çin Seddi’nin **cenubunda** kalan Çin’e gösterdikleri ilgiden o kadar büyüktür ki herhangi bir Sovyet hükümetinin Mançurya’yı esas Çin’den imkan nispetinde ayrı tutulacak hususi bir bölge telakki etmesi tabidir” **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça cnb kökünden gelen canūb جنوب "güney, şimāl karşıtı"[147] anlamında kullanılmaktadır. Cenub, Arapça canb جنب sözcüğünün ismi mübalağasıdır. “Yön, taraf”[148] anlamına gelen “Cānib” sözcüğü ile eş kökenlidir.

11- “Yazık ki, bu muhalefeti yapmak için en **cerbezeli** adamları seçim kadrosunun dışında kaldı.” **2. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça crbz kökünden gelen isim olarak kullanılan cerbeze جربزه “beceriklilik, işbitiricilik”[149] anlamında kullanılır. Arapça sıfat olarak kullanılan cerbezeli لی‌جربزه "yetenekli"[150] anlamında kullanılmaktadır.

12- “Dolmabahçe istikametinden Karaköy **cihetine** doğru büyük bir hızla gelmekte olan ve içinde şoför dahil 4 kişi bulunan bir askeri kamyon, eski tekel binasının önünde, biraz ilerisinde gitmekte olan motosikletin ani fren yapması üzerine direksiyonu sağ tarafa kırmış ve olanca hızı ile bir elektrik direğine çarpmıştır” **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça ch kökünden gelen ve isim olarak kullanılan “cihet”, جهة "taraf, yan, yön, yer, mahal, hat, semt"[151] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça vch kökünden gelen vachat وجهة sözcüğü ile aynı kökten gelmektedir.

13- “**Duhuliye** 25 kuruştur ve hiçbir mecburi masraf yoktur.” **2.Sayfa (03.05.1950)**

---

[145] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.241.
[146] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.241.
[147] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.246.
[148] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.234.
[149] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.246.
[150] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.246.
[151] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.256.

Arapça dhl kökünden gelen duhūl دخول "içine girme, dahil olma"[152]anlamında kullanılmaktadır. Duhūlliye, Arapça duhūlī sözünün müennes (dişil) biçimidir. Giriş için verilen ücret[153] manasına gelmektedir. Günümüzde kullanım sahası çok sınırlı olan Arapça sözcüklerden biridir.

14- "… **efkârı umumiyede** hasıl olan tereddüdü **izale etmek** ve sanatkâra geçmiş olsun diyerek" **1.Sayfa (03.05.1950)**

Bu cümlede yer alan ve günümüzde kullanım olanı çok dar olan efkâr-ı umumiye terkibinde geçen, "efḳâr" sözcüğü "fikir" kelimesinin çoğuludur ve fikirler şeklinde tanımlanmaktadır.[154] Arapça isim olarak kullanılan umum, "genel olma, hep, bütün, cümle, herke bütün insanlar"[155] anlamında kullanılan bir kelimedir ve bu yolla oluşturulmuş tamlama "genelin düşüncesi" olarak anlamlandırılmaktadır.

Aynı cümlede geçen ikinci altı çizili "izale etmek" kelime grubu günümüzde unutulmaya yüz tutmuş ve kullanım alanı giderek daralmış kavramlardandır. Bu kavram, günümüzde, izole etmek şeklinde bir ifade ile yazı dilimizde yer edinmiş ve "yok etme, giderme, ortadan kaldırma"[156] anlamında kullanılmaktadır.

15- "Buna mukabil malın güzelliği, zarafeti, modaya uygunluğu, fiyatının **ehvenliği** kısa ve zarif cümlelerle anlatılmaktadır." **2. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça hvn kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan ahvan أهون "daha hafif, daha zararsız, daha ve pek ucuz"[157] anlamında kullanılmaktadır.

16- "Şunu **esefle** kaydetmek isteriz ki, eğlence programında mühim bir yer işgal eden Tepebaşı bahçesinin ses ve saz sanatkârları halkımızın fazla **tehacüm** ve alakasından rahatsız" **2.sayfa (21.05.1950)**

---

[152] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.364.
[153] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.364.
[154] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.384.
[155] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.1751.
[156] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s. 801.
[157] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.390.

İlk altı çizili sözcük olan ve Arapça Asf kökünden gelen ʔasaf أسف "üzüntü, kaygı, tasa, pişmanlık, yerinme"[158] anlamında kullanılmaktadır.

İkinci altı çizili sözcük olan ve Arapça isim olarak kullanılan tehācüm تهاجم "birbirine hücum etme, atılma, bir araya gelme, üşüşme"[159] anlamında kullanılmaktadır. Hücūm ile eş kökenlidir.

17- "Belediye memur ve müstahdemleri nizamnamesinin gösterdiği **evsafı** haiz bulmak" **7.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça avṣāf أوصاف "vasıflar, sıfatlar"[160] manasında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça vṣf kökünden gelen vaṣf وصف sözcüğünün çoğuludur.

18- "Bir sene muntazam antrenman gören bir yüzücü, bu mesafeyi aşmak için **faraza** E miktarı bir enerji sarf eder." **3. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça zarf olarak kullanılan (farz+ā) farza فرضا "farzedelim ki, diyelim ki, tutalım ki"[161] anlamında kullanılmaktadır. "Farz" ile eş kökenlidir.

19- "Bir **fellahın** dükkanı önünden geçerken, birden gözüne garip bir cisim çarptı" **3.sayfa (11.05.1950)**

Arapça flḥ kökünden gelen fallāḥ فلّاح "çiftçi, ekin eken ve biçen, ziraatçi"[162] anlamında kullanılır. Arapça kelime, Arapça falḥ فلح "yarıp biçme, toprağı işleme" sözcüğünün meslek adıdır. Aynı zamanda, Türkiye'ye, Arabistan'dan gelip, Adana bölgesine yerleşip ziraatle uğraşan kimselere verilen vardır.

20- "**Filhakika** bir karalama defteri değildi" **3.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça fī'l-ḥaḳīḳa فى الحقيقة"gerçekte, hakikatte, gerçekten, doğrusu"[163] anlamında kullanılmaktadır.

---

[158] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.414.
[159] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1666.
[160] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.426.
[161] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.439.
[162] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.447.
[163] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.468.

21- “Fakat Amerikalıların planı **galebe çaldı**.” **2.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça ġlb kökünden gelen ġalabe غلبه "Yenme, üstünlük, çokluk, kalabalık"[164] anlamında kullanılmaktadır. Galebe çalmak, deyim olarak “üstün gelmek”[165] anlamını karşılayacak şekilde kullanılır.

22- “Dupont de Nemours, müessesesi reklama ihtiyaç görür ve bunun lüzumunu takdir ederken, bizim müesseselerimizin bundan kendilerini **müstağni** addetmeleri ancak bize has **garibelerdendir**.” **2. Sayfa (02.06.1950)**

İlk altı çizili sözcük olan ve Arapça ġny kökünden gelen mustaġnī مستغني "doymuş, gözü gönlü tok, ürkek, nazlı"[166] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça ġaniya "zengin idi" fiilinin istifʿāl vezni failidir. Gına sözcüğü de buradan türetilmitir.

İkinci altı çizili sözcük olan ve Arapça ġrb kökünden gelen ġarīb غريب "yabancı, yabancı yerde bulunan, gurbette yaşayan"[167] anlamında kullanılmaktadır. Garībe, “garīb sözünün müennes (dişil) biçimi.”[168]

23- “Kore uzak doğunun stratejik ehemmiyeti **haiz** bir yerdir.” **3. Sayfa (01.07.1950)**

Arapça ḥwz kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan ḥāʾiz **حائز** "malik, sahip"[169] anlamında kullanılmaktadır.

24- “Halkta Demokrat Partinin muvaffakiyetini memleketin muvaffakiyeti sayan bir **hāleti ruhiye** husule gelmiştir” **1.sayfa (19.05.1950)**

Arapça ḥwl kökünden gelen ve isim olarak kullanılan ḥālet حالة "keyfiyet, nitelik, durum, hāl"[170] anlamında kullanılmaktadır. Hāleti ruhiye, حيەرو حالت Arapça

[164] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.484.
[165] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.484.
[166] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1195.
[167] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.491.
[168] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.491.
[169] Özön, **Küçük Osmanlıca Türkçe Sözlük**, s.269.
[170] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.564.

isim olarak ḥālet “durum” ve rūḥiyye “ruhla ilgili” ile demektir. Hālet-i rūḥiyye, ruh durumu[171] bir kimsenin düşünce ve davranışlarına hâkim olan, içinde bulunduğu rûhî durum, İnsanın ruh hâleti, manevi ve iç durumu anlamında kullanılmaktadır.

25- “ mesela havuç ve soğan gibi en **harcıālem** yiyecek maddelerini ihtiva etmemektedir.” **2.sayfa (26.05.1950)**

Arapçada isim olarak kullanılan, ḫarc “sarfedilen para, masraf, resmi işlemlerde devlet için ödenen vergi”[172] ve ‘ālem “insanlar, halk”[173] sözcüklerinin birleşmesiyle ortaya çıkan ḫarc-ı ‘ālem خرج عالم “herkese ve her keseye elverişli, herkesin kullanabileceği sıradan mal”[174] anlamlarında kullanılmaktadır.

26- “Bundan başka Fuat Köprülüyü Pariste tanımış olduğu şahsi dostları da ziyaret ederek **hasbıhallerde** bulunmaktadırlar” **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça isim olarak kullanılan hasb-i hāl, ḥasba'l-ḥāl حسب الحال "söyleşip konuşma, söyleşme, dertleşme"[175] anlamında kullanılmaktadır. Hasep ve hāl sözcüklerinin birleşmesinden ortaya çıkmıştır.

27- “…Sovyet menfi propagandalarını **havi** birçok beyanname de bulunmuştur.” **1.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça ḥvy kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan ḥāvī حاوي "içine alan ihtiva eden, kapsayan"[176] anlamında kullanılır. Arapça kelime, Arapça ḥavā حوا "taşıdı, kapsadı, topladı, içerdi" fiilinin failidir. İçeren, kapsayan, toplayan, taşıyan anlamlarında kullanılan “havi” sözcüğünün günümüzde kullanılan formlarıyla karşılaşılmamıştır.

28- Puan cetvelinde esaslı bir değişiklik **husule getirmemiştir**. **5.Sayfa (03.05.1950)**

---

[171] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.564.
[172] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.582.
[173] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.75.
[174] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.582.
[175] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.589.
[176] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.602.

Arapça isim olarak husul / husûl / خصول "üreme, türeme, çıkma"[177] anlamında kullanılmaktadır. Husûle getirmek; meydana getirmek, gerçekleştirmek anlamında kullanılan yardımcı fiille oluşmuş kelime grubudur.

29- "**Hülasa** kırk bin köyün hayat seviyesine ve coğrafi şartlara göre tasnifinden sonra her tip hakkında…" **2.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça hlṣ kökünden gelen hulāṣat خلاصة "öz, özet, posa" anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça halaṣa خلص "arındı, kurtuldu, serbest kaldı" fiilinin ismi merresidir.

30- "Şöhreti bulunduğu şehir ve memleket hudutlarını aşarak bütün dünyaya yayılmış büyük Amerika ve Avrupa mağazaları ki, bir müşterinin **iaşe**, giyim, her türlü ev ve mutfak eşyasını, hatta otomobil gibi bütün ihtiyaçlarını temin edecek surette teşkilatlandırılmış birer mağazalar serisi teşkil etmektedirler." **2. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça ʿyş kökünden gelen iʿāşat إعاشة, "besleme, bakma, yedirip içirme"[178] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça ʿayş ya da maʿīşet معيشة/عيش "geçim, yaşama, yaşayış"[179] sözcüğünün ifʿāl vezni masdarıdır.

31- "yeni kontrol noktalarının **ihdas edileceğini** çarşamba gecesi bildirmiştir**"** **3.sayfa (19.05.1950)**

Arapça ḥdṯ kökünden gelen iḥdāṯ etmek إحداث "ortaya çıkarma, meydana getirme"[180] anlamında kullanılmaktadır. "Hadis" sözcüğü ile aynı kökenden gelmektedir.

32- "Orduevinde bir katafalk yapılarak Mareşalin cenazesi herkesin ziyaretine açık bir **ihtiram** mevzu haline konsaydı." **1. Sayfa (03.05.1950)**

[177] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.655.
[178] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.678.
[179] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1001.
[180] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.703.

İhtiram sözcüğü ise “saygı, hürmet”[181] anlamında kullanılan ve günümüzde kullanım alanı daralmış olan sözcüklerdendir.

33- “Bu idare, geçen sene Pekin’de Çin Halk Cumhuriyetinin merkezi komünist hükümeti kuruluncaya kadar kuvvetli ve kudretli muhtar bir siyasi varlık **iktisap** etmiştir” **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça ksb kökünden gelen iktisāb إكتساب " kazanma, edinme, edinim"[182] anlamında kullanılmaktadır. İktisap, Arapça aynı anlama gelen kasb كسب sözcüğünün iftiʿāl vezni masdarıdır.

34- “… General Marshall: Bilmiyorum. Fakat Amerikan ekonomisine bu yükü **ilânihaye tahmil** edemeyiz demiştir” **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça, zarf olarak kullanılan ilā+nihāye, ilā'n-nihāya(t) إلا النهاية zarf olarak “sonsuza kadar, ebediyen”[183] anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır.

Arapça hml kökünden gelen ve isim olarak kullanılan tahmil تحميل “hamletme, yükletme, yıkma, bir işi birinin üzerine yükleme veya yıkma, suç atma”[184] anlamında kullanılmaktadır.

35- “Yirmi senedir mücadelesini yaptığımız hakem davasının ufak bir zümreye de **inhisar** etse, müspet bir safhaya girdiğini görmek bu işi sevenleri fazlasıyla memnun etmektedir” **5.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça ḥṣr kökünden gelen inḥiṣār إنحصار "Tekel, tek başına sahip olma"[185] anlamında kullanılır. Arapça kelime, Arapça ḥaṣr حصر "özgü kılma, ayırma, tahsis etme"[186] sözcüğünün infiʿāl vezni masdarıdır.

---

[181] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.708.
[182] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.719.
[183] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.722.
[184] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1612.
[185] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.744.
[186] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.592.

36- “Bu ihmalin, bir yabancı üzerinde uyandırdığı **intiba**, tasavvur edemeyeceğiniz kadar kötüdür.” **2.sayfa (26.05.1950)**

Arapça ṭbʿ kökünden gelen isim olarak kullanılan inṭibāʿ إنطباع "izlenim"[187] anlamlarında kullanılmaktadır. “Tab” sözcüğü ile eş kökenlidir.

37- “Demokrat Parti Başkanı Sayın Celal Bayarın Milliyet’in **intişarı** münasebetiyle dün gece Merzifondan göndermek nezaketinde bulunduğu telgrafı büyük memnuniyetle neşrediyoruz.” **1.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça nşr kökünden gelen ve isim olarak kullanılan intişār إنتشار "yayılma, açılma, genişleme, (gazete, dergi) çıkma, yayımlama"[188] anlamında kullanılmaktadır. Aynı zamanda, yayınlamak anlamında da kullanılan Arapça intişar kelimesi, günümüzde basın hayatımızda ve gündelik yaşamda kullanımdan ciddi manada düşmüş bir sözcüktür.

38- “… sevgilisinin bulacağı formüle **intizar etmektedir**.” **7.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça nẓr kökünden gelen intiẓār إنتظار "bekleme, gözleme"[189] manasında kullanılmaktadır. İntizār etmek/ eylemek kelime grubu, “beklemek, gözetmek”[190] anlamında kullanılır. İntizār, Arapça naẓara نظر fiilinin iftiʿāl vezni masdarıdır.

39- “Eski zihniyetin mümesilleri, böylece pasif bir mücadeleye girmek **istidadındadırlar**.” **2.Sayfa (11.06.1950)**

Arapça ʿdd kökünden gelen ve isim olarak kullanılan istiʿdād إستعداد "yaradılıştan gelen veya sonradan edinilmiş yetenek, yeteneği olan kimse"[191] anlamında kullanılmaktadır.

[187] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.750.
[188] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.752.
[189] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.752.
[190] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.752.
[191] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.772.

40- “Fiyatlarda bir indirmeye karar verildiği takdirde bunun, satış fiyatı ile maliyet fiyatı arasındaki toz şekerde 100, kesme şekerde 130 küsür kuruş tutan ve maliyece **istihkak** resmi olarak tahsil edilmekte olan miktardan **tenzili** icap etmektedir” **1. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça ḥḳḳ kökünden gelen ve isim olarak kullanılan altı çizili istiḥḳāḳ إستحقاق, "hakkı olma, hak kazanma, hakkını elde etme"[192] manasında kullanılmaktadır. Günümüzde kullanımdan düşmemiş kelimeler arasında bulunmaktadır.

Arapça nzl kökünden gelen ve isim olarak kullanılan altı çizili ikinci sözcük tanzīl تنزيل "indirme, aşağılatma"[193] anlamında kullanılmaktadır.

41- “Fakat birkaç gün evvel sıcakların başlaması ve **istihlakin** artması üzerine şehrin bazı semtlerinde bilhassa Şişli Beyoğlu kısımlarında su sıkıntısı başlamıştır.” **2. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça hlḳ kökünden gelen istihlāḳ إستهلاك, "tüketim, tüketme, bitirme, gereksiz yere harcayıp tüketme"[194] anlamında kullanılmaktadır. “Sarf, telef, mahv, berbat”[195] anlamında kullanılan helak sözcüğü de buradan türetilmiştir.

42- “ayrıca Urfa-Viranşehir-Mardin istikametinden İran hududuna dayanacak bir transit yolunun **istikşafına** başlanıldığını…”**6. Sayfa (05.05.1950)**

Altı çizili Arapça sözcük, Arapça kşf kökünden gelen istikşāf إستكشاف "araştırma, keşfetmeye çalışma"[196] anlamında kullanılmaktadır.

43- “Bu binalar, halen Belediyenin tasarrufu altında bulunan veya hazineden alacağı arsalarla, lüzumu halinde **istimlâk** edeceği yerlerde inşa olunacaktır” **5. Sayfa (02.06.1950)**

---

[192] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.775.
[193] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1691.
[194] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.776.
[195] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.613.
[196] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.778.

Arapça mlḳ kökünden gelen ve isim olarak kullanılan istimlāḳ إستملاك "kamulaştırma"[197]anlamında kullanılan bir sözcüktür. Mülk sözcüğü ile aynı kökten gelmektedir.

44- "Çok çetin bir mücadelenin muhassalası olan bugünkü neticenin **istihsaline** kadar Demokrat Partinin gösterdiği **itidal** ve serinkanlılık; maruz kaldığı nahak isnat ve ithamlara karşı takındığı vatanperverane ağır başlılık onu, iktidarda iken de **mutedil** ve müsamahakâr olmaya icbar edecek en büyük amildir." **3. Sayfa (02.06.1950)**

İlk altı çizili sözcük, Arapça ḥṣl kökünden gelen ve isim olarak kullanılan istiḥṣāl إستحصال çıkarma, elde etme, üretim, üretme"[198] anlamında kullanılmaktadır. "Üreme, türeme, çıkma"[199] anlamında kullanılan "husūl" sözcüğü ile eş kökenlidir.

İkinci altı çizili sözcük, Arapça ʿdl kökünden gelen ve isim olarak kullanılan iʿtidāl إعتدال "iki yönü eşit olma, aşırı olmama durumu, ılımlılık, ölçülülük"[200] anlamında kullanılmaktadır. İtidal, günümüzde kullanımdan düşmemiş kelimeler arasında yer almaktadır.

Üçüncü altı çizili sözcük, Arapça ʿdl kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan muʿtadil معتدل "ne pek çok ne de pek az olan, ortada bulunan, yavaş, sert olmayan, pek ilerisine gitmeyen, ılımlı"[201] anlamlarında kullanılmaktadır.

45- "… O taahhüt de **iş'arı ahire değin** askıya çekilmiştir." **1.Sayfa (03.05.1950)**

İş'ar, sözcüğü "yazı ile bildirme"[202] anlamındadır. "İş'ar-ı ahire değin" ise bildirilecek en son habere kadar[203] anlamında kullanılan bir terkiptir ve günümüzde kullanım sahası yok denecek kadar azalmıştır.

---

[197] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.780.
[198] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, 776.
[199] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.655.
[200] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.794.
[201] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1144.
[201] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1037

46- “Her tip köyün manevi hayatı, inançları, **itikadları, telakkileri** …”**2.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça isim olarak ʿḳd kökünden gelen iʿtiḳād إعتقاد "İnanma, inan, inanç, iman”[204] anlamında kullanılmaktadır. Akit kelimesi ile eş kökenlidir.

Arapça isim olarak lḳy kökünden gelen talaḳḳī تلقّي "alma, herhangi bir biçimde kabul etme, bir tür bakış."[205] anlamında kullanılmaktadır. Arapça sözcük, Arapça aynı anlama gelen liḳāʾ veya luḳyān لقيان/لقاء sözcüğünün tefeʿʿul vezni masdarıdır. Mülakat sözcüğü ile eş kökenlidir.

47- “Bu **kabil** vakalarda adet olduğu **veçhile** “Perez” kimdir? başlığı altında uzun uzadıya meşhur piyanistten bahsedecek değiliz.” **1.Sayfa (03.05.1950)**

Sıfat olarak kullanılan ve Arapça ḳbl kökünden gelen ḳābil قابل "alan, kabul eden, olabilir, mümkün"[206] anlamında kullanılmaktadır. “Kabul” sözcüğü ile aynı kökten gelmektedir.

İkinci altı çizili sözcük olan Arapça veçhile, “vech” sözcüğü ve “ile” bağlacından meydana gelir. Vechile, “yüz, yan, taraf"[207] anlamında kullanılmaktadır.

48- “Türkiye Kupası adı altında, Milli küme ve Türkiye birincilikleri yerine **kaim** olmak üzere, eliminasyon usulü ile müsabakalar tertip edilmesi…”**4.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça ḳwm/ḳym kökünden gelen ḳāʾim قائم "ayakta duran, ayakta dimdik sağlam duran, birinin yerini tutan, birinin yerine geçen veya oturan"[208] anlamında kullanılır. “Kamet” sözcüğü ile aynı kökten gelmektedir.

---

[202] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.786.
[203] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.786.
[204] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.794.
[205] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1675.
[206] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.809.
[207] Özön, **Küçük Osmanlıca Türkçe Sözlük**, s.818.
[208] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.821.

49- “Hizmetçilerin, aşağılık romancıları beslemekten başka bir işe yaramadıklarına bir defa daha **kani** olarak kızı savdı” **3.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça ḳnʿ kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan ḳāniʿ قانع "kanaat eden, bir şeyle yetinen, inanan, ikna olan"[209] anlamında kullanılmaktadır. “Kanaat” sözcüğüyle aynı kökten gelmektedir.

50- “Yirmi yedi yıl bir memlekette Sovyet Rusya’dan sonra en laubali, bu derece keyfi, bu mertebe **karakuşi** bir diktatöre tesis etmiş olanların tatbik ettikleri idarenin, bugün belki, kendilerini de hayretlere ve korkulara düşüren marifetleri ve neticeleri karşısında *insaf* diye bir nevi tazallüme mecbur kalmaları gerçekten insana elem veren hazin bir akıbettir” **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapçada sıfat olarak kullanılan Karakuşī, قاراقوشي “Karakuş adında eski bir yöneticiye yakışan, kanun ve mantık ölçülerine sığmayan”[210] anlamında kullanılmaktadır. Mısır'da Eyyubi Devleti döneminde vezir olan köle kökenli Türk, Bahaeddin Karakuş, özel adından türetilmiştir. Kanun, kural tanımayan yönetim anlayışı, keyfi yönetim biçimini anlatmak için bu sözcüğe yer verilmiştir.

51- “… kura çekilerek 2000 **kariimizden** hangilere hangi hediyelerin isabet ettiği anlaşılacak ve kazanan okuyucuların isimleri MİLLİYET’de liste halinde yayınlanacaktır.” **1. Sayfa (02.06.1950)**

Altı çizili sözcük, Arapça ḳrA kökünden gelen ḳārī قاري "okuyan, okuyucu"[211] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça ḳırāʾat قراءة " düzgün okuma"[212] sözcüğünün failidir.

52- “İlgililerin, gösterdikleri **ketumiyete** rağmen bu tahkikat neticesinde pek çok mühim…”**1.Sayfa (03.05.1950)**

---

[209] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.837.
[210] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.844.
[211] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.849.
[212] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.896.

Yukarıda altı çizili sözcüğün bugünkü formu nadiren kullanılmaktadır. Arapça isim olarak "ketumiyet" günümüzde "ketum" şeklinde sır tutma bağlamında "ağzı sıkılık"[213], anlamında kullanılmaktadır.

53- "Kadın, Sheldon'un o gece biraz sarhoş olduğunu ve üzerinde **<u>külliyetli</u>** miktarda para bulunduğunu söyledi." **2. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça isim olarak kullanılan külliyet كليت "bütünlük, tamamlık" [214]anlamında kullanılmaktadır. Külliyet(li), günümüzde kullanım alanı olan kelimemeler arasında bulunmaktadır.

54- "Bir **<u>lahzada</u>** havalandığımızı hissettim" **2.sayfa (08.05.1950)**

Arapça lḥẓ kökünden gelen ve isim olarak kullanılan laḥẓa لاحظة "göz ucu ile bakma, yan bakış, an, bir an"[215] anlamında kullanılmaktadır.

55- "Af **<u>layihası</u>** meclise veriliyor." **4.sayfa (26.05.1950)**

Arapça lvḥ kökünden gelen ve isim olarak kullanılan lāyiḥa لايحه "akla gelen düşünce, kurgu, tasavvur, herhangi bir konu hakkında etraflıca kaleme alınan yazı"[216] anlamında kullanılmaktadır.

56- "Her mevsimde neşredilen bu broşürlerden **<u>maada</u>**, ara sıra umumi bir gözden geçirme şeklinde, satılan malların tarihine, imalat usullerine ait kıymetli yazı ve renkli resimlerle süslenmiş, dört beş yüz sahifelik kitaplar bile bastırılmaktadır." **2. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça edat olarak kullanılan mā ʿadā ما عدا "başka, gayrı, fazla"[217] anlamında kullanılmaktadır.

57- "… Mecliste yer bulmak için en ümitsiz yerlere dahil başvuruyor, fakat yerler **<u>mahdut</u>** olduğundan eli boş kalıyordu" **5.sayfa (23.05.1950)**

---

[213] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.890.
[214] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.948.
[215] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.957.
[216] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.962-963.
[217] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.982.

Arapça ḥdd kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan maḥdūd محدود "etrafı çevrilmiş, sınrlı, sınır ve hududu olan[218] anlamında kullanılmaktadır. "Had" sözcüğü ile aynı kökenden gelmektedir.

58- "21 kişilik bu kadroda, santra hat mevkiinde daimi olarak yer alan Neil Franklin ve sol açık Bobby Rangton'a yer verilmemesi, spor **mahfillerince**, hayretle karşılanmıştır." **6. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça hfl kökünden gelen ve isim olarak kullanılan mahfil محفل "toplanılacak yer, meclis"[219] anlamında kullanılmaktadır.

59- "Türkiye-Yugoslavya maçındaki **mahut** hadise yüzünden, hakem tarafından sahadan çıkarılan Şükrü ile Bülende verilen cezalar…"**5.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça ʿhd kökünden gelen maʿhūd معهود "ahdolunmuş, bilinen; sözleşilen, sözü edilen, adı geçen"[220] anlamında kullanılmaktadır. "Ahit" kelimesiyle aynı kökten gelmektedir.

60- "Şehrimiz sosyetesinin çok iyi tanıdığı (sakallı) namı ile **maruf** piyanist Perez'in Mısırda öldürülmüş olduğu haberi dün bazı gazetelerde neşredilmiştir." **1.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça, sıfat olarak kullanılan "Ma'rûf" sözcüğü "bilinen, çok tanınmış, aşikâr, belli, namlı, ünlü"[221] anlamında kullanılır. Günümüzde, kullanım alanı oldukça daralmıştır.

61- "Bizde bu iş henüz **mebdeinde** ve itiraf edelim ki, en iptidai şeklindedir." **2. Sayfa (02.06.1950)**

[218] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** .993.
[219] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, 994.
[220] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.999.
[221] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1014.

Arapça mebde مبدء "ilk, öncelik, başlangıç, ilk unsur"[222] anlamında kullanılmaktadır.

İkinci altı çizili sözcük iptidai sözcüğü, Arapça bda kökünden gelen ve isim olarak kullanılan ibtidā ابتدا "başlangıç, ilk, ilklik"[223] anlamında kullanılmaktadır.

62- "Ahmet Gürkan İlahiyat Fakültesi mezunu olup kendisinin laik olduğunu, vicdan hürriyeti gibi mukaddes bir **mefhuma** devletin müdahalesini doğru bulmadığını, mükemmel Arapça bildiği için Arapçadan yapılan ezan tercümesini hatalı bulduğunu ileri sürmektedir." **3. Sayfa (02.06.1950)**

Altı çizili Arapça fhm kökünden gelen ve hem sıfat hem de isim olarak kullanılabilen mafhūm مفهوم sözcüğü, "anlaşılmış, kavranılmış, algılanmış, anlam, kavram"[224] anlamında kullanılmaktadır. Fehim sözcüğüyle aynı kökten türetilmiştir.

63- "Bu hususta D.P **mehafilinde** büyük bir temayül olduğu söyleniyor." **1.Sayfa (03.05.1950)**

Mehāfil sözcüğü mahfil sözcüğünün çoğuludur ve "toplanılacak yer, meclis"[225] anlamında kullanılmaktadır. Günümüzde, kullanım alanı çok daralmış ve hatta kullanımdan düşmüştür.

64- "Harriman'ın ileri sürdüğüne göre, bir çok memleketlerin iştirak edecekleri serbest ticaret sahasında yeni bir **merhale** hazırlanmaktadır" **5. Sayfa (02.06.1950)**

Altı çizili sözcük olan ve Arapça rḥl kökünden gelen marḥalat مرحلة "bir günde kat edilecek mesafe, konak, menzil"[226] anlamında kullanılmaktadır. Arapça

[222] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1029.
[223] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.683.
[224] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.65.
[225] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.994.
[226] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.1062.

kelime, Arapça raḥīl رحيل "bir yerden bir yere göçme, taşınma"[227] sözcüğünün ismi zaman ve mekânıdır. “Rahle” sözcüğü ile aynı kökten gelmektedir.

65- “… küçük yavruların açık havada uyuyabilmeleri için çocuk arabalarında son defa yaptırdıkları tadilat ve bundan bebeklerin istifadesi bir anneyi **meserretten** ağlatacak bir **rikkatle** izah edilmekte, bahçede iki sevgilinin yan yana, rahat rahat uzanabilmeleri için ördürülmüş hususi hamakların zarif kumaşlarla süslenmiş olduğu kaydedildikten sonra mağazalarında her şeyin taksitle de verildiği, imrendirici bir üslupla anlatılmaktadır.” **2. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça srr kökünden gelen ve isim olarak kullanılan meserret مسرت "sevinç, mutluluk, coşku, heyecan"[228] anlamında kullanılmaktadır.

İkinci altı çizili sözcük olan Arapça rḳḳ kökünden gelen “riḳḳat” رقّة "incelik, yumuşaklık, dikkat, zarafet, acıma, sevme, şefkat"[229] anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır.

66- “Bu da, cinsi hayatları üzerinde **meş’um** bir tesir yapabilir” **3.sayfa (21.05.1950)**

Arapçada sıfat olarak kullanılan ve Arapça şʿm kökünden gelen maşʾūm مشؤم "uğursuz, kötü, şom"[230] anlamında kullanılmaktadır.

67- “Bu arada söz alan diğer avukatlar da halen **mevkuf** bulunan 26 gencin tahliyesini…”**7.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça sıfat olarak kullanılan ve vḳf kökünden gelen mevḳūf موقوف "engellenmiş, durdurulmuş, tutuklanmış, hapsedilmiş"[231] anlamında kullanılmaktadır
.

[227] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1383.
[228] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1068.
[229] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1413.
[230] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1076.
[231] Parlatır**, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1080.

68-“Öğrendiğimize göre çayı **mezkûr** dernek değil, Okul-Aile Birliği tertip ettiği halde şimdilik görülen lüzum üzerine bu çay **tehir** edilmiştir” **2.sayfa (18.05.1950)**

İlk altı çizili sözcük olan, Arapça ḏkr kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan mezkūr مذكور "adı anılan, sözü geçen, zikredilen"[232] anlamında kullanılmaktadır. “Zikir” sözcüğü ile eş kökenlidir.

Altı çizili ikinci sözcük olan ve Arapça Ahr kökünden gelen taʾhīr تأخير "geri bırakma, geciktirme"[233] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça āhir آخر "son, sona eren"[234] sözcüğünün tefʿîl vezni masdarıdır.

69- “Hindistan ve Seylan’a çay **mubayaası** için gönderdiğiniz heyet; Hindistan’ın tanınmış firmalarıyla mukaveleler yapacaktır.” **2. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça byʿ kökünden gelen Ar. bey' "satmak; satın almak; satış akdi yapmak"[235] anlamında kullanılmaktadır. “Bayi” sözcüğü ile aynı kökten gelmektedir.

70- “Yurtsuz insanlar komisyonunun bugün bildirdiğine göre harp esirlerinin **muhaceretine** müsaade eden kanun gereğince 153.000 yabancıyla Amerika’da **melce** hakkı tanınmıştır.” **3. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça hcr kökünden gelen ve isim olarak kullanılan muhāceret مهاجرة "göç etme, vatan değiştirme, göç, göçmenlik"[236] anlamında kullanılmaktadır. Bu Arapça kelime, Arapça yine aynı anlamda kullanılan hicret هجرة sözcüğünün mufā'alat vezni masdarıdır.

[232] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1086.
[233] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1668.
[234] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.54.
[235] İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Lugatı, 1. baskı, İstanbul, 2010, s.837.
[236] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1113.

İkinci altı çizili sözcük Arapça lcA kökünden gelen melce ملجأ, "korunacak veya sığınacak yer"[237] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça lucūʾ لجوء "sığınma" sözcüğünün ismi zamanı ve ismi mekânıdır.

71- "…Biga ilçesinin Kemer köyü eski toprak mahsulleri ofisi **muhasip** ve veznedarı Sabahattin Özkırış aleyhine açılan 364…"**4.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça ḥsb kökünden gelen muḥāsib محاسب "sayman, muhasebeci"[238] anlamında kullanılmaktadır. Muḥāsib, Arapça muḥāsabat محاسبة sözcüğünün mufā'alat vezni failidir.

72- "**Muhammen** tutar…"**7.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça hmn kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan muhammen مخمّن "varsayılan, oranlanan, tahminen"[239] anlamlarında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça tahmīn تخمين "yaklaşık olarak düşüncesini söyleme, yorum yapma"[240] sözcüğünün tefʿîl vezni mefʿuludur.

73- "**Muhtelif** illerimizde faaliyette bulunan…" **1.Sayfa (03.05.1950)**

Yukarıdaki cümlede altı çizili muhtelif sözcüğü, "çeşitli, türlü türlü"[241] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça ihtilāf إختلاف "ayrılık"[242] sözcüğünün iftiʿāl vezni failidir. "Halef" sözcüğü ile aynı kökten gelmektedir. Günümüzde kullanımdan düşmemiş kelimelerdendir.

74- "Üç büyüklerin yayınladıkları beyanname Arap devletlerinin serbestçe ifade ettikleri arzuya uygun olarak aralarında kendilerinden hâsıl olan hür bir birlik kurmalarına **mugayir** değildir". **5. Sayfa (02.06.1950)**

---

[237] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1047.
[238] Parlatır**, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1118.
[239] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1116.
[240] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1612.
[241] Mehmet Kanar, **Arapça Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, 2010, s.878.
[242] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.707.

Altı çizili Arapça ġyr kökünden gelen muġāyir مغاير "ters, zıt, aykırı"[243] anlamında kullanılmaktadır.

75-“Buna rağmen biz odasına girmeye **muvaffak** olduk.” **1.Sayfa (03.05.1950)**

Yukarıda söze konu olan gazetemiz kupüründen alınan örnekte, o dönem kullanılan “muvaffaḳ” sözcüğü, günümüzde nispeten kullanılan ve yardım görmüş, Allah’ın yardımına ulaşmış, işi rast gitmiş (kimse), başarı, başarma, üstesinden gelme[244] anlamlarında kullanılmıştır. Günümüzde kullanımdan düşmemiş kelimelerdendir.

76-“Büyük Millet Meclisinin bugünkü toplantısında, Kore savaşı ve güvenlik konseyinin bu hususta vermiş olduğu karar **muvahecesinde** hükümetimizin durumunu soran İzmir Milletvekili Cihat babanın konuşmasından sonra kürsüye gelen Dışişleri Bakanı Fuat Köpürülü şunları söylemiştir” **5. Sayfa (01.07.1950)**

Arapça vch kökünden gelen ve isim olarak kullanılan muvācehe مواجهه"yüzleşme, karşı karşıya gelme"[245] anlamlarında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapçada aynı anlamda kullanılan vech وجه kelimesi ile eş kökenlidir**.**

77- “Şüphe yok ki *vaktiyle bu devleti yanlış idare ettiğiniz için memleket fakir düştü, sefil oldu, borca girdi, bu hale geldi! gibi **mücerret** ve yuvarlak ithamlarla herhangi bir hükümeti ithama imkân yoktur.” **2. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça crd kökünden gelen mucarrad مجرد ، “çıplak, yalın, açık, yalnız, tek, münferit"[246] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça tacrīd تجريد sözcüğünün tef'îl vezni mef'uludur. Cirit sözcüğü de buradan türetilmiştir.

[243] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1111.
[244] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1147
[245] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1146.
[246] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1158.

78- “Bu da muhakkak ki cenup doğu Asya’da ve Hindistan’daki komünistler için **müessir** bir propaganda silahı teşkil edecektir.” **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça Aṣr kökünden gelen ve muʾaṣṣir مؤثّر "tesir eden, etkili, işleyen"[247] anlamında kullanılmaktadır. “Eser” sözcüğü ile eş kökenlidir.

79- “Hükümet olsa olsa intizamı amme **müessisi** ve mümessili olarak mahdut bazı haklara istinaden portesi mahdut bazı tedbirler alabilir” **2.Sayfa (05.06.1950)**

Arapça mss kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan müessis مؤسس “tesis eden, temel atan, bina yapan veya kuran, vücuda getiren, yeniden oluşturan, kurucu”[248] anlamında kullanılmaktadır.

80- “Haftanın günleri iki parti arasında taksim edilmiş, **münavebe** ile haftada üç gün D.P. üç gün de C.H.P. şehrin merkezinde, Cumhuriyet meydanında kurdukları oparlölerle…”**6.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça nvb kökünden gelen münāvebe مناوبه "sırayla olma, keşikleme, nöbetleşme"[249] anlamında kullanılmaktadır.

81- “Zira, bütün boks **münekkitlerinin** de kabul ettiği gibi böyle bir maç vukuunda hayli genç ve nefesli bulunan Ezzar Charles, rakibi Louis’e nazaran daha şanslı bir durumdaydı.” **6.Sayfa** (**01.06.1950)**

Arapça nḳd kökünden gelen ve isim olarak kullanılan munaḳḳıd منقّد “eleştirmen”[250] anlamında kullanılmaktadır. “Tenkid” sözcüğü ile eş kökenlidir.

82- “Türk **münevveri**, Türk köylüsünün gerçek çehresini ilmi denecek bir kat’iyet ve **sarahatle** asla bilmiyor, tanımıyor!” **2.Sayfa (03.05.1950)**

“Münevver” sözcüğü “ışıklı, aydınlık, parlak, aydın; okumuş, yazmış ve devletine milletine yararlı işler yapan (kimse) anlamında kullanılmaktadır.[251] İkinci

[247] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1163.
[248] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s..1163.
[249] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1180.
[250] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1182.
[251] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1182.

altı çizili sözcük olan sarāhatle "açıklık, şüphe ve tereddüde yer bırakmayacak biçimde açık anlatım"[252] anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır. Kullanım alanı oldukça daralmıştır.

83- "Yapı ve Kredi Bankasının (ikramiyeli aile cüzdanı) sahipleri tertiplediği piyango Pazar günü saat 10 da Beyoğlu Atlas sinemasında, cüzdan sahipleriyle Noter ve **mürakipler** huzurunda çekilecektir." **2.Sayfa (02.06.1950)**

Arapça rḳb kökünden gelen sıfat olarak kullanılan murāḳıb مراقب "denetçi"[253] anlamında kullanılmaktadır.

84- "Komünist gençlerden **mürekkeb** mağlup ve **meyus** bir ordu, Almanya polisinin şartlarına boyun eğerek bugün Batı Almanya'ya geçmişlerdir." **5. Sayfa (02.06.1950)**

Mürekkeb, Arapça rkb kökünden gelen murakkab مركّب "birden fazla nesnelerin karışmasından oluşan, yazı yazmaya yarayan boya karışımı"[254] anlamında kullanılmaktadır. "Merkep" sözcüğü ile eş kökenlidir.

İkinci altı çizili sözcük, Arapça yAs kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan ma'yūs مأيوس umutsuz, karamsar, ümidini kesmiş(kimse)"[255] manasında kullanılmaktadır. "Yeis" sözcüğü ile eş kökenlidir.

85- "Halk Partisinin neşretmekte olduğu Ekekon gazetesi sahipleri rakipleri bulunan -Meram- ı baltalamak için **mürettiplerini** angaje etmiştir" **7.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça rtb kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan murattib مرتّب "tertip eden, düzenleyen"[256] anlamında kullanılmaktadır.

---

[252] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1460.
[253] Özön, **Küçük Osmanlıca Türkçe Sözlük**, s.533.
[254] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1188.
[255] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1084.
[256] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1188.

86- “Alıcılar bu meblağın dörtte birini peşin verecek, geri kalanı beş **müsavi** taksitte beş senede ve faizsiz ödeyeceklerdir” **7.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça svy kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan musāvī مساوي “eşit"[257] anlamında kullanılmaktadır.

87- “Sarı denize varmak için cenuba inmek gayretleri pek o kadar **müstacel** bir mahiyet arz etmemiş olmakla beraber açık deniz limanlarını elde etmek isteyen Rusya’nın tarihi emelleri arasında o da vardır.” **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça ʿcl kökünden gelen mustaʿcal مستعجل "ivedili"[258] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça istiʿcāl إستعجال sözcüğünün istifʿāl vezni mefʿuludur. Arapça sözcük, “Acele” sözcüğü ile eş kökenlidir.

88- “Hormon **müstahzarları**” **3.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça ḥḍr kökünden gelen mustaḥḍar مستحضر “hazır, bellekte tutulmuş, hek. önceden hazırlanarak satışa sunulan ilaç”[259] anlamlarında kullanılmaktadır. “Hazır” sözcüğü ile eş kökenlidir.

89- “Bundan evvelki celselerde muhalefet partileri sözcülerin ve **müstakillerin** konuşmalarından sonra, Demokrat Parti milletvekillerinden ancak dört hatibe söz sırası gelebilmiştir” **5. Sayfa (02.06.1950)**

İlk altı çizili kelime olan ve Arapça ḳll kökünden gelen mustaḳill مستقلّ "ayrı, bağımsız, kullanım bakımından başka unsurlarla bağlantısı olmayan"[260] anlamında kullanılmaktadır. Günümüzde kullanımdan düşmemiş kelimelerdendir. Günümüzde, kullanımdan düşmemiş kelimelerdendir.

90- “Bu sizin **müstear** adınız olacak” **2.sayfa (15.05.1950)**

---

[257] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1192.
[258] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1195.
[259] Parlatır **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1197.
[260] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1197.

Arapça ʿwr kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan müsteʿār مستعار "ödünç, iğreti"[261] anlamında kullanılmaktadır.

91- "Genç kadın şimdi onu **müstehzi** bir tebessümle dinliyordu." **4. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça hzA kökünden gelen mustahzī مستهزي "alaycı, istihza eden, biriyle eğlenen, herkesle eğlenmeyi huy edinen"[262] anlamında kullanılmaktadır. Müstehzi sözcüğü, Arapça istihzāʾ إستهزاء "eğlenme, alaya alma"[263] sözcüğünün istifʿāl vezni failidir.

92- "…İdrak meyvası en az kendisininki kadar yüksek olan halk biliyor ki, **müşarünileyh** çeşitli vesilelerle yapacağım, edeceğim diyerek…"**1.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça bir kelime olan ve sıfat olarak kullanılan müşārün-ileyh, "adı geçen, kendinden söz edilen"[264] anlamlarında kullanılır ve günümüzde kullanım alanı iyice daralmıştır.

93- "Kartını almak için müracaat edenlere **müşkülat** çıkarıp…"**7.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça şkl kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan muşkil مشكل "sıkıntılı, çetin, zor, engel, bela, felaket"[265] anlamında kullanılmaktadır. Müşkül-at eki, Arapçada çoğul ek olarak kullanılmaktadır.

94- "Bunu müteakip çiçek arabaları park içinde dolaşmaya başlamış ve **müteaddit** ekipler faaliyete geçmiştir" **2.sayfa (21.05.1950)**

[261] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1199.
[262] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1201.
[263] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.776.
[264] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1206.
[265] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1208.

Arapça ʿdd kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan mutaʿaddid متعدّد "sıkça olan"[266] anlamında kullanılmaktadır.

95- "**Mütebaki** kısım bahçe olarak bırakılacaktır" **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça bḳy kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan mutabāḳī متباقي "kalan, artmış bulunan, ebedi olan"[267] anlamında kullanılmaktadır.

96- "Otuz yıldanberi Ayhan imzasile yazmış olduğum yetmişi **mütecaviz** tarihi tefrikalar içinde bu eserin en güzel ve en dikkatli olduğunu söylersem; mübalağa etmemiş olacağım sanırım" **6.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça cvz kökünden gelen altı çizili mutacāviz متجاوز " haddini aşan, sınırı geçen, sarkıntılık yapan, cinsel tecavüzde bulunan"[268] anlamında kullanılmaktadır. Arapça sözcük, Arapça tacāvüz تجاوز "sınırı aşma, başkasının hakkına dokunma"[269] sözcüğünün tefāʿul vezni failidir.

97- "Haryy Cain, Avrupada başarılmış olan işlere karşı hayranlık duyduğunu fakat alınması gereken diğer bazı tedbirlerin alınmaması keyfiyetinin kendisini **müteessir** ettiğini söylemiştir" **1. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça Aṣr kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan altı çizili mutaʾaṣṣir متأثّر "etkilenen, hüzünlenen, duygulanan"[270] anlamında kullanılmaktadır.

98- "Çok **mütenasip** bir vücuda malik olan bu güzel kadın, kızıl saçlı, yeşil gözlüdür" **1.sayfa (07.05.1950)**

Arapça nsb kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan mütenāsib متناسب "uyumlu, denk, orantılı"[271] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça tanāsub تناسب sözcüğünün tefāʿul vezni failidir.

---

[266] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1211.
[267] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1213.
[268] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1215.
[269] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1655.
[270] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1217.

99- "… İsrail şayet **müteveffa** Kont Bernadotte'un dul eşi kabul etmezse tazminatı Birleşmiş Milletlere tevdi etmeyi düşünmektedir." **4.sayfa (26.05.1950)**

Arapça vfy kökünden gelen mutavaffā متوفّا "vefat etmiş bulunan, ölmüş olan, ölen"[272] anlamında kullanılır. Arapçada kullanılan fiil, Arapça tavaffī توفّي "ölü kimse" sözcüğünün tefeʿʿul vezni mefʿuludur. "Vefat" sözcüğü ile eş kökenlidir.

100- "Yakında Avrupada toplanacak olan Dışbakanları konferansında **müttehid** bir cephe tesisi için tesisi için gayretler sarfedilmesine rağmen ayan meclisinden…"**3.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça vḥd kökünden gelen muttaḥid متّحد "birliktelik"[273] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça ittiḥād إتّحاد sözcüğünün iftiʿāl vezni failidir.

101- "Askeri bakımdan sağlam fakat siyasi yönden pek zayıftı- onlara **müvazenelerini** şaşırttı. **2.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça sıfat olarak vzn kökünden gelen muvāzenet موازنة "denkleşme, denklik, denge"[274] anlamında kullanılmaktadır. Arapça sözcük Arapça vezn وزن sözcüğünün mufā'alat vezni masdarıdır. Günümüzde kullanımdan düşmüş kelimelerden biridir.

102- "Babıalinin **müverrih** muharirleri yapacaklar" **3.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça vrh kökünden gelen muvarrīh مورّيخ "tarihçi, vakanüvis"[275] anlamında kullanılmaktadır.

103- "Millet çoğunluğunun şimdiye kadar benzeri görülmemiş **müzahereti** ile iş başına gelmiş olan Demokrat Partinin, muhalefet safında bulunanlara karşı

---

[271] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1229.
[272] Parlatır **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1238.
[273] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1240.
[274] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1149.
[275] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1241.

müsamahakâr ve geniş görüşlü olmaktan başka bir yol tutmayacağına en büyük delil, mazideki hattı hareketi değil midir?" **3. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça ẓhr kökünden gelen ve isim olarak kullanılan muẓāharat مظاهرة, "arkalama, destek"[276] anlamında kullanılmaktadır. "Zuhur" sözcüğü ile eş kökenlidir.

104- "Adriyatikten geçip Balkanlara inen bir hareketten ziyade Cenubi Fransa istila planına bütün kudretile **müzahir** oldu." **2.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça ẓhr kökünden gelen muẓāhir مظاهر "biri lehine tavır koyan" anlamında kullanılmaktadır.

105- "Saat tam 15 te en yaşlı milletvekili sıfatiyle Hüseyin Cahit Yalçın, **riyaset** makamına geçerek celseyi açtığı vakit, Meclis içinde ve dinleyici yerlerinde bir tek boş yer yoktu." **5.sayfa (23.05.1950)**

Arapça rAs kökünden gelen ve isim olarak kullanılan riʾāsat رئاسة "başkanlık, reislik, başlık"[277] anlamında kullanılmaktadır. Riyaset, "Reis" sözcüğü ile eş kökenlidir.

106- "Ancak o kadar yapılabileceğinin **riyazi** ölçüsü nedir?" **5. Sayfa (02.06.1950)**

Riyazi, Arapça ryḍ kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan riyāzī "hesapla ilgili, matematiğe özgü"[278] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça riyāḍat رياضة "perhiz"[279] sözcüğü ile aynı kökten gelmektedir.

107- "Devri **sabık** yaratmamak meselesi" **1.Sayfa (01.06.1950)**

Arapça sbḳ kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan sābıḳ **سابق** "geçen, geçmiş"[280] anlamında kullanılmaktadır.

---

[276] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1241.
[277] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1415.
[278] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1416.
[279] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1416.

108- “**Sadmenin** tesiri ile direk devrilmiş, ön kısmı parçalanan kamyon bu defa biraz ilerisindeki motosiklete çarpmıştır” **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça ṣdm kökünden gelen ve isim olarak kullanılan ṣadme صدمه "vurma, çarpma, tokuşma, çatma"[281] anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır.

109- “Bu itibarla, herkesin, bilhassa basının muhakemenin bütün **safahatını** adım adım takip etmesini istiyordum” **2.sayfa (20.05.1950)**

Arapça isim olan ve sfh kökünden gelen ṣafaḥāt صفحات, "safhalar, aşamalar"[282] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça ṣfḥ kökünden gelen ṣafḥat صفحة sözcüğünün çoğuludur. Safahat, Safha sözcüğü ile eş kökenlidir.

110- “Devamı **sahife** 7 sütun 3” **1.Sayfa (03.05.1950)**

Bu cümlede Arapça sḥf kökünden gelen sahife sözcüğü (çoğulu suhuf), “sayfa, kitap, gazete”[283] anlamında kullanılmaktadır.

111- “Moskova’da Sovyet hükümeti tarafından Mao Tse – Tung ile **sair** Çin mümessilleri şerefine …” **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça sAr kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan sā?ir سائر "dolaşan, gezen, hareket eden, başka, özge, diğer"[284] anlamında kullanılmaktadır. “Seyr” sözcüğü ile eş kökenlidir.

112- “En **salahiyeti mütehassısların** teşkil ettiği komisyonlar meseleyi tetkik ettiler ve hiçbir komisyona nasip olmayan zamanda karar aldılar.” **2.Sayfa (03.05.1950)**

Salāhiyyet, “bir işe karışmaya ve bir işi yürütmeye yetkili olma, bir davanın davacının ikamet ettiği yerin mahkemesinde bakılması”[285] anlamında

---

[280] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1429.
[281] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1435.
[282] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1436.
[283] Kanar, **Arapça Türkçe Sözlük**, s.556.
[284] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1447.

kullanılmaktadır. Arapça ṣlḥ kökünden gelen ṣalāḥ صلاح "düzelme, iyileşme, iyilik, rahatlık, barış"[286] anlamına gelecek şekilde kullanılır. Sözcüğün sonunda yer alan "-et" Arapçada eklendiği sözcüğe çoğul anlamı katmaktadır.

Arapça sözcük Mutahassis متخصّص, Arapça tahassus تخصّص "tahsis kılınma, özel olarak ayrılma, ihtisasa geçme"[287]sözcüğünün tefeʿʿul vezni failidir. Salahiyeti mütehassıs tamlaması, konunun uzmanı olan kişiler için kullanılmaktadır ve günümüzde kullanım sahası çok daralmıştır.

113- "Demokrasiyi kurmak iddiasına kalkan bir hükümet başkanının, **sarih** taahhüdlerini…"**1.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça ṣrḥ kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan ṣarīḥ صريح " açık, aşikâr, kolay anlaşılır, belirgin"[288] anlamında kullanılmaktadır. Kolay anlaşılır, belli, belirgin anlamlarında kullanılan "sarih" kelimesinin, günümüzde kullanım alanı daralmıştır. Arapça sarīh, "sarahat" sözcüğü ile eş kökenlidir.

114- "Başkan, bir gazetecinin geçenlerde Gallup müessesesi tarafından yapılan bir anketi bahsi mevzu etmesi üzerine bu mütalaayı **serdetmiştir**." **5. Sayfa (02.06.1950)**

Altı çizili serd etmek şeklinde yardımcı fiille kurulan kelime grubu, Arapça srd kökünden gelen sard سرد "(sözü) kusursuz, düzgün ve yerinde söyleme, dile getirme, ifade etme"[289] anlamında kullanılmaktadır.

115- "İsteyeyim istemeyeyim bu işte sizin **şeriki cürümünüz** olduğumu düşünüyorsunuz." **4. Sayfa (02.06.1950)**

Altı çizili tamlamada, Arapça şrk kökünden gelen hem isim hem de sıfat olarak kullanılabilen şerīk شريك "ortak, yandaş"[290] anlamında kullanılmaktadır.

---

[285] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1451.
[286] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1451.
[287] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1608.
[288] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1461.
[289] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1489.
[290] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1573.

“Şirk” sözcüğü ile aynı kökten gelmektedir. Şeriki cürüm, özellikle hukukta, suç ortağı anlamında kullanılmaktadır.

Tamlamadaki ikinci altı çizili sözcük, cürüm, Arapça crm kökünden gelen curm جرم "kabahat, günah, suç"[291] manasında kullanılmaktadır.

116- “Eski iktidarın, yani Halk Partisi hükümetlerinin manevi şahsiyeti mi hesap verecek, yolsuzlukları yapan kimseler mi **sıygaya çekilecek**?” **2. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça isim olarak kullanılan ṣīġa, صيغه biçim, şekil, suret ve Arapça gramerde kip, fiilin çekiminden meydana gelen her türlü şekillerden her biri"[292] anlamında kullanılmaktadır.

117- “…Tecrübeli gazetecinin idaresinde bu büyük, bütün memlekete **şamil**…”**1.Sayfa (03.05.1950)**

Sıfat görevli kullanılan altı çizili Arapça şml kökünden gelen ve günümüzde kullanım sahası daralmış olan şāmil شامل "içine alan, kaplayan, çevreleyen"[293] anlamında kullanılan bir sözcüktür. “Kapsama, içine alma"[294] anlamında kullanılan “şümul” ile aynı kökten gelmektedir.

118- “… ve o takdirde **şimal** istikametinde Sibirya’ya doğru büyük bir çıkıntı yapan Amur nehri hakiki bir hudut halini alır.” **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça isim olarak kullanılan ve Arapça şml kökünden gelen şimāl شمال kuzey, sol, sol taraf[295] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, İbranice ve Aramice/Süryanice aynı anlama gelen simāl sözcüğü ile aynı kökenden gelmektedir. Aynı zamanda, şimāl kelimesi, Akatça aynı anlama gelen şumēlu sözcüğü ile aynı kökenden gelmektedir.

---

[291] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.266.
[292] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1510.
[293] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1556.
[294] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1590.
[295] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1581.

119- “Necip Fazıl yazısında hükümetin manevi şahsiyetini **tahkir** ve **tezyif** etmekle suçlandırılıyordu.” **2.Sayfa (03.05.1950)**

Altı çizili kelime olan “tahkīr” تحقير, Arapça isim olarak hkr kökünden gelen ve “hakaret etme, onur kırma, küfretme, aşağılama, küçük görme, hafife alma”[296] anlamında kullanılan bir sözcüktür.

“Tezyīf” تزيف, Arapça isim olarak zyf kökünden gelmekte, “sahte ve taklit olarak gösterme, çürütme, eğlence, alaya alma”[297] anlamında kullanılmaktadır. Bu sözcük Arapça zayf sözcüğünün tef’il vezni masdarıdır.

120- “Kızıl **tahrikat** yapanlar yakalandı.” **1.Sayfa (03.05.1950)**

Bu cümlede “tahrīḳāt” kelimesi, tahrīk sözcüğünün çoğulu olarak “tahrik etmeler”, teklik biçiminde de “azdırma”[298] anlamına gelir. Tahrik sözcüğü, günümüzde yaygın olarak kullanılan “kışkırtma” yerine bir kimseyi, kötü bir iş yapması için yönlendirmek anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır.

121- “Duruşmanın 6 Mayıs cumartesi günü 9.30 a **talikine** karar vermiştir” **7.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça ʿlḳ kökünden gelen ve isim olarak kullanılan altı çizili taʿlīḳ تعليق "asma, asılma, bağlı bulunma veya öyle gösterilme, geriye bırakma, öteleme, geciktirme, tehir etme"[299] anlamında kullanılmaktadır.

122- “Bu münasebetle 36 konferans hazırlanmış ve konferansa iştiraki temin için Millî Eğitim Bakanlığınca lise, ortaokul ve meslek okullarının öğretmenlerine **tamim** yollanmıştır.” **2.Sayfa (03.05.1950)**

---

[296] Parlatır **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1611.
[297] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1720.
[298] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1613.
[299] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1626.

Arapça tamīm تعميم sözcüğü, "umuma veya halka özgü oluşturma, geniş kitleye duyurma"[300]anlamında kullanılmaktadır. Bir idari mercii veya makamın hizmetine ilişkin görüş ve emirlerini çeşitli ast makam ve memurlara bildiren yazıdır. Türkçe karşılığı, genelgedir. Arapça 'umum "bütün, genel, kamu" sözcüğünün tef'il vezni mastarıdır ve günümüzde kullanım sahası oldukça sınırlıdır.

123- "Şimdi, orada, Halk Partisi gazetesinin başında, bir taraftan beyanat veriyor, bir taraftan da galiba muhalefeti ayarlayacak bir **tarassut** merkezi kurmuş bulunuyor." **2.sayfa (26.05.1950)**

Arapça rṣd kökünden gelen ve isim olarak kullanılan taraṣṣud ترصّد "dikkatle bakma, gözleme, gözetleme"[301] anlamında kullanılmaktadır.

124- "Lakin Çang Tso – lin'in oğlu ve varisi Çang Husueh – liang Nankin'de kurulan Kuomintang hükümetinin direktiflerini kabul etmek meylini göstermesi üzerine; Japonya onu **tardetti** ve Mançurya'yı Çinden resmen ayırarak onu <Mançuko> adından hükümran bir devlet ilan etti" **5. Sayfa (02.06.1950)**

Tard etmek şeklinde yardımcı fiille kurulan altı çizili sözcük, Arapça ṭrd kökünden gelen ṭard طرد "kovma, sürme, ihraç"[302] anlamında kullanılmaktadır.

125- "Çanakkaleliler, demokratik rejim için bizim insafsız bir surette maruz bırakıldığımız bütün **tarizleri** en iyi tartacak bir tecrübeyi edinmişlerdir" **1.sayfa (07.05.1950)**

Altı çizili Arapça ʿrḍ kökünden gelen ve isim olarak kullanılan taʿrīḍ, تعريض "birine kinayeli söz söyleme, dokunacak söz söyleme"[303] anlamlarında kullanılan bir sözcüktür. Günümüzde de kullanımdan düşmemiş kelimeler arasındadır.

[300] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1627.
[301] Parlatır**, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1632.
[302] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1632.
[303] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1634.

126- “Sonra birçok ilave ve **tashihler** yapmak suretile, eseri yeni baştan yazdım ve neşredilmek üzere Milliyet gazetesine verdim” **6.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça isim olarak ṣḥḥ kökünden gelen taṣḥīḥ تصحيح "sahih kılma, doğrulama, ayıltma, düzeltme "[304] anlamında kullanılmaktadır.

127- “Türkiyede bir hakemin ismini **tasrih** ederek ve mukaveleye dercederek yapacakları dört maçın idaresini de ona bırakıyor” **5.Sayfa (03.05.1950)**

Altı çizili Arapça ṣrḥ kökünden gelen taṣrīḥ تصريح "apaçık söyleme, düşünceyi açıkça ifade etme, açık duruma getirme, netleştirme"[305] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça ṣarāḥat صراحة "açıklık, şüphe ve tereddüde yer bırakmayacak biçimde açık anlatım"[306] sözcüğünün tefʿîl vezni masdarıdır.

128- “Anti demokratik diye **tavsif** ettiğimiz hükümleri kamu haklarıyla alakalı kanunlardan silmek” **1.Sayfa (10.06.1950)**

Arapça vṣf kökünden gelen ve isim olarak kullanılan tavṣīf توصيف “değerini ortaya koyma, niteleme”[307] anlamında kullanılmaktadır. “Vasıf “sözcüğü ile eş kökenlidir.

129- “kendilerini de hayretlere ve korkulara düşüren marifetleri ve neticeleri karşısında <<insaf>> diye bir nevi **tazallüme** mecbur kalmaları gerçekten insana elem veren hazin bir akıbettir!” **1. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça zlm kökünden gelen taẓallum تظلّم, “birinin zulmünden, haksızlığından şikâyet etme”[308] anlamında kullanılmaktadır ve tafaʿul vezni masdarıdır.

[304] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1638.
[305] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1639.
[306] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1460.
[307] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1644.
[308] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1647.

130- "…takımın idarecisi Mr. Ritson, arzu ettiğimiz şey hakkında sual sorabileceğimizi ve bundan da çok memnun kalacaklarını **tebarüz** ettirdi" **6.sayfa (13.05.1950)**

Arapça "brz" kökünden gelen ve isim olarak kullanılan altı çizili tebārüz تبارز "meydana atılma, savaşa çıkma, belirme, görünme"[309] anlamında kullanılmaktadır. Arapça "bāriz" sözcüğü ile aynı kökenden gelmektedir.

131- "Tatbikattaki mahzurlar kaldırılmış ve **tediye** bakımından kolaylık sağlanmış bulunmaktadır." **2.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça Ady kökünden gelen te'diye, "ödeme, borç verme, eda etme"[310] anlamına gelmektedir. Çoğul şekil olarak taʾdiyat تأدية "ödemeler, borç vermeler"[311] anlamında kullanılmaktadır. Arapça sözcük Arapça aynı anlama gelen adāʾ أداء sözcüğünün tefʿîl vezni masdarıdır. Günümüzde kullanım alanı oldukça daralmıştır

132- "Yüzünü, aniden, kolay fark edilir bir **teessür** dalgası kaplamıştı." **3. Sayfa (02.06.1950)**

Altı çizili teessür sözcüğü, Arapça Aṣr kökünden gelen taʾaṣṣur تأثّر "üzülme, acıma, hüzünlenme, ince bir sızı duyma, etkilenme, duygulanma"[312] anlamlarını karşılayacak şekilde kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça āṯār أثر "eserler, nişanlar, alāmetler"[313] sözcüğünün tefeʿul vezni masdarıdır.

133- "… ve Fuat Köprülü ile Fransız Başbakanı arasında derhal bir itimat ve samimiyetin **teessüs** ettiği belirtilmektedir" **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça Ass kökünden gelen ve isim olarak kullanılan taʾassus تأسّس "kurma, temel atma, yerleştirme"[314] anlamında kullanılır. "Üs" ve "esās" sözcükleri ile eş kökenlidir.

[309] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1651.
[310] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1660.
[311] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1660.
[312] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1662.
[313] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.105.
[314] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1662.

134- “İşin **tefsilatını** bir tarafa atıyorum” **4.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça çoğul ad olarak tafṣīlāt تفصيلات "açıklamalar"[315] anlamında kullanılır. Arapça kelime, Arapça fṣl kökünden gelen tafṣīl تفصيل "ayrıntılı açıklama, detaylı olarak anlatma"[316] sözcüğünün çoğuludur. Bu sözcük, Arapça faṣl فصل "bir kitabın bölümleri"[317] sözcüğünün tefʿîl vezni masdarıdır.

135- “Hatırlanacağı gibi, ne 1904 tarihli Rus – Japon harbine **tekaddüm** eden Rus hakimiyeti devrinde, ne o harbi müteakip Rusya ile Japonya’nın birbirlerinin nüfuz bölgelerini tanıyan ve bunları müşterek tedbirlerle elde tutmayı kararlaştıran **muahedeler** imzaladıkları devirde; ne de 1920 senelerinde kendisini Mançurya’nın müstakil hükümdarı addeden Çang Tso – lin’in kendi salahiyetlerine dayanarak Rusya ve Japonya ile anlaşmalara vardığı devrede, merkezi hükümetin sözü geçmiyordu” **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça ḳdm kökünden gelen ve çoğul isim olarak kullanılan taḳādüm تقدّم "geçmiş olma, geçme"[318] anlamında kullanılan bir sözcüktür. “Kıdem” sözcüğü ile eş kökenlidir.

Arapça ʿhd kökünden gelen ve çoğul ad olarak kullanılan muʿāhedāt معاهدة "muahedeler, antlaşmalar"[319] anlamında kullanılmaktadır. Muahede, Arapça ʿahd عهد "bir işi ütüne alıp söz verme, deruhte, ta’ahhüt"[320] sözcüğünün mufā'alat vezni masdarıdır. “Ahit” sözcüğüyle eş kökenlidir.

136- “Böylece, Sheldon’un babasının bu beyanatı, oğlunun oynadığı gerçek rol hakkındaki şüphelerimi tamamen **tekit** ediyordu.” **2. Sayfa (02.06.1950)**

[315] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1603.
[316] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1603.
[317] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.440.
[318] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1669.
[319] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1104.
[320] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.53,54.

Arapça Akd kökünden gelen ve isim olarak kullanılan taʾkīd تأكيد, "sağlam duruma getirme, güçlendirme, pekiştirme, üsteleme, tekrar tekrar söyleme"[321] anlamında kullanılmaktadır.

137- "Sanatkâr bıçakla kedi kovalama hikayesini **tekzip** ediyor." **1.Sayfa (03.05.1950)**

Bu cümlede geçen tekzīb ve Arapça kḏb kökünden gelen takḏīb تكذيب "yalanlamak, çok yalan söylemek, menetmek"[322] anlamında kullanılmaktadır.

138- "… ve Amerikan doları ile **<telvis>** edilmemiş olan milliyetçilik hareketlerine karşı Sovyetlerin ne kadar samimi ve menfaatsiz bir dostluk gösterdiklerini bu muahedeye istinaden iddia etmeye kalkışacaklardır." **5. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça lvs kökünden gelen ve isim olarak kullanılan telvis تلويث (etmek), kirletmek, bulaştırmak, pisletmek[323] anlamında kullanılan kelime grubudur.

139- "…müsabakamızın tertibindeki dürüstlüğe ve hediyelerimizin zenginliğine ve **tenevvüüne** karşı aziz okuyucuların bir takdir ifadesi olarak…" **6.Sayfa (08.06.1950)**

Arapça isim olarak kullanılan tenevvü تنوع "türlü türlü olma, nevilenme"[324] anlamında kullanılmaktadır.

140- "Diğer taraftan salahiyetli bir zattan öğrendiğime göre, Pamuk Mensucat Fabrikasının **tenkisat** hareketinin, diğer **mensucat** fabrikalarına da sirayet edeceğine muhakkak gözüyle bakılmaktadır." **3.Sayfa (05.06.1950)**

Arapça tenkis ve çoğul ek -āt ile oluşan tenkisat "indirimler"[325] anlamında kullanılmaktadır.

---

[321] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**., s.1673.
[322] Kanar, **Arapça Türkçe Sözlük**, s.209.
[323] Parlatır**, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1679.
[324] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1687.

İkinci altı çizili sözcük, Arapça sıfat olarak kullanılan mensūc ve çoğul ek -at ile oluşan mensūcāt **منسوجات** "dokunmuş şeyler, fabrika dokumaları"[326] anlamında kullanılmaktadır.

141- "Bu itibarla **tenvir** edilmek ricasındayız" **1.Sayfa (08.06.1950)**

Arapça nvr kökünden gelen ve isim olarak kullanılan tenvīr تنوير "aydınlatma, ışıklandırma"[327] anlamında kullanılmaktadır. Arapça kelime, Arapça nūr نور "aydınlık, ışık, ziya"[328] sözcüğünün tefʿîl vezni masdarıdır.

142- "Fakat gerçek sigarlardaki **tenzilat** ve gerekse şekerdeki indirme dolayısiyle…" **1.Sayfa (06.06.1950)**

Arapça nzl kökünden gelen ve çoğul ad olarak kullanılan tenzīlāt تنزيلات "tenziller"[329] anlamında kullanılmaktadır. Tenzil sözcüğü ise "indirme, aşağılatma"[330]anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır.

143- "Bütün işlerde olduğu gibi artık sporda da fennin **terakkilerinden** faydalanmaktadır." **3. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça rḳy kökünden gelen ve isim olarak kullanılan taraḳḳī ترقّي "yukarı kalkma, yükselme, artma, çoğalma, yukarı çıkma, bilim, teknolojide ve medeniyette ilerleme"[331] anlamında kullanılmaktadır.

144- "İngilizler de 1943 Ağustosunda Quebec'de bu fikri **terviç** ettiler." **2.Sayfa (03.05.1950)**

---

[325] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1689.
[326] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1057.
[327] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1690.
[328] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1305.
[329] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1691.
[330] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1229.
[331] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1692.

Arapça tervic ترويج, "revaç verme, itibarını artırma, kabul ettirme, geçirme"[332] anlamında kullanılmaktadır. Günümüzde kullanımdan düşmüş bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır.

145- "Halkçı vatandaşlara kadar sirayet ettiği görülen bu endişe ve şüphe filizlerinin tohumlarını **teşrihe** kalkışmak, sanırız, bugünkü iktidardan ziyade dünün icra mevkiinde bulunanlarını üzüntüye sevk edecektir." **3. Sayfa (02.06.1950)**

Arapça şrḥ kökünden gelen taşrīḥ تشريح apaçık söyleme, düşünceyi açıkça ifade etme, açık duruma getirme, netleştirme" [333]anlamında kullanılmaktadır. "Şerh" sözcüğü ile eş kökenlidir.

146- "…Müfettiş raporları alakalı makamlara **tevdi** edilmiştir." **2.Sayfa (03.05.1950)**

Tevdī توديع, Arapça isim olarak "bırakma, emanet, teslim etme"[334] anlamlarında kullanılmaktadır. Tevdī etmek, "bırakmak, emanet etmek"[335] olarak yardımcı fiille kullanılmaktadır.

147- "Ankara, Erzurumda da **tevkifler** yapıldı." **1.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça vḳf kökünden gelen tevkīf sözcüğü, sözlük anlamıyla "ayakta bekletmek, durdurmak, açıklamak, bilgilendirmek"[336] anlamında kullanılmaktadır. Bu cümlede altı çizili "tevkif" kelimesi yerine günümüzde bir suç dolayısıyla birini tutuklama, alıkoyma, tutma, durdurma yerine kullanılmıştır. "Vakıf" sözcüğüyle eş kökenlidir.

148- "İspirto ve ispirtolu içkilerin **tevzi** işi müteahhitlerle ihale edilmiştir." **2. Sayfa (02.06.1950)**

---

[332] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1699.
[333] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1639.
[334] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1713.
[335] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1713.
[336] Kanar, **Arapça Türkçe Sözlük**, s.224.

Arapça vzʿ kökünden gelen tavzīʿ توزيع "taksim etme, ayırma, dağıtma"[337] anlamında kullanılmaktadır.

149- “Berlinde de gerek doğu gerekse batı mıntıkasında iki milyon kişi nümayişler yapmış fakat dikkat çekecek derecede mühim **<u>vakalat</u>** olmamıştır.” **3.Sayfa (03.05.1950)**

“Vakalat”, Arapça vḳʿ kökünden gelen vaḳʿa وقعه "olay"[338] anlamında kullanılmaktadır. Vaka sözcüğüne Arapça -at çoğul ek getirilerek oluşturulmuştur. “Vuku” وقوع sözcüğü ile aynı kökten gelmektedir.

150- “Bizim ne doğuya ne de batıya karşı **<u>vecibelerimiz</u>** vardır.” **3. Sayfa (02.06.1950)**

Altı çizili Arapça vcb kökünden gelen vacībat وجيبة "vacip olan şey, borç hükmünde olan görev"[339] anlamında kullanılmaktadır. Vecibe kelimesi, Arapça vucūb وجوب sözcüğünün sıfat (müennes, feminine) halini ifade etmektedir. Günümüzde kullanım sahası geniş olan sözcükler arasında yer almaktadır.

151- “Fakat harpten uzaklaştıkça ve acıları azaldıkça bu tesirlerin de **<u>zail</u>** olması lazım gelirken…” **2.sayfa (15.05.1950)**

Arapça zwl kökünden gelen ve sıfat olarak kullanılan zāʾil زائل "zeval bulan, yok ola, daim ve baki olmayan"[340] anlamında kullanılmaktadır.

2.4.2. Farsça Sözcükler

1- “Meçhul **<u>avazı</u>** çıktığı kadar bağırmak istedi.” **3. Sayfa (05.05.1950)**

[337] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1716.
[338] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1774.
[339] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1786.
[340] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1853.

Altı çizili Farsça sözcük āvāz آواز "ses, seda, savt; nida, nara"[341] anlamında kullanılır. Farsça sözcük, vāc- seslenmek, söylemek[342] fiili ile eş kökenlidir. Sanskritçe vāç "ses, söz" anlamında kullanılmaktadır.[343]

2- "Demokrat Parti **deruhte etmek** üzerine bulunduğu vazifenin mesuliyetini, mazhar olduğu bu sevgi ve itimadın büyüklüğü ile mütenasip olarak hissetmektedir" **1.sayfa (19.05.1950)**

Altı çizili yardımcı fiille oluşmuş kelime grubu, Farsça darʿuhda عهده در "Yüklenme, üstlenmek, bir görevi üzerine almak"[344] anlamında kullanılan bir deyimdir. Farsça deyim, Arapçada ʿuhdat عهدة "sorumluluk " sözcüğünden der+ önekiyle türetilmiştir.

3- Beni (Hermeon) daki Türk **dizdarına** mı götüreceksiniz? **6.Sayfa (03.05.1950)**

Farsça isim olarak, (diz+dār) "kale muhafızı"[345] anlamında kullanılmaktadır.

4- "Denizin lacivert sularını beyaz **hārelerle** süslüyor" **4.sayfa (26.05.1950)**

Farsça isim olarak kullanılan hāre veya hārā خارا/خاره "kumaş, kâğıt ve benzeri eşya üzerindeki karışık çizgiler"[346] anlamında kullanılmaktadır.

5- "Berlinde de gerek doğu gerekse batı mıntıkasında iki milyon kişi **nümayişler** yapmış fakat dikkat çekecek derecede mühim vakalat olmamıştır." **3.Sayfa (03.05.1950)**

---

[341] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** s.121.
[342] Sevan Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, Everest Yayınları, 2010, s.60.
[343] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.60.
[344] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.336.
[345] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.356.
[346] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.582.

Farsça numāyiş نمایش "gösteri, göz boyama"[347] anlamında kullanılmaktadır. Farsça sözcük, Farsça numüdan, numā- نمودن, نما "göstermek, görünmek"[348] fiilinden +iş sonekiyle türetilmiştir. Bu sözcük, Orta Farsçada, aynı anlama gelen nmüdan, nmāy-[349] fiilinden evrilmiştir.

6- "Hele meşhur piyanistin yakın **perestişkarı** muhakkak ki vakayı hiç yadırgamayacak ve şahıslandırmakta hiç zorluk çekmeyecektir." **1.Sayfa (03.05.1950)**

"Perestişkar" (پرستیشکار), Farsça isim olarak (perestīden> perest+ iş) perestiş, "tapma, ibadet, tapınma[350]"dan (-kār ekiyle perestiş+ kār) taparcasına seven, çok saygı duyan[351] anlamında kullanılan ve günümüzde kullanım alanı bulamayan bir sözcüktür.

7- "… Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa **peyk** memleketlerindeki komünist gençlik teşkilatlarının 500 temsilcisi bu muazzam toplantıya iştirak edecektir" **6.sayfa (21.05.1950)**

Farsça paik پك "haberci, kurye, ulak, uydu, kukla"[352] anlamlarında kullanılmaktadır. Farsça sözcük, Orta Farsça ayak anlamına gelen paik veya pâi[353] sözcüğünden evrilmiştir.

8- "Başından bir çok **sergüzeştler** geçmişti." **3.Sayfa (03.05.1950)**

Farsça, sar+ guzaşt سرگذشت "bir kimsenin başından gelip geçen olaylar, hikâye, macera, serencam"[354] anlamında kullanılmaktadır. Farsça deyim, Farsça sar سر "baş" ve Farsça guzaştan, guzār- گذشتن, گذار sözcüklerinin bileşiğidir.

---

[347] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1309.
[348] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.633.
[349] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.633.
[350] Mehmet Kanar, **Farsça Türkçe Sözlük**, Say Sayınları, 2010, s.388.
[351] Kanar, **Farsça Türkçe Sözlük**, s.389.
[352] Mehmet Kanar, **Farsça Türkçe Sözlük**, s.443.
[353] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.683.
[354] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1491.

2.4.3. Fransızca Sözcükler

1- “Halk Partisinin neşretmekte olduğu Ekekon gazetesi sahipleri rakipleri bulunan -Meram- ı baltalamak için mürettiplerini **angaje etmiştir**” **7.Sayfa (03.05.1950)**

Angaje etmek deyimi, Fr. engager "bağlamak, ipotek etmek, rehin etmek, meşgul etmek, istihdam etmek"[355] anlamında kullanılan fiilden alınmadır. Fransızca fiil Fransızca gage "rehin, ipotek" anlamında kullanılan sözcükten türetilmiştir.[356]

2- “Başına yumuşak **fötr** şapkasını koyduktan sonra bir sigara yaktı” **4.Sayfa (03.05.1950)**

Fr. feutre "keçe" anlamında kullanılmaktadır. Fransızca sözcük, EFr. feltre[357] sözcüğünden evrilmiştir.

3- “Bir piknik ertesi, **gabardin** etekliğini silip de suyun bıraktığı izi kaybedemeyince…” **3.Sayfa (03.05.1950)**

Fr. gabardine "bir tür yünlü kumaş"[358] anlamında kullanılmaktadır. EFr. gauvardine/gallevardine "eskiden hac yolcularının giydiği bir tür bol pelerin" sözcüğünden türetilmiştir.[359]

4- “**Garsoniyerin** anahtarını okşayarak cevap verdi” **2. Sayfa (02.06.1950)**

Fransızca garçonnière "1. hizmetçi dairesi, 2. evlilik dışı ilişkiler için tutulan daire"[360] anlamında kullanılmaktadır. Fr. garçon "oğlan çocuğu, çırak, uşak"[361] anlamında kullanılan sözcükten türetilmiştir.

---

[355] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.36.
[356] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.36.
[357] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**., s.273.
[358] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.278.
[359] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.278.
[360] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.283.
[361] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.283.

5- “Orduevinde bir **katafalk** yapılarak Mareşalin cenazesi herkesin ziyaretine açık bir ihtiram mevzu haline konsaydı.” **1.Sayfa (03.05.1950)**

Fransızca isim olarak catafalque, “önünden sessizce geçilerek kendisine saygı gösterilecek bir ölünün tabutunun konulması için hazırlanmış, üzeri kumaşla örtülü yüksekçe yer”[362] anlamında kullanılır. Batı kültüründe, yaygın olarak kullanılmaktadır. İslami kültürde benzeri musalla taşıdır.

6- “Yürüyüşü denizde rüzgarla alay edercesine süzülen bir **kotraya** benziyordu” **4. Sayfa (01.07.1950)**

Fr. cotre "küçük yelkenli tekne"[363] anlamında kullanılmaktadır. Fransızca sözcük, İng. aynı anlama gelen cutter[364] sözcüğünden türetilmiştir.

2.4.4. Türkçe Kökenli Sözcükler

1- “Bu sporun antrenmanı **biteviyedir**.” **3. Sayfa (02.06.1950)**

Hem sıfat hem de zarf olarak kullanılabilen Türkçe biteviye "bütün, tekmil, bir düzüye, boyuna"[365] anlamında kullanılmaktadır. Türkçe kelime, Türkçe bit- fiilinden +Av sonekiyle oluşturulup türetilmiştir.

2- “… **çopur** yüzlü, dev yapılı olana eliyle işaret etti” **6.Sayfa (03.05.1950)**

Moğolca çogur (alaca, benekli), Eski Türkçe’de çöpür, Türkçe çap- "çarpmak, alacalı hale getirmek" fiilinden türetilmiştir. “Yüzdeki kırmızı lekeler”[366] anlamında kullanılmaktadır.

3- “Bol **yenli** kirli gömleğinin iliksiz yırtmacında göğüs kılları kıvırcıklanan yalamalı ağızlı ve **temreli** yüzlü bir çobandı” **6.Sayfa (03.05.1950)**

---

[362] TDK Güncel Türkçe Sözlük.
[363] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.484.
[364] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.484.
[365] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.205.
[366] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.302.

Eski Türkçede kullanılan yeŋ sözcüğü, "elbise kolu"[367] anlamında kullanılmaktadır.

İkinci altı çizili sözcük “temre” sözcüğü, Eski Türkçe témür "demir" sözcüğünden türetilmiştir. (Oğuzca) temürgen < temür “demir” + küçültme eki +gen > temirgen > *temiren > temren), (Demren şeklinde de kullanılmıştır.) Temren, “ok ucuna takılan ve demir veya sarıdan yapılan parça”[368] anlamında kullanılmıştır. Özellikle eski Türk edebiyatında sevgilinin bakışı yaralayıcı ve öldürücü olması sebebiyle temrene benzetilmiştir.

2.4.5. İtalyanca Sözcük

1- “Burada harbin seyrine tesir eden veya sulhe de dokunan iki büyük hatadan, falsodan bahsedeceğiz.” **2.Sayfa (03.05.1950)**

İt. falso "hata, yanlış"[369] anlamında kullanılmaktadır. İtalyanca sözcük, Lat. fallere, fals- "yanılmak, hatalı olmak"[370] fiilinden türetilmiştir. Daha çok konuşma dilinde kendine yer bulan bu kelime, yazı dilindeki kullanım sıklığını kaybetmiştir.

2.4.6. Almanca Sözcük

1- “Batı ve Kuzey Batı Avrupa limanları ile memleketimiz arasında yapılacak **şilep** transferleri için tetkikler sona ermiştir.” **2.Sayfa (03.05.1950)**

Almanca schlepp şeklinde yazılan bu kelime, “büyük gemi”[371] anlamında kullanılmaktadır ve günümüzde yaygın olarak kullanılan bir kelime olma özelliğini kaybetmiştir.

2.4.7. Halk Ağzında Kullanılan Sözcük

[367] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1832.
[368] Parlatır**, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1683.
[369] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.248.
[370] Nişanyan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, s.248.
[371] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1581.

1- “Seçim meçim dalgası vız gelir bıçkına, **gacoya** bak sen gacoya…”**4.Sayfa (03.05.1950)**

Gaco argo kadın, dost, sevgili, metres; torik yavrusu< Çing gaco “çingene olmayan, yabancı (kimse)[372] anlamında kullanılmaktadır.[373]

2.4.8. Farsça-Arapça Karma Sözcüksel Unsurlar

1- “Sular idaresini idare etmekte zorluk çekenler bu yazıya **bermutat** bir tekzip yollayıp ortalığı süt liman göstereceklerdir”. **2. Sayfa (02.06.1950)**

Farsça zarf olarak kullanılan ber-muʿtād برمعتاد "alışılageldiği gibi, her zaman olduğu gibi"[374] anlamında kullanılmaktadır. Farsça kelime, Arapça sıfat olarak kullanılan muʿtād معتاد, "her zamanki gibi, alışılmış, itiyat haline getirilmiş"[375] sözcüğünden ber+ önekiyle türetilmiştir.

2- “Diğer taraftan İstanbul Emniyet Müdürü Cemal Göktan da **ezcümle** demiştir ki” **7.Sayfa (03.05.1950)**

Farsça ez öneki+ Arapça cümle “bütün” sözcüğü ile türetilen ve zarf olarak kullanılan ezcümle از جمله “özet olarak, söz gelişi, örnek olarak, mesela”[376] anlamında kullanılmaktadır.

3- “**Cihanşumül** barış getirecek bir dünya devletinin kurulabilmesi imkânı…” **4.Sayfa (03.05.1950)**

Farsça. cihān ve Arapça şumūl “kaplama” ile cihān-şumūl جهانشمول “Dünyayı kaplayan, dünya çapında”[377] anlamlarında sıfat olarak kullanılan dilimize Farsçadan girmiş bir sözcüktür.

---

[372] Hasan Eren, **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, 2. Baskı, Ankara, 1999, s.149.

[373] kacı ~ gacı kelimesi, ka+ açı ~ (eçi “abla , hanım”) birleşiminden ortaya çıkmış olabilir. Bkz. Ayten Atay, “Argolaşmış Eski Türkçe Bir Kelime: Gacı”, **Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi.** 2008, s.113.

[374] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.183.

[375] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.1140.

[376] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.429.

2.4.9. Arapça + Türkçe Yardımcı Fiille Oluşan Sözcüksel Unsur

1- "Türkiyede bir hakemin ismini tasrih ederek ve mukaveleye **dercederek** yapacakları dört maçın idaresini de ona bırakıyor" **5.Sayfa (03.05.1950)**

Arapça (derc+), Türkçe (etmek), dercedilmek-dercolunmak edilgen yapısı "yazmak, yazılı metne eklemek"[378] anlamında kullanılır.

[377] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.255.
[378] Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, s.333.

Tablo1: Kelime Türleri ve Oluşma Biçimleri

Kelime Türleri ve Oluşma Biçimleri	Sayısı	Oranı
Deyim	4	%2
Edat	2	%1
İsim	99	%52
İsim veya sıfat olarak kullanılabilme	3	%2
Sıfat	59	%31
Sıfat veya zarf olarak kullanılabilme	1	%1
Tamlama	5	%3
Yardımı fille oluşma	13	%7
Zarf	6	%3

Tablo2: Kelimelerin Ait Olduğu Diller

Kelimelerin Ait Olduğu Diller	Sayısı	Oranı
Almanca	1	%1
Arapça	167	%87
Farsça	8	%4
Farsça-Arapça karma sözcüksel unsurlar	3	%2
Fransızca	6	%3
Halk ağzına ait kelimeler	1	%1
İtalyanca	1	%1
Türkçe	4	%2
Arapça+Türkçe yardımcı fiille oluşan sözcüksel unsur	1	%1

Tablo3: Kelimelerin Kullanım ve Kullanımdan Düşme Sayısı

Kelimelerin Kullanımdaki Sayısı	43
Kelimelerin Kullanımdaki Oranı	%22
Kelimelerin Kullanımdan Düşme Sayısı	149
Kelimelerin Kullanımdan Düşme Oranı	%78

SONUÇ

Gazeteler, insanı ilgilendiren olayları, toplumda meydana gelen her türlü haberi, bilgiyi ve bunun neticesinde oluşan yorumları yayımlayan, insanları etkileme ve yönlendirme gücüne istinaden önemli bir propaganda aracı olarak görülen belirli dönem ya da günlük çıkan kitle iletişim araçlarındadır. Gazeteler, halkı bilgi ve bilinçlendiren haberlerin yer aldığı basılı materyallerden oluşur. Gazeteler, insanlardaki bilgi birikimini artırdığı ve hayata karşı bakış açısına geniş ufuklar kazandırdığından kültürel kalkınmada başat rol oynamaktadır.

Çalışmamızın ana dayanağını ihtiva eden ve Ali Naci Karacan dönemi ve onun yönetiminde, 3 Mayıs 1950 yılı itibariyle yayın hayatına merhaba diyen Milliyet gazetesi, ülkemizde, basın hayatımız ve yayıncılık tarihimiz açısından önemli bir yer edinmiştir. Çalışmamızda 1950 yılı seçilmesinin nedeni o yıllarda seçimle iktidara gelen Demokrat Parti'nin yüzünü özellikle Amerika'ya çevirmiş olması ve bu nedenle yabancı kökenli kelimelerin basın hayatımıza yansımasının daha fazla olacağı inancı taşımasıdır. Çalışmamızda, 1950 yılı mayıs, haziran ve temmuz aylarına ait rastgele (random) seçilmiş haber, manşet, reklam ve ilanlar incelenmiş; haber, manşet, reklam ve ilanlarda geçen rastgele (random) seçilmiş yabancı sözcüklerin sözcükbilim açısından incelenmesi yöntemine başvurulmuştur. Yapılan incelemelerde, Milliyet gazetesi özelinde, 1950 yılına ait gazetecilik anlayışına ve basın hayatımıza yönelik önemli içerik ve biçim analizleriyle dilbilim açısından çok önemli bir değere sahip olan sözcükbilim alanında malzemeler tespit edilmiştir. Çalışmamızın çerçevesini oluşturan inceleme dönemimiz ve bu çerçeveyi dolduran inceleme sahamız göz önüne alındığında, dil-kültür ilişkisine bağlı olarak uzun süre Arap ve Fars kültürü etkisinde kalmamızın sonuçlarını kültür dünyamızın önemli bir bölümünü oluşturan basın hayatımızda da görüldüğü ortaya çıkmaktadır. İncelenen yabancı sözcüklerin büyük çoğunluğu İslam medeniyet dairesi ve Arap alfabesinden kaynaklı, Arapça sözcüklere aittir. Arapça sözcükleri, akustik değeri olan ve geçmişten itibaren edebi eserlerimizde sık kullandığımız Farsça sözcükler

takip etmektedir. Özellikle Tanzimat Dönemiyle birlikte yönünü Batı'ya dönen Türk aydınının, Batı'daki eserleri dilimize kazandırmaya ve bu yolla çeşitli fikirleri aşılamaya çalışmasıyla birlikte, Batı dillerinden bazı sözcüklerin de dilimize dolayısıyla gazetecilikte kullanılan dil anlayışına ve basın hayatımıza girdiğini görmekteyiz.

Yapılan analiz ve değerlendirmeler neticesinde, üzerinde çalışılan ve tabloda belirtilen 192 sözcükten kelime türleri ve oluşma biçimleri açısından 4 deyim, 2 edat, 99 isim, 3 isim veya sıfat olarak kullanılabilen sözcükler, 59 sıfat, 1 sıfat veya zarf olarak kullanılabilen sözcük, 5 tamlama, 7 yardımcı fiille oluşan kelime grubu, 6 zarf tespit edilmiştir. İncelenen kelimelere ait diller baz alındığında, 1 Almanca, 167 Arapça, 8 Farsça, 3 Farsça-Arapça karma sözcüksel unsurlar, 6 Fransızca, 1 Halk ağzına ait kelimeler, 1 İtalyanca, 4 Türkçe, 1 Arapça+Türkçe yardımcı fiille oluşan sözcüksel unsur saptanmıştır. Ayrıca, incelenen sözcüklerde, kullanımda olan kelime sayısı 43, kullanımdan düşen kelime sayısı ise 149 olarak tespit edilmiştir.

Çalışmamıza dayanak oluşturan incelemeye esas gazetelere ulaşma noktasında, okurlarına ve ilgililerine büyük kolaylık sağlayan milliyet gazete arşivinden faydalandık. Bu zengin arşivin bize sunduğu imkanlar neticesinde, dikkatimizin yönünü, 1950 yılı itibarıyla Milliyet gazetesi özelinde, basın dilimizde yer edinen yabancı kelimelerden günümüzde kullanım alanı daralmış veya kullanımdan düşmüş olan sözcüklerden oluşmasına çevirdik.

Ortaya koyduğumuz çalışmadan hareketle elde edilen bilgi ve bulgular neticesinde, aşağıda sıralanan tavsiye niteliğindeki maddelerin daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşüncesi içindeyiz.

- Bu çalışmada 1950 yılı mayıs, haziran ve temmuz aylarından random yöntemiyle seçilen yabancı sözcükler, leksikal açıdan incelenmiştir. Daha sonraki dönem ve zaman dilimlerinde yaşanan sözcükbilimsel değişimleri tespit etmek adına, ileri tarihli gazeteler ele alınarak incelenebilir.
- Kitle iletişim araçlarının önemli bir ayağını oluşturan gazetelerin çeşitli dönem ve zaman dilimlerinde yaşanan (siyasi, sosyal,

ekonomik vs.) gelişmelerde kullanılan üslup ile bunların dile yansıma ve aktarma biçimleri ayrıntılı olarak ele alınabilir.

- Çalışma konumuzun sınırlılıklarından birini oluşturan ve Türk basın hayatına getirdiği zenginliği yaşadığı döneme yansıtan Milliyet gazetesi dışındaki gazeteler ile orada bulunan çeşitli görüş ve ideolojiye sahip köşe yazarlarının kullandığı dil incelenebilir.
- Gazete ve dergi incelemelerinde dönemsel olarak yabancı sözcüklerin tümce içindeki sözcük türlerine göre ayrı ayrı isimler, sıfatlar, zamirler, edatlar, bağlaçlar, ünlemler; terkip, ikileme ve deyimlerin oluşma biçimleri, soru ifadeleri; fiillerin kullanış formları ve edilgen yapılar; çeşitli zaman dilimlerine ait sözdizimsel hususiyetler analiz edilebilir.
- Yazılı basın hayatımızın en önemli destek noktası gazetelerde kullanılan dilin ses, şekil ve anlambilgisel ögeleri, art zamanlı bir dil incelemesi ile ortaya konabilir.

Dikkat çekilen bütün bu hususlar, ayrı bir tez konusunu dolduracak kadar geniş alanlara uzanabilmektedir.

KAYNAKÇA

ACAR, Ayla, "Türkiye'de Latin Alfabesine Geçiş Süreci ve Gazeteler", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,** Sayı: 41, s. 5-25, İstanbul, 2001.

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ, **Medya ve İletişim**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2548, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1518, 1. Baskı, 2012.

AK, Mustafa, **Televizyon Yayıncılığındaki Gelişmeler ve Etkileşimli Televizyon Yayıncılığı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2013.

AKALIN, Haluk. Şükrü. "Sözlük Bilimi ve Sözlükçülük", **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi,** 698, s. 162-169, 2010.

AKAY, Recep, "Dil Değişiminin Dilsel ve Toplumsal Nedenleri", **İnsan Bilimleri Dergisi,** Cilt:4, Sayı:1, 2007.

AKSAN, Doğan, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Türk Dil Kurumu Yayınları.1.2.3. Ciltler, 2009.

ALTUNBAŞ, Hüseyin, **Başlangıçtan Günümüze Radyo ve Radyo Reklamcılığı, Türkiye'de Yerel Radyo İstasyonlarının Reklam Aracı Olarak Kullanılışı Sorunları ve Model Önerisi,** (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Eskişehir, 2003.

ATEŞ, Şeref, "Bir Siyasal İletişim Tarzı Olan Propagandanın Tanınması ve Propaganda Metinlerinin Çözümlenmesi", **Bilig- Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,** s.117-130, 2000.

AKTAŞ Şerif ve GÜNDÜZ Osman, **Yazılı ve Sözlü Anlatım Kompozisyon Sanatı**, Akçay Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2005.

AKYILDIZ, Sevim, **Yeni Medya Üzerindeki İletişim Engelleri: Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Sakarya, 2019.

ATAY, Ayten, "Argolaşmış Eski Türkçe Bir Kelime: Gacı," **Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi**, Sayı 2. ss. 113-120, 2008.

AVCI, Özkan, **Propaganda Çeşitleri**, M. Karaca & C. Çakı (Ed.), İletişim ve Propaganda (s.75-114), Konya: Eğitim Yayınevi, 2018.

AYAZ, Hakan, **II. Meşrutiyet Döneminde Hasan Tahsin ve Gazeteciliği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü), İzmir, 2014.

AYDIN, Mehmet, **Dilbilim El Kitabı**, 3F Yayınları, İstanbul, 2007.

AYDIN, Şeyda. **Çatışma Dönemlerinde Sosyal Medyada Görsel Propaganda Savaşı: Suriye Rejiminin Askeri Propaganda Faaliyetleri Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2019.

AYVERDİ, İlhan, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Lugatı, 1. baskı, İstanbul, 2010.

AZİZ, Aysel, **Radyo ve Televizyona Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 480, Genişletilmiş 2. Basım, Ankara, 1976.

BAL, Enes, "Televizyon Haberciliğinde Magazinleşme Olgusu: TRT, NTV VE SHOW TV Örneği", **Akademia, Erciyes İletişim Dergisi**, 2010.

BALTA, Nevin, **Milliyet'ten Yansımalar, Türk Dış Politikası 1950-1980**, Lazer Yayınları, Ankara, 2005.

BANGUOĞLU, Tahsin, **Türkçenin Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.

BATTAL, Ayşe Gül, **Moda Markalarının Sosyal Medya (Instagram) İletişim Stratejileri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2019.

BEGTİMUR, Mehmet, Emin, "İlk Matbaanın Mucidi", **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi,** Sayı: 2018/12, s.160-168, 2018.

BENEK, Kazım, "Osmanlı'da Basının Doğuşu ve II. Meşrutiyete Kadarki Gelişimi", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 6-7, 27-39, Siirt, 2016.

BULUNMAZ, Barış, "Yeni Medya Eski Medyaya Karşı: Savaşı Kim Kazandı ya da Kim Kazanacak?", **Karadeniz Teknik Üniversitesi, İletişim Araştırmaları Dergisi,** sayı:7, 2014.

BULUT, Yücel, "İdeolojinin Tarihçesi**", İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi, 23. Sayı, 183-206, 2011.

CAN, Ali, "Basın Dili", **SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Ankara, 1994.

CERECİ Sedat ve ÖZDEMİR Hayri, **"Medyanın Toplumsal Gelişimi: Medya Toplumları"**, The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science, Number: 33, p. 1-10, 2015.

CEYLAN, Ayhan, **"Tanzimat Dönemi Osmanlı Basım ve Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)"**, Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, sayı 1. s. 139-155, 2006.

CUCUNEL, Hakan, **Türk Dil Devriminin Ulus Devlet Olma Sürecine Katkısı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara, 2004.

CUMAKUNOVA, Gülzura, "Türk Sözlük Biliminin Etkileşim Alanları", **Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,** Sayı 4, s. 15-30, 2011.

ÇAKIR, Mustafa, **"Basın Dili ve Dilbilimi"** Çağdaş Eğitim, 191 (Eylül), ss. 13-14, 1993.

ÇAKIR, Mustafa, **"Bilim ve Öğretim Dili Türkçe"** International Journal of Languages' Education and Teaching Volume 5, Issue 4, December 2017, p. 724-737, 2017.

ÇETİN Hakan ve AKAR Hakan, "Üniversite Öğrencilerinin Geleneksel ve İnternet Gazeteciliğine İlişkin Görüşleri: Akdeniz Üniversitesi Örneği", **Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 33, 2012.

ÇEVİK, Mehmet, **Basın Dilinde Atasözleri ve Deyimler**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara, 2006.

ÇIKLA, Selçuk, **"Tanzimat'tan Günümüze Gazete-Edebiyat İlişkisi"**, Türkbilig, Sayı 18: s. 34- 63, 2009.

ÇİFTÇİ, Musa, "Argonun Niteliği ve Argoya Bakış Açımız", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies,** Cilt: VI, Sayı 2, Sayfa:297-301, İzmir, 2006.

ÇİTACI, Mustafa, **Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin Medya Analizi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2019.

DEMİR, Kenan, "Osmanlıda Basının Doğuşu ve Gazeteler", **Iğdır Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 5, Nisan: 57-88, 2014.

DEMİRTAŞ, Oktay, **Başlangıçtan Günümüze Türk Basınında Alternatiflik Arayışları ve Alternatif Medya Olgusu**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2016.

DENEÇLİ, Sevda ve Ceyda, DENEÇLİ, "Propagandada İknanın Yeri", **Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Cilt:11, Sayı:28, s.35-48. 2014.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Türk Argosu**, Aydın Kitabevi Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 1980.

DİK, Esra, **"Türkiye'de Resmi Gazete'nin Serüveni"**, Memleket Siyaset Yönetim, Cilt: 4, Sayı: 11, s. 163-178, 2009.

DOĞAN, İsmailcan, **Propaganda Aracı Olarak İnternet: "Kayseri İli Merkez Seçmeni Üzerine Bir Alan Araştırması"**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya, 2014.

DOĞANER, Yasemin, "Elifba'dan Alfabeye: Yeni Türk Harfleri", **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,** Cilt:2, Sayı:4, 2005.

DÖLEK, Onur, **"Bilim Dili Olarak Türkçe"**, International Journal of Languages' Education and Teaching ISSN: 2198 – 4999, Mannheim – GERMANY, s.2162-2171, 2015.

DUMAN, Melih, **II. Dünya Savaşı Sonrasında, CHP hükümetlerinin Dış Politikaya Yönelik Propaganda Faaliyetleri (Amaçlar, Araçlar, Yönelişler**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2018.

DURGUN, Gonca Bayraktar ve YAMAN, Haluk, **"İdeoloji, Dil ve Sembol Bağlamında Medya ve Siyaset"**, Akademik Hassasiyetler, Cilt: 4, Sayı:7, 2017.

DURMUŞ, Oğuzhan, "Alıntı kelimeler bakımından Türkçe Sözlük", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,** Sayı: 26, s.1-21, 2004.

DURSUN, Çiler, **Haber ve Habercilik, Gazetecilik Üzerine Düşünmek, Gazetecilik ve Habercilik: Haberciliğin El Kitabı**, Sevda Alankuş (der.), IPS Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 63-83, 2003.

DURSUN, Onur, "Köşe Yazarlığından Medya Filozofluğuna (Ertuğrul Özkök ve Ahmet Hakan'ın Köşe Yazıları Üzerine Bir İnceleme)", **Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi** (E-Dergi), no.30, 2015.

EAGLETON, Terry, **İdeoloji**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996.

EREN, Hasan, **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, 2. Baskı, Ankara, 1999.

ERDEM, Beste, Nigâr, **Soğuk Savaş Düzeninde Milliyet Gazetesi ve Abdi İpekçi'nin Gazetecilik Anlayışının Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2011.

ERDEM, Bora, **Matbaacılık ve Basım Süreci**, Birinci Baskı, Cinius Yayınları, İstanbul, 2017.

ERDOĞAN, İrfan, **İletişimi Anlamak**, Pozitif Matbaacılık, Geliştirilmiş 4.Baskı, Ankara, 2011.

ERGİN, Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul: Bayrak Yayınları, 2009.

EROĞLU, Erhan, "İletişim sürecinde medya-mesaj yöntem ilişkisi ve geleneksel eğitimden uzaktan öğretim sistemlerine geçiş süreci", **Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Kurgu Dergisi** s.14,275-294, 1996.

ERTUĞRUL, Gamze, **Osmanlı Basınında Tercümân-ı Ahvâl'in Yeri ve Önemi (1860-1866)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara, 2016.

GAZNEVİ, Emrah, **"Lehçede Ödünçleme ve Türleri"**, İdil, 65, s. 94-105, 2020.

GEERAERTS, Dirk, **"Lexicology" The Encylopedia of Language and Linguistics**, Pergamon Yay., Cilt 4, s.2189-2192, Oxford, Newyork, Seoul, Tokyo, 1994.

GEMALMAZ, Efrasiyap, **Türkçenin Derin Yapısı**, haz: Cengiz Alyılmaz ve Osman Mert, Belen Yayıncılık, Ankara, 2010.

GENÇALP, Hüseyin, **Egemen İdeolojinin Yerleştirilmesinin Bir Aracı Olarak Sinema: Çocuk Yıldız Filmlerinde Egemen İdeolojinin İşleyişi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya, 2011.

GÖÇER, Ali, **"Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine"**, Türk Dili, Cilt: 729, s.50-57, 2012.

GÖKÇE, Faruk, **Genetik Dil Bilime Giriş Altay Dilleri Sorunu**, Sonçağ Yayınları, Ankara, 2015.

GÖKÇE, Müjdat, **Yeni Medya ve İletişim**, www.academia.edu, erişim tarihi 10.08.2020.

GÖNENÇ, Enver Özgür, "İletişimin Tarihi", **İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi**, sayı 18, ss.57-72, 2003.

GÖNENÇ Enver Özgür, "İnternet ve Türkiye'deki Gelişimi", **İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi**, sayı 16, 2003.

GÖNENÇ, Enver Özgür, "İletişimin Tarihsel Süreci", **İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi,** ss.87-103, 2007.

GÜDEK, Hüseyin Ulaş, **Dil, Kültür ve Medya İlişkisi Bağlamında Egemen Medya Diline Eleştirel Bir Bakış: 2003 Irak'ın İşgali ya da Amerika'nın Irak Savaşı Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Erzurum, 2014.

GÜLLÜDAĞ, Nesrin, **"Yazılı ve Görsel Basında Dil Estetiği"**, 21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt: 1, sayı: 1, 2012.

GÜNDAY, Rıfat, **"Çok Dillilik ve Çok Kültürlülük Bağlamında Yabancı Dil Öğretimine Toplumdilbilimsel Yaklaşım"** TurkishStudies Volume 8/10, 313-330, Ankara, 2013.

GÜNGÖR, Nazife, **İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011.

HARTMANN, Reinhard, **"Teaching and Researching Lexicography"**, Pearson Education Limited, Edinburgh Gate-England, 2001.

HASIRCI, Sevil, **Türkçenin Söz Varlığı Açısından Gazetelerin İncelenmesi (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara, 2008.

HENGİRMEN, Mehmet, **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, Engin Yayınevi, Ankara, 1999.

İNUĞUR, M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul, 1993.

İPLIKÇI, Handan Güler, "Reklamlarda Tüketiciyi İkna Etmek İçin Kullanılan Stratejiler ve Reklam Örnekleri", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi,** Cilt 7, Sayı 1, 2015.

KAHRAMAN, Alim, "Matbuat", **Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 28, Ankara, 2003.

KAHRAMAN, Mehmet, "Sözlük Bilim Kuram, İlke ve Yöntemler Üzerine", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,** Cilt: 5, Sayı: 8, Sayfa: 3288-3312, 2016.

KANAR, Mehmet, **Arapça-Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, İstanbul, 2010.

KANAR, Mehmet, **Farsça-Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, İstanbul, 2010.

KANTEMİR, Enise, **Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Engin Yayınları, Ankara, 1997.

KARAAĞAÇ, Günay, **Dil Bilim Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara, 2013.

KARADEMİR, Fevzi, "Kavramsal Değerleri Açısından Söz, Sözcük ve Sözcük Türü Terimleri", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi** / The Journal of International Social Research, Cilt: 12, Sayı: 62, 2019.

KARATAŞ, İbrahim, **İletişim Anlamında Psikolojik Savaş ve Propaganda**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü), Gebze, 2008.

KARTAL, Nazan ve ERİGÜÇ, Gülsün, "Sağlık İletişiminde Bir Unsur Olarak Sosyal Medya: Bir Sosyal İçerik Platformundaki Sağlık Haberlerinin İncelenmesi"**, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi,** Sayı:1, Cilt: 6, 2018.

KASIM, Metin, **"Ürün Reklam-Tanıtımı Açısından Gazetelerdeki Otomobil Reklamlarının İncelenmesi (1994 Yılı Hürriyet, Milliyet, Sabah Gazeteleri Örneği)"**, Selçuk İletişim, Cilt 3, Sayı 2, s. 137-144, 2004.

KAZANCI, Metin, "Althusser, İdeoloji ve İletişimi Dayanılmaz Ağırlığı", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 57-1, s.55-87, 2002.

KAZANCI, Metin, **"**Althusser, İdeoloji ve İdeolojiyle İlgili Son Söz", **İletişim Fakültesi Dergisi**. 264 67-93. İstanbul Üniversitesi, 2006.

KOÇ, Nurettin, **Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1992.

KORKMAZ, Zeynep, **"Atatürk ve Dil Devrimi"**, Türkler Cumhuriyet, 17.Cilt, 2001.

KORKMAZ, Zeynep, **"Bilim Dili ve Türkçe"**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Bülteni, Cilt: 14, S. 42- 43, s. 96 – 103, 2001.

KORKMAZ, Zeynep, **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, (3.Basım), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.

KÖKTENER, Aysun, "Fikir Gazeteciliği ve İlk Türk Fikir Gazetesi: Tercüman-ı Ahval", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı:11, 2012.

KÖNİG, Güray Çağlar, "Toplumdilbilim Açısından "Dil" ve "Dil Türleri "Kavramları Üzerine", **Dilbilim Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, s. 59-70, 1991.

KURT, Hanifi, "Harf Değişikliği ve Basının Yeni Harflere Geçerken Takındığı Tutum", **Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 19, ss.106-126, 2013.

KURUDAYIOĞLU, Mehmet ve KARADAĞ, Özay, "Kelime Hazinesi Çalışmaları Açısından Kelime Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme" **GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,** Cilt 25, Sayı 2 293-307, 2005.

KUYUCU, Mihalis, "Türkiye'de Değişen Magazin Basını Ses Dergisi Örneğinde Magazin Yayıncılığı Sorunsalı", **Proceedings of INTCESS15- 2nd International Conference on Education and Social Sciences**, s.449, İstanbul, 2015.

MARALLİ Sezer, "Harf İnkılabı'nın Uygulanması ve Birtakım Etkileri", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tarih Dergisi**, Cilt: 2, S: 1, ss. 112-131, 2019.

MEMMEDOVA, Nermine, "Akraba Olmayan Dillerin Birbirine Etkisi ve Bu Etkileşimin Sonuçları", **Milli Folklor Dergisi**, Sayı. 83, ss.121-127, 2009.

MENDERES, Necmiye, **İletişim Kaygısı, Yüz Yüze İletişim ve İnternet Kullanım İlişkisi: Selçuk Üniversitesi Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya, 2019.

MÜLDÜR, Fatih, **"**Noam Chomsky'de Üretici Dilbilgisi: Derin Yapı ve Yüzey Yapı Ayrımı", **Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi,** Sayı: 27. s. 59-74, 2016.

NALCIOĞLU, Belkıs Ulusoy, "Tanzimat Dönemi Türk Gazeteciliği ve Türk Basının İlkleri", **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt:7, sayı:14, s.253-267, 2005.

NİŞANYAN, Sevan, **Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, Everest Yayınları, 2010.

OLKUN, Emre Osman, **Türkiye'de Medya Sahiplik Yapısındaki Değişim: Milliyet ve Vatan Gazeteleri Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya, 2013.

OVA, Nalan, **Harf İnkılabı ve Türk Basını (1928-1929): Vakit, İkdam ve Hakimiyet-i Milliye Örnekleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara, 2005.

ÖLKER, Perihan, "Tanzimat Gazetelerindeki Batı Kaynaklı Kelimeler", **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,** Cilt: 8, Sayı: 4, ss.22-43, 2011.

ÖLMEZ, Mehmet, "**Türk Dillerinin Sözlükleri ve Türk Sözlükçülüğü", Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçenin Görünümü**", Dil Derneği Yayınları, s. 88-100, Ankara, 1994.

ÖNEM, Evrim, "Bireysel Dil Kullanımını Etkileyen Etmenler", **Dil Dergisi**, Sayı: 152, ss. 58-69, 2011.

ÖRS, H. Birsen, "Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü", **İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 40, İstanbul, 2009.

ÖZARSLAN, Ersin, "Basın Dili Üzerine Bazı Dikkatler", **Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı 37, Ankara, 2013.

ÖZBAY, Murat, **"Bilim ve Kültür Aktarıcısı Olarak Yazı"**, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD), sayı: 2, s.67-74, 2005.

ÖZBEY, Özkan, **Basın ve Halkla İlişkiler: İşbirliksel ve Birliktelikte Karşılıklı Sorunlar ve Çözüm Önerileri**. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2010.

ÖZDEMİR, Mehmet ve İLHAN, Erol, "Geleneksel ve İnternet Gazeteciliği'nde Haber ve Fotoğraf Kullanımı: Milliyet Örneği", **Batman Üniversitesi, Yaşam Bilimleri Dergisi,** Cilt:1, Sayı:1, s.807-816, 2012.

ÖZERKAN, Şengül, "Medya, Dil ve İdeoloji", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 12/1 ss. 63-76, 2002.

ÖZIKIRIMLI, Atilla, **"Türk Edebiyatı Ansiklopedisi"**, İstanbul, C. I, s. 119, 1982.

ÖZKIR, Yusuf, "Türkiye'de Köşe Yazarlığı Olgusunun Tarihsel İzleği", **Marmara İletişim Dergisi**, Sayı 26, s.39, 2016.

ÖZÖN, Mustafa Nihad, **Küçük Osmanlıca Türkçe Sözlük**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1988.

ÖZSOY, Osman, **Geçmişten Günümüze Yöntem ve Uygulamalarıyla Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

PARLATIR, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2006.

PEKTAŞ, Hasip, "**Reklam Nedir? İşlevi ve Etkileri Nelerdir**?" 19 Mayıs Ünv. Eğit. Fak. Der. Sayı:2, 1987.

SAĞLAMÖZ, Gürsel, **Basın Dili**, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Birinci Baskı, Ankara, 2008.

SANCAR, Saygın, **2014 Soma Maden Faciası'nın Medya ve İdeoloji Bağlamında Türk İnternet Basınında Temsili**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Antalya, 2018.

SARI, İsa, **"Dil Etkileşimi Bağlamında Ses-Anlam Eşlemesi ve Türkçedeki Örnekleri"**, Türk Kültürü, ss. 1-27, 2013.

SARI, İsa, **Türkçede Ekleme Dışı Sözcük Yapımı ve Sözcükselleşme**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara, 2015.

SCHMİD, Hans-Jörg, **"Lexicology"**, In: Bernd Kortmann, ed., WSK Dictionary of Theories and Methods in Linguistics, Berlin etc.: Mouton de Gruyter, 2012.

SIKI, Elif, **Yabancı Dil Öğretiminde Kültür Farkındalığı Yaratma ve Kültürlerarası İletişim Becerilerinin Geliştirilmesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2014.

SIRTI, Ezgi, **"Argoda +cı Eki Üzerine Bir İnceleme"**, III. Dünya Dili Türkçe Sempozyumunda Sunulan Bildiri, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010.

SÖNMEZ, Sevim, "**Sözlü Dil /Yazılı Dil**" Dilbilim Araştırmaları, Hitit Yayınevi, Ankara, 1990.

STANLEY, Eric Gerald, "**Lexicography" The Encyclopedia of Language and Linguistics**, C IV. ss. 2174-2178. Oxford, Newyork, Seoul, Tokyo: Pergomon, 1994.

TALİMCİLER, Ahmet, **Türkiye'de Futbol ve İdeoloji İlişkisi: Medya'daki Futbol Söylemi Üzerine Bir İnceleme**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İzmir, 2005.

TAŞLIÇAY Serhat, **II. Meşrutiyet Dönemi İstanbul Basınında II. Abdulhamid ve Dönemi Algısı (1908-1910)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü), İstanbul, 2019.

QUALTER, Terence, "Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi", (Çev. Ünsal Oskay), **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Cilt:35, Sayı:1, 1980.

TOPALOĞLU, Ahmet, **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1989.

"**Türkçe Sözlük**", TDK Yayınları, Ankara, 2011.

TUFAN, Fırat, **Radyo Yayıncılığı**, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2010.

UĞURLU, Muhittin, **Stajyer Diş Hekimlerinin İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Isparta, 2017.

UZUN, Nadir Engin, **"Dilbilgisinin Temel Kavramları"**, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, İstanbul, 2004.

UZUN, Nadir Engin, **Biçimbilim Temel Kavramlar**, Papatya Yayıncılık, İstanbul, 2006.

ÜNAL, Kayhan, **Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliklerinin Yeri, Önemi ve Görevleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2010.

ÜNLÜER, Ayhan Oğuz, **"Ana Akım Medyada Haberler: Televizyon ve Gazetelerin Haber Seçimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz"**, Selçuk İletişim, 9 (2): 138-158, 2016.

ÜZÜM, Melike, **Çankırı Poşaları Dil ve Kültür Araştırması**, (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara, 2012.

VARDAR, Berke, **Başlıca Dilbilim Terimleri**, İstanbul, 1978.

VARDAR, Berke, **Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara, 1980.

VARDAR, Berke, (Ed.). **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, ABC Kitabevi, 1998.

YAĞCİ, Bülent, **Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş Sonrası CHP'de İdeoloji Arayışı: Cemil Sait Barlas ve Pazar Postası Gazetesi Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kars, 2018.

YAMAN, Ömer Miraç, **Bir İktidar Aracı Olarak Propaganda**, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya, 2007.

ÇINARLI, İnci, **Sağlık İletişimi ve Medya**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.

YAZICI, Selim, "XXI. Yüzyılın Eğitim Kurumlarında İnternet Kullanımı**", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1999.

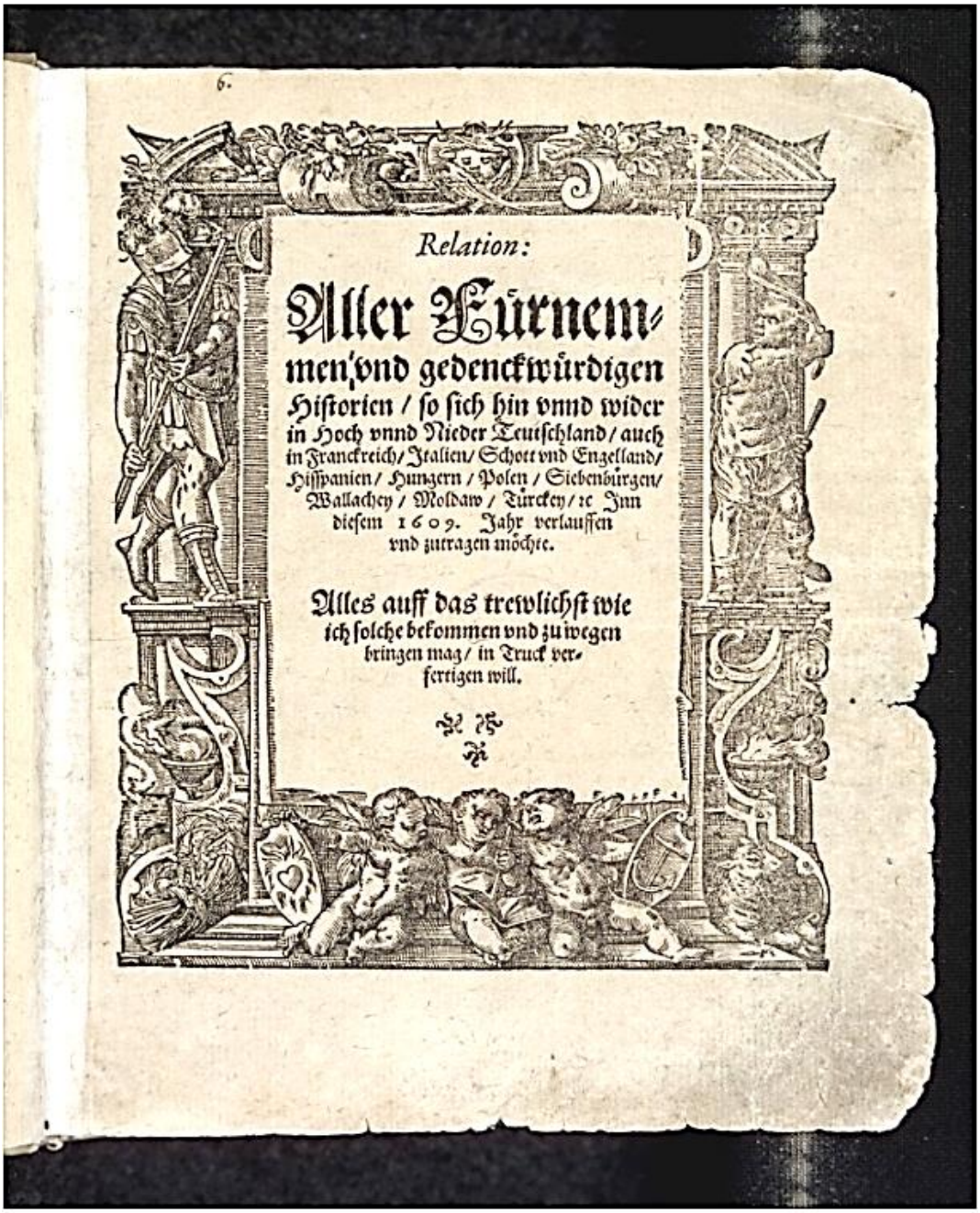
YAZOĞLU, Ruhattin, "Dil- Kültür İlişkisi", **Ekev Akademi Dergisi**, Yıl: 6 Sayı: 11 (Bahar), 2002.

YILDIZ, Osman, "Dilimizdeki Arapça ve Farsça Kökenli Kelimelerde Görülen Fonetik Değişmeler", **SDÜ Fe11-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 4, ss. 321-338, 1999.

YILDIZ, Tolga, **"Saussure'den Bakhtın'e Dil-Kültür İlişkisi": "Tümü Kapsayıcı Olgu**","İdil 3.11, s.115-136, 2014.

YILMAZ, Nail, **Kamuoyunu Etkilemede Propagandanın Rolü**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 1995

EKLER

6.

Relation:

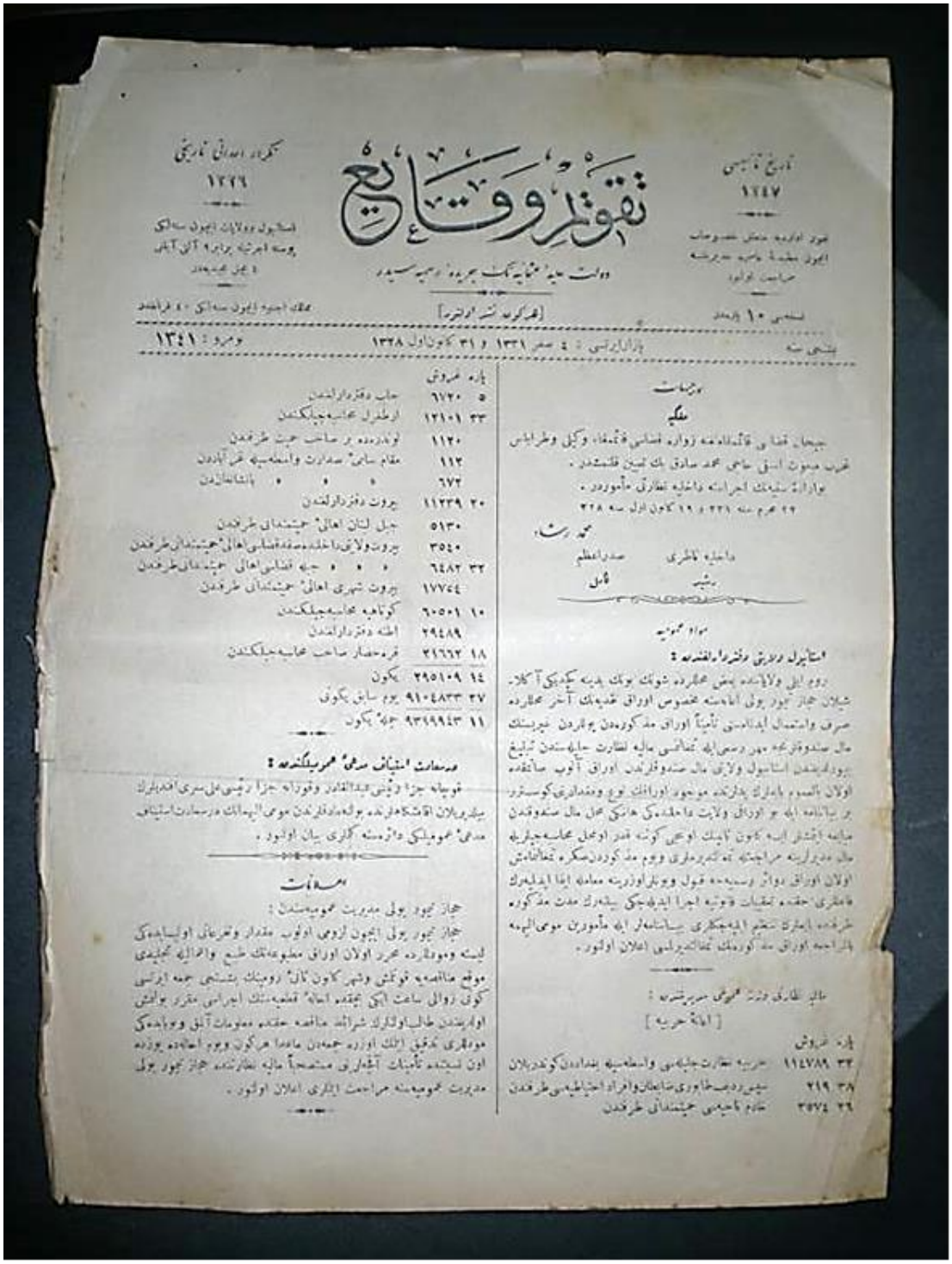
Aller Fürnem-
men/vnd gedenckwürdigen
Historien / so sich hin vnnd wider
in Hoch vnnd Nieder Teutschland / auch
in Franckreich / Italien / Schott vnd Engelland /
Hisspanien / Hungern / Polen / Siebenbürgen /
Wallachey / Moldaw / Türckey / ꝛc Jnn
diesem 1609. Jahr verlauffen
vnd zutragen möchte.

Alles auff das treulichst wie
ich solche bekommen vnd zuwegen
bringen mag / in Truck ver-
fertigen will.

Dünyanın ilk gazetesi kabul edilen ve Heidelberg Üniversitesi'nde sergilenen "Relation aller Fürnemmen und gedenckwürdigen Historien"

Mehmed Ali Paşa tarafından çıkarılmış, ilk Türkçe gazete Vakayi-i Mısriyye (21 Eylül 1847)

تقويم وقايع

Takvim-i Vakayi 31 Kanun-u-Evvel 1328 Pazartesi

جريدهٔ حوادث

Ceride-i Havadis

ترجمان احوال

حوادث داخليه

Tercüman-ı Ahval

تصویر افکار

١٢٧٨

(حوادث و معارف ١٢٧٨ رجبی فرنه سنی)

سنه ١٢٧٨ — حزیران ١٥ — وجهه ١

27 Haziran 1862'de Şinâsi tarafından yayınlanan Tasvîr-i Efkâr'ın birinci sayısı.

Tasvir-i Efkâr

04.05.1950 Tarihli Milliyet Gazetesi 1.Sayfa

08.05.1950 Tarihli Milliyet Gazetesi 2.Sayfa

04.06.1950 Tarihli Milliyet Gazetesi 1.Sayfa

11.06.1950 Tarihli Milliyet Gazetesi, 3.Sayfa

04.07.1950 Tarihli Milliyet Gazetesi, 1.Sayfa

15.07.1950 Tarihli Milliyet Gazetesi, 6.Sayfa